

Canolfan Gydwethredol Sefydliad
Iechyd y Byd ar Fuddsoddi
ar gyfer Iechyd a Llesiant

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales

Brexit a Thlodi yng Nghymru: Drwy Lens Iechyd y Cyhoedd

Awduron

Sumina Azam, Katie Hardcastle, Laura Morgan, Rebecca Hill, Michael Fletcher, Tom Johnson, Liz Green, a Mark A. Bellis

Diolchiadau

Hoffem ddiolch i bawb a roddodd o'u hamser i ddarparu gwybodaeth, arweiniad ac adborth yn ystod y gwaith o ddatblygu'r adroddiad:

Iain Bell, Iechyd Cyhoeddus Cymru

Lewis Brace, Iechyd Cyhoeddus Cymru

David Buck, The King's Fund

Rachel Cable, Oxfam Cymru

Katie Cresswell, Iechyd Cyhoeddus Cymru

Kirrin Davidson, Comisiynydd Plant Cymru

Dr Steffan Evans, Sefydliad Bevan

Adam Jones, Iechyd Cyhoeddus Cymru

Sean O'Neill, Plant yng Nghymru

Louisa Petchey, Iechyd Cyhoeddus Cymru

Rebecca Woolley, Cyngor ar Bopeth Cymru

Manylion cyswllt

Canolfan Gydweithredol Sefydliad Iechyd y Byd ar Fuddsoddi ar gyfer Iechyd a Llesiant
Iechyd Cyhoeddus Cymru
Llawr 5
2 Capital Quarter
Stryd Tyndall
Caerdydd
CF10 4BZ

E-bost: enquiries@wales.nhs.uk

**Canolfan Gydweithredol Sefydliad
Iechyd y Byd ar Fuddsoddi
ar gyfer Iechyd a Llesiant**

ISBN 978-1-78986-154-486

© 2021 Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Gellir atgynhychu'r deunydd a gynhwysir yn y ddogfen hon o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored (OGL) www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/ ar yr amod y gwneir hynny'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Dylid cydnabod Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. Mae'r hawlfraint o ran y trefniant teipograffyddol, y dylunio a'r diwyg yn eiddo i Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Crynodeb Gweithredol

Nod yr adroddiad hwn yw cryfhau'r wybodaeth a'r ddealltwriaeth o oblygiadau ymadawiad y Deyrnas Unedig (DU) o'r Undeb Ewropeaidd (UE) - 'Brexit' - i dlodi, ac iechyd a llesiant yng Nghymru. Gall llunwyr polisiâu a'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau, y rhai sy'n rhan o'r system iechyd y cyhoedd, a rhanddeiliaid ar draws sectorau, ddefnyddio'r dystiolaeth a gyflwynir yn yr adroddiad hwn i ddeall y cyfleoedd a'r risgiau i gymunedau yng Nghymru, a nodi camau gweithredu i helpu i greu dyfodol tecach.

Yn dilyn effaith ddinistriol ac anghyfartal pandemig y Coronafeirws (COVID-19) ar gymdeithas ac economi Cymru, ni fu erioed yn bwysicach deall sut y bydd Brexit a chytundebau masnach yn effeithio ar iechyd a llesiant, a hynny ar fyrder. Mae'r achos yn gryfach byth i'r rhai sy'n byw mewn tlodi, neu sydd mewn perygl o fyw mewn tlodi, lle ceir dystiolaeth gynyddol bod anghydraddoldebau'n ehangu o ganlyniad i'r pandemig. Ar ben hynny, mae'r **Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol, a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015**, ill dau yn rhoi gofyniad ar gyrrff cyhoeddus i weithredu er mwyn galluogi'r rhai sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol i gyflawni eu potensial (gweler Adran 3).

Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi'r ymchwil ddiweddaraf, gan adeiladu ar ganfyddiadau asesiadau Iechyd Cyhoeddus Cymru o effaith Brexit ar iechyd a gyhoeddwyd yn 2019, ac mae'n rhan o raglen waith barhaus i ymchwilio i **natur ryng-gysylltiedig Brexit, cytundebau masnach, ac iechyd**. Mae effeithiau posibl cytundebau masnach ar iechyd wedi cael eu cydnabod ers amser maith, ac maent yn codi drwy nifer o fecanweithiau a llwybrau, nad ydynt yn cael eu deall yn llwyr (gweler Adran 5.1). Gall y newidiadau economaidd a chymdeithasol a ddaw yn sgil cytundebau masnach effeithio ar iechyd y boblogaeth lawer mwy nag unrhyw effeithiau uniongyrchol ar wasanaethau iechyd.

Er bod y DU a Chytundeb Masnach a Chydweithredu'r UE (y Cytundeb Masnach) wedi darparu rhywfaint o eglurder ynghylch telerau'r berthynas fasnachu, **mae llawer o bethau'n parhau i fod yn ansicr** ac mae'n dibynnu ar sut y caiff y Cytundeb Masnach ei ddehongli, ei roi ar waith a'i weithredu; sut y mae'n esblygu, er enghraifft os caiff y cwmpas ei ehangu; ac os/sut y deuir i gytundebau yn y dyfodol ar gyfer ardaloedd nad ydynt wedi'u cynnwys ar hyn o bryd (gweler Adran 1).

Canfyddiadau allweddol

Mae'r llwybrau posibl i Brexit a chytundebau masnach effeithio ar iechyd a llesiant, ac effeithio ar y rhai sydd mewn tlodi, yn gymhleth ac yn rhyng-gysylltiedig; yn Adran 5.1 rydym yn edrych ar yr **effeithiau economaidd a ragwelir ar gyfer Cymru**, gan mai hwn yw un o'r prif lwybrau sy'n effeithio ar iechyd a llesiant. Ymchwilir i effeithiau Brexit a chytundebau masnach drwy **bum thema** lle rydym wedi nodi dystiolaeth: **cyflogaeth a sgiliau; amddiffyniadau cymdeithasol a chadernid ariannol; buddsoddiad mewn cymunedau, yn yr economi ac mewn seilwaith i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau; gwasanaethau cyhoeddus, gan gynnwys darpariaeth iechyd a gofal; ac amaethyddiaeth a diogelu'r cyflenwad bwyd** (gweler Adran 5.2). Bydd hyn yn cael effeithiau gwahanol ar **anghydraddoldebau a grwpiau poblogaeth**, gan gynnwys y rhai sy'n fwy agored i niwed (gweler Adran 5.3).

Brexit a chytundebau masnach: effeithiau ar iechyd a llesiant

1 Cyflogaeth a sgiliau 	2 Amddiffyniadau cymdeithasol a chadernid ariannol 	3 Buddsoddi mewn cymunedau, yr economi a seilwaith er mwyn mynd i'r afael ag anghydraddoldebau 	4 Gwasanaethau cyhoeddus, gan gynnwys darpariaeth iechyd a gofal 	5 Amaethyddiaeth a diogelu'r cyflenwad bwyd
<ul style="list-style-type: none"> Sectorau yr effeithir yn negyddol arnynt: dillad a thecstilau; cyfarpar cludiant; cemegau a'r diwydiant fferyllol; cyllid Gweithwyr yr effeithir yn negyddol arnynt: gweithredwyr prosesau, peirianwaith a pheiriannau Cyfleoedd gwaith i weithwyr heb lawer o sgiliau neu weithwyr iau, neu'r rhai sy'n ddi-waith Prinder llafur yn y meysydd iechyd a gofal cymdeithasol; diwydiannau gweithgynhyrchu, digidol a bwyd a diod; gwasanaethau proffesiynol a busnes; adeiladu Posibilrwydd y bydd hawliau gweithwyr yn gwanhau 	<ul style="list-style-type: none"> Canlyniadau economaidd posibl e.e. cynnydd ym mhris nwyddau, yn effeithio fwyaf ar y tlotaf, ac yn gwaethgu anghydraddoldebau Effeithiau economaidd yn ychwanegol at y rhai a welir o ganlyniad i'r pandemig, gan gynnwys ar gyfer y rhai heb fawr o gadernid ariannol e.e. aelwydydd ag incwm isel/anghyson neu gynilion bach, ac oedolion iau 	<ul style="list-style-type: none"> Colli cyllid strwythurol Ewropeaidd gan effeithio'n sylweddol ar gymorth hirdymor i gymunedau o amddifadedd a grwpiau sy'n agored i niwed Ardaloedd yr effeithir arnynt fwyaf: rhanbarthau diwydiannol e.e. hen ardaloedd glofaol a dur De Cymru; trefi arfordirol ac ardaloedd gwledig ynysig Efallai na fydd Cronfa Codi'r Gwastad /Cronfa Ffyniant Gyffredin y DU yn cyfateb i gyllid strwythurol a buddsoddi Ewropeaidd blaenorol yng Nghymru 	<ul style="list-style-type: none"> Llai o gyllid ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus ataliol, gan effeithio'n anghymesur ar aelwydydd tlotach Colli rhyddid i symud sy'n effeithio ar adeiladu tai, ac iechyd a gofal cymdeithasol Prinder gweithwyr yn maes gofal cymdeithasol, gan arwain at effeithiau ar gynaliadwyedd gwasanaethau yn y tymor hwy 	<ul style="list-style-type: none"> Gallai rhwystrau i fasnach nad ydynt yn dariffau gynyddu pris bwyd o'r UE, gan arwain at fwy o ansicrwydd ynghylch y cyflenwad bwyd, ac aelwydydd tlotach yn bwyta llai o fwyd maethlon Newidiadau mewn polisi mewnffudo'r DU yn arwain at lafur tymhorol annigonol, a chwmnïau yn y gadwyn cyflenwi bwyd yn symud dramor

Anghydraddoldebau a grwpiau agored i niwed:

Bydd effeithiau negyddol anghymesur ar: y rhai ar incwm isel; y rhai sy'n ddi-waith neu'n wynebu tlodi mewn gwaith; gweithwyr heb sgiliau, neu'r rhai sy'n gweithio yn y crefftâu medrus; y rhai sydd fwyaf tebygol o brofi tlodi fel aelwydydd â phlant, rhieni sengl, grwpiau lleiafrifoedd ethnig, pobl anabl, y rhai sy'n gweithio'n rhan-amser neu sy'n ddi-waith, a'r rhai sy'n byw mewn tai rhent cymdeithasol neu dai rhent preifat; gweithwyr â lefel isel o addysg a gwrywod hŷn; menywod; y rhai sy'n byw yn rhanbarthau diwydiannol De Cymru, a threfi gwledig arfordirol ac ynysig

Newidiadau mewn ymddygiad iechyd fel ysmegu, a bwyta bwyd nad yw'n iach, ffrwythau a llysiau ffres, ac alcohol

Effeithiau ar iechyd a llesiant

Iechyd a llesiant meddyliol gwaeth

Marwolaethau cyn pryd

Anghydraddoldebau iechyd yn ehangu

Cynnydd mewn salwch hirdymor

Meysydd gweithredu

Mae Adran 6 yn cynnwys wyth maes gweithredu ar sail tystiolaeth, a all gefnogi ymateb Cymru i Brexit, fel bod y rhai sy'n agored i niwed ac mewn tlodi yn elwa o enillion ac yn cael eu hamddiffyn rhag risgiau i iechyd a llesiant:

- 1 Cadernid economaidd Cymru** – meithrin cadernid busnesau, a hyrwyddo cysylltiadau cryfach rhwng busnes a chymunedau lleol
- 2 Cyflogaeth, sgiliau ac incwm** – nodi'r effeithiau gwahanol ar sectorau a swyddi, ar draws gwahanol ranbarthau a chymunedau a sicrhau bod hyfforddiant a gwaith datblygu sgiliau yn canolbwyntio ar y dyfodol
- 3 Amddiffyniadau cymdeithasol a chadernid ariannol** – diogelu amddiffyniadau cymdeithasol ar gyfer grwpiau o'r boblogaeth nad oes ganddynt lawer o gadernid ariannol
- 4 Buddsoddi mewn cymunedau er mwyn mynd i'r afael ag anghydraddoldebau rhanbarthol** – nodi cymunedau yr effeithir arnynt yn anghymesur, a thargedu buddsoddi mewn cymunedau yn y dyfodol yn effeithiol ac yn deg
- 5 Gwasanaethau cyhoeddus** – cryfhau rôl gwasanaethau cyhoeddus o ran mynd i'r afael â thlodi, er enghraifft drwy eu rôl fel sefydliadau angor
- 6 Amaethyddiaeth a diogelu'r cyflenwad bwyd** – cefnogi cymunedau ffermio y mae newidiadau i batrymau masnach yn effeithio arnynt, a hyrwyddo systemau bwyd sy'n gwella iechyd
- 7 Masnach ac iechyd** – datblygu a defnyddio dulliau ac offer i gefnogi integreiddio iechyd a llesiant mewn polisïau a chytundebau masnach, er enghraifft drwy waith rhyngddisgyblaethol, ac asesiadau o'r effaith ar iechyd
- 8 Data a gwybodaeth am iechyd** – nodi dangosyddion i fonitro effaith cytundebau masnach ar iechyd a llesiant

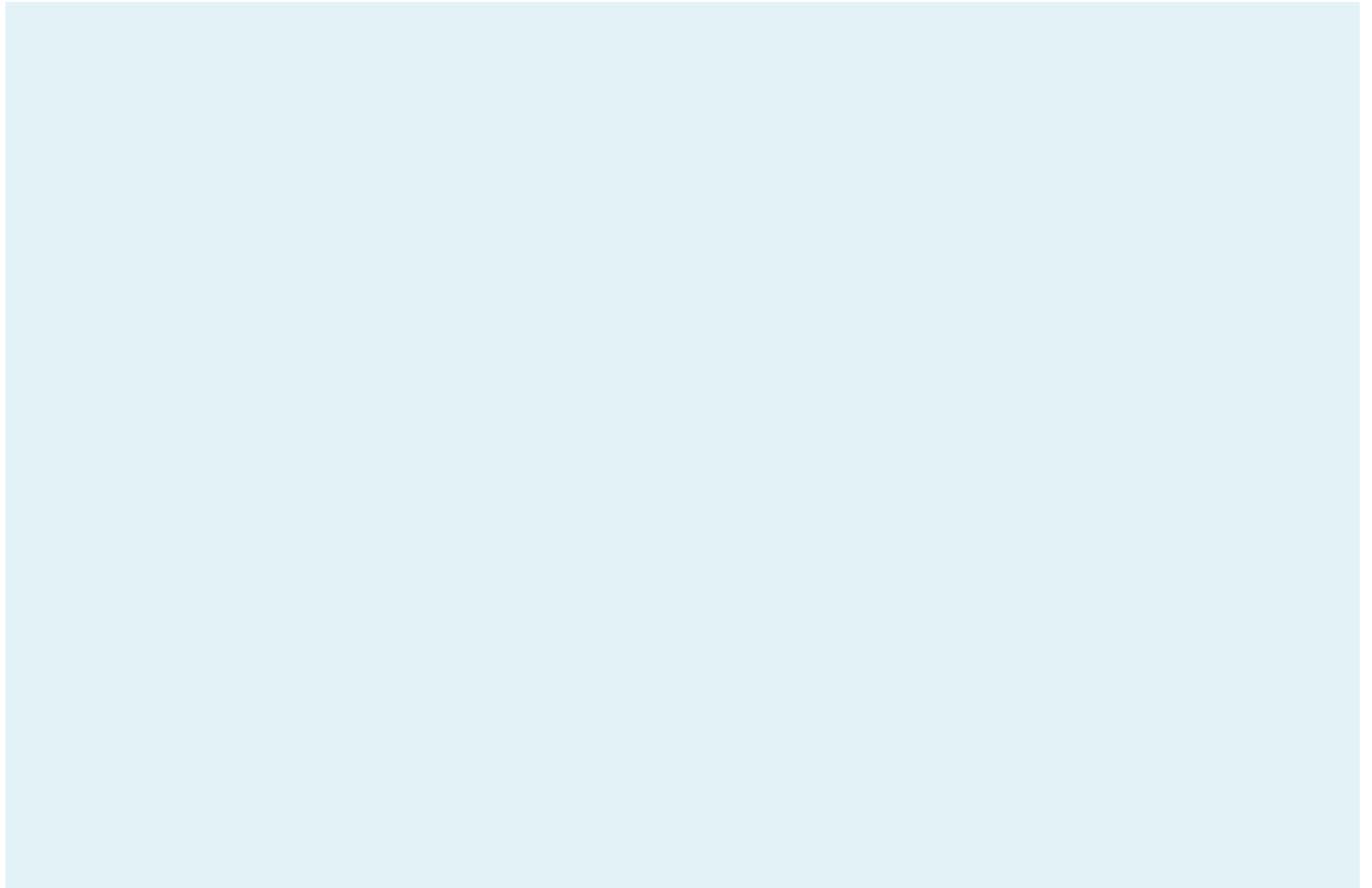
Casgliad

Wrth i Gymru ddechrau perthynas fasnachu newydd gyda'r UE ac adfer o'r pandemig, mae'n hollbwysig ystyried sut olwg fydd ar y dyfodol i bobl sydd mewn tlodi.

Mae tystiolaeth sy'n dod i'r amlwg yn rhoi syniad o sut y bydd Brexit yn effeithio ar iechyd a llesiant yng Nghymru, er mai dim ond dros amser y bydd yr effeithiau llawn, gan gynnwys y cyfleoedd a'r risgiau, yn dod i'r amlwg. Serch hynny, bydd gan bobl sy'n byw mewn tlodi yng Nghymru, sydd wedi cael eu heffeithio'n anghyfartal gan y pandemig, lai o wytnwch i ymateb i unrhyw newidiadau economaidd a chymdeithasol ehangach o ganlyniad i Brexit. Mae hefyd yn amlwg y bydd newidiadau o'r fath yn cael effeithiau cymhleth a chronnol, a gallent waethygu anghydraddoldebau yng Nghymru ymhellach.

Cynnwys

1. Cyflwyniad

Nod yr adroddiad hwn yw cryfhau'r wybodaeth a'r ddealltwriaeth o oblygiadau ymadawiad y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd ('Brexit') ar dlodi, ac iechyd a llesiant yng Nghymru.

Gan adeiladu ar gyhoeddiadau Iechyd Cyhoeddus Cymru *Goblygiadau Brexit i Iechyd y Cyhoedd yng Nghymru* (Green et al. 2019) a *Goblygiadau Brexit i Iechyd y Cyhoedd yng Nghymru: Adolygiad Cyflym a Diweddariad* (Petchey et al. 2019), mae'r adolygiad hwn o dystiolaeth yn crynhoi'r ymchwil ddiweddaraf ar effeithiau posibl Brexit ar y rhai sy'n byw mewn tldi, neu sydd mewn perygl o fod mewn tldi yng Nghymru. Rydym wedi canolbwyntio ar dlodi gan fod yr asesiadau hyn wedi nodi y bydd Brexit fwy na thebyg yn cael *effaith dros y tymor byr, y tymor canolig a'r tymor hir ar bobl sy'n byw ar incwm isel, gan gynnwys pobl sy'n byw mewn tldi bwyd a thldi tanwydd*. At hynny, mae tldi yn broblem anodd ei datrys yng Nghymru, sy'n effeithio ar bob agwedd ar fywyd, gan gynnwys cyfleoedd bywyd plant, llesiant meddyliol, ymddygiad iechyd, cymryd rhan mewn cymdeithas, ac mae'n gysylltiedig â disgwyliad oes byrrach (Ferrangina et al. 2013; Marmot et al. 2020a). Yn ei dro, gall iechyd gwael arwain at lai o incwm a gwaethygu tldi - gan arwain at fagl tldi ac iechyd (Khullar a Choksi 2018; Roberts 2018).

Mae'r adroddiad hwn yn rhan o raglen waith i greu darlun o natur gydgysylltiedig Brexit a chytundebau masnach ar iechyd, gan gyfrannu at y sgwrs ar sut y gall Cymru ymateb i'r heriau a manteisio i'r eithaf ar y cyfleoedd nawr bod y Deyrnas Unedig (DU) wedi gadael yr Undeb Ewropeaidd (UE), a chreu dyfodol tecach i bawb. Gall llunwyr polisiâu, y rhai sy'n gwneud penderfyniadau, y rhai sy'n rhan o'r system iechyd y cyhoedd, a rhanddeiliaid ar draws sectorau, ddefnyddio'r dystiolaeth yn yr adroddiad hwn i ddeall y cyfleoedd a'r risgiau i gymunedau yng Nghymru, a nodi camau gweithredu i helpu i ymdrin â'r sefyllfa ar ôl Brexit. Gall cyrff cyhoeddus hefyd ddefnyddio'r canfyddiadau i fodloni gofynion y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol a saith nod llesiant Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Daeth y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol i rym yng Nghymru ar 31 Mawrth 2021, a'i nod yw sicrhau gwell canlyniadau i'r rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol (gweler Adran 3 ac Atodiad 3).

Blwch 1: Y pandemig covid-19

Mae angen ystyried unrhyw effeithiau yn sgil Brexit yng ngoleuni'r pandemig COVID-19, sydd wedi arwain at ganlyniadau iechyd, llesiant ac economaidd-gymdeithasol trychinebus sydd wedi cael effaith anghyfartal ar gymdeithas gyfan (Dyakova et al. 2021). Yn ogystal ag effeithio ar anghydraddoldebau iechyd, mae'r pandemig wedi ehangu anghydraddoldebau incwm; anghydraddoldebau economaidd-gymdeithasol mewn addysg; ac anghydraddoldebau rhwng cenedlaethau. Dangosodd data o arolwg iechyd a llesiant a gynhaliwyd yn ystod mesurau'r coronafeirws fod 12% o oedolion yng Nghymru wedi bod yn poeni llawer, a 24% wedi bod yn poeni ychydig, am eu sefyllfa ariannol yn ystod yr wythnos flaenorol (Iechyd Cyhoeddus Cymru 2021). Yn y tymor hwy, mae effeithiau economaidd y pandemig yn debygol o wthio mwy o bobl i dldi (OECD 2020).

Drwy'r adroddiad cyfan, amlygir gwybodaeth yn ymwneud â'r pandemig COVID-19 mewn gwyrdd i gynorthwyo'r darllenwyr.

1.1 Ymadawiad y DU o'r UE

Ym mis Hydref 2019, cytunodd y DU a'r UE ar delerau ymadawiad y DU ar ffurf Cytundeb Ymadael. Er bod y cytundeb yn golygu bod y DU wedi gadael yr UE yn ffurfiol ar 31 Ionawr 2020, ni newidiodd fawr ddim yn ystod y flwyddyn 'bontio' neu'r cyfnod 'gweithredu'. Yn dilyn cyhoeddi'r Cytundeb Masnach a Chydweithredu¹ (y Cytundeb Masnach) gyda'r UE ar 24 Rhagfyr 2020, a phasio Deddf yr Undeb Ewropeaidd (Perthynas yn y Dyfodol) 2020 gan Senedd y DU ar 30 Rhagfyr 2020, dechreuodd y DU a'r UE y flwyddyn 2021 gyda pherthynas newydd.

Mae'r Cytundeb Masnach yn cwmpasu nifer o feysydd gan gynnwys masnach; llywodraethu; tegwch yn y farchnad; cymorth gwladwriaethol a chymorthdaliadau; pysgodfeydd; diogelwch; a chymryd rhan yn rhaglenni'r UE (gweler yr eirfa) (Ferguson P et al. 2020). Law yn llaw â'r Cytundeb Masnach cafwyd cyfres o ddatganiadau ar y cyd ar amrywiaeth o faterion, megis rheoliadau gwasanaethau ariannol, lle nad yw'r telerau cydweithredu wedi'u cytuno eto (Llywodraeth Cymru 2021a).

Fodd bynnag, mae llawer o bethau'n parhau i fod yn ansicr ac yn dibynnu ar sut y mae'r Cytundeb Masnach (a pholisïau eraill y cytunwyd arnynt) yn cael ei **ddehongli, ei roi ar waith a'i weithredu** gan y DU a'r UE; **sut y mae cytundebau cyfredol yn esblygu**, er enghraifft, a yw'r cwmpas yn cael ei ehangu i gydnabod cymwysterau proffesiynol y naill wlad a'r llall; ac a fydd / sut y bydd **cytundebau yn y dyfodol** yn cael eu llunio ar gyfer meysydd nad ydynt yn dod o dan y cytundebau cyfredol ar hyn o bryd, megis cyfwerthedd mesurau iechydol a ffytoiechydol h.y. y rhai sy'n diogelu iechyd pobl, anifeiliaid a phlanhigion rhag plâu a chlefydau (Thimont Jack 2021).

1.2 Brexit a datganoli

Mae Llywodraeth Cymru wedi cydnabod mandad Llywodraeth y DU i adael y Farchnad Sengl a'r Undeb Tollau, ond mae wedi eirioli'n gyson dros gynnal cysylltiadau masnachu agos â'r UE (Llywodraeth Cymru 2020f). Mae hefyd wedi tynnu sylw at y ffaith "*nad oedd modd*" i lywodraethau datganoledig "*gael unrhyw ddylanwad gwirioneddol ar y broses negodi*" (Llywodraeth Cymru 2021a). Yn ei Rhaglen Lywodraethu, mae Llywodraeth Cymru (2021b) wedi addo "*dadlau dros gysylltiadau economaidd ac ymchwil agosach*" gyda'r UE.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymateb i'r Cytundeb Masnach, gan nodi er ei fod yn darparu sefydlogrwydd, ei fod wedi cyflwyno "*cymhlethdodau newydd*", ac nad yw wedi datrys ansicrwydd mewn rhai meysydd (Llywodraeth Cymru 2021a).

O ganlyniad i ymadawiad y DU o'r UE, mae'r DU yn gallu negodi a chytuno ar gytundebau masnach â gwledydd y tu allan i'r UE. Yn yr adran ganlynol, rydym yn ystyried yn gryno y berthynas rhwng cytundebau masnach rhyngwladol ac iechyd a llesiant.

Blwch 2: Deddf Marchnad Fewnol y DU

Cyn gadael yr UE, pasiodd Senedd y DU Ddeddf Marchnad Fewnol y DU (Senedd y DU 2020a). Nod datganedig y Ddeddf yw lleihau'r rhwystrau i fasnach ar draws pedair gwlad y DU sy'n deillio o unrhyw ddargyfeirio o ran polisïau a rheoliadau, ar ôl colli fframwaith marchnad sengl yr UE (Institute for Government dim dyddiad; Llywodraeth y DU 2020b). Mae'r Ddeddf yn golygu bod nwyddau a gwasanaethau sy'n cael eu gwerthu / darparu'n gyfreithlon mewn un rhan o'r DU yn cael eu derbyn yn awtomatig ledled y DU (cydnabyddiaeth gilyddol), ac nad yw unrhyw reolau statudol sy'n gwahaniaethu yn erbyn nwyddau neu wasanaethau o ran arall o'r DU yn berthnasol (dim gwahaniaethu) (Sargeant a Stojanovic 2021). Mae darpariaeth hefyd i lywodraeth y DU wario arian yn uniongyrchol mewn gwledydd datganoledig, gan gynnwys mewn meysydd lle y ceir cymhwysedd datganoledig fel hyrwyddo datblygiad economaidd, addysg, iechyd a thai (Dougan et al 2020; Institute for Government dim dyddiad).

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod y Ddeddf yn rhoi pŵer i Lywodraeth y DU a fydd yn ei galluogi i ddiwygio Deddf Llywodraeth Cymru a lleihau'r setliad datganoli. Ynghyd â Llywodraeth yr Alban, mae wedi gwrthod caniatâd deddfwriaethol; gwrthodwyd rhoi caniatâd i'w chais am adolygiad barnwrol o'r Ddeddf ym mis Ebrill 2021 (BBC Ar-lein 2021; yr Uchel Lys Cyfiawnder 2021; Sargeant a Stojanovic 2021; Llywodraeth Cymru 2021c), ond mae'r penderfyniad hwn wedi ei wyrdroi ers hynny (Llywodraeth Cymru 2021d).

2. Masnach, ac iechyd a llesiant

Mae effeithiau posibl cytundebau masnach ar iechyd a llesiant wedi'u hen gydnabod (Goodman 1971; Y Sefydliad Llafur Rhyngwladol dim dyddiad).

Mae Ffigur 1 yn crynhoi rhai o'r prif lwybrau y mae masnach a globaleiddio yn effeithio ar iechyd y boblogaeth. Mae masnach yn effeithio ar y **ffactorau risg** ar gyfer clefydau trosglwyddadwy, er enghraifft mae symud dofednod yn cynyddu'r risg o fflw adar; a chlefydau anhrosglwyddadwy, er enghraifft drwy newidiadau mewn argaeledd a marchnata eitemau bwyd nad ydynt yn iach. Mae newidiadau i fasnach yn effeithio ar **dwf economaidd domestig**, sydd yn ei dro yn cael effaith ar **lefelau a dosbarthiad cyfoeth cenedlaethol ac unigol** ac yn sgil hynny ar **benderfynyddion ehangach iechyd a llesiant**. Yn olaf, gall masnach effeithio ar **wasanaethau iechyd (a gwasanaethau cyhoeddus eraill)**, er enghraifft symud gweithwyr gofal iechyd (Smith et al. 2015).

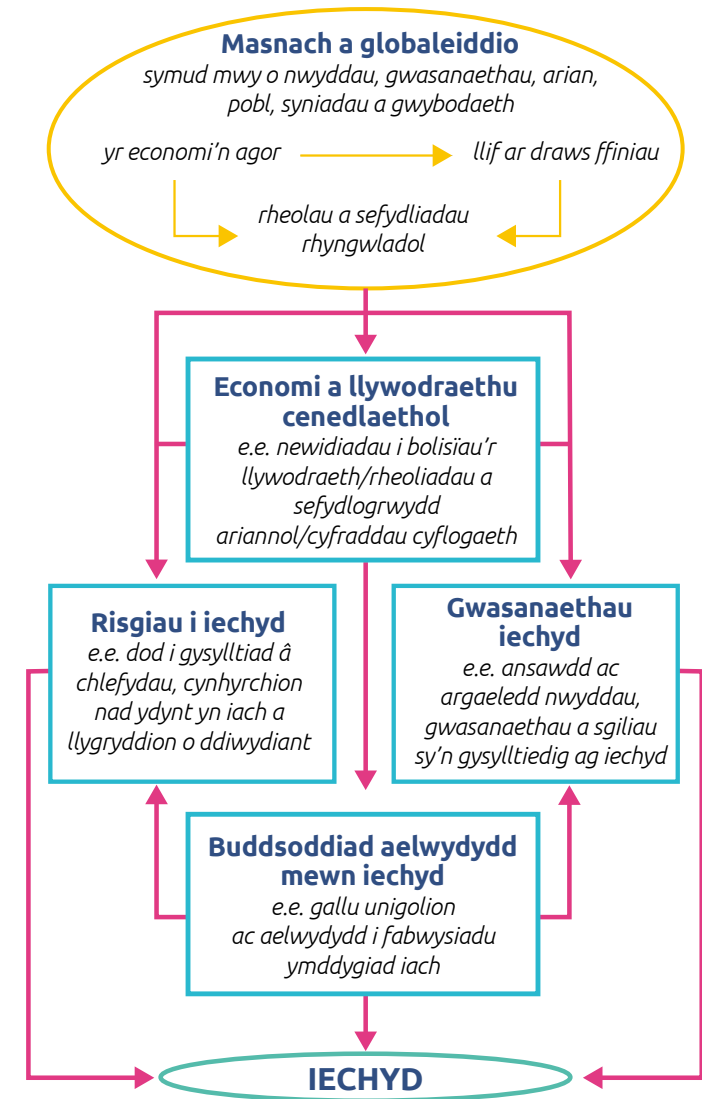
Gall y newid economaidd neu gymdeithasol a ddaw yn sgil cytundebau masnach a buddsoddi effeithio ar iechyd y boblogaeth yn fwy nag unrhyw effeithiau uniongyrchol ar wasanaethau iechyd (Dayan et al. 2020), er nad oes dealltwriaeth dda o hyd o'r mecanweithiau sy'n cysylltu cytundebau masnach a buddsoddi gydag iechyd (Barlow et al. 2017).

Cytundebau masnach y DU â gwledydd y tu allan i'r UE

Roedd gan y DU nifer o gytundebau masnach ar waith erbyn 1 Ionawr 2021 (Gweler Atodiad 2), yn fwyaf nodedig â Japan (Llywodraeth y DU, 2021a).

Mae'r DU wedi blaenoriaethu trafodaethau â'r Unol Daleithiau, Seland Newydd ac Awstralia (Llywodraeth y DU, 2020c), ac wedi llofnodi cytundebau cydnabyddiaeth gilyddol (gweler yr eirfa) gyda phob un o'r gwledydd. Yn ogystal ag atgynhyrchu cytundebau masnach presennol yr UE a llofnodi Cytundeb Parhad Masnach rhwng Canada a'r DU, mae'r DU wedi gwneud cais i ymuno â Chytundeb Partneriaeth Cynhwysfawr a Blaengar y Môr Tawel (CPTPP), y mae ei aelodau'n cyfrif am 13% o gynnyrch domestig gros y byd (Webb a Ward 2021).

Ffigur 1: Globaleiddio, masnach ac iechyd

Ffynhonnell: Addasiad gan L Petchey a K Cresswell gan Smith, Blouin, Mirza, Beyer a Drager (gol) (2015).
Trade and Health: Towards building a National Strategy. Sefydliad Iechyd y Byd

Er gwaethaf y gydnabyddiaeth bod cysylltiad cynhenid rhwng masnach ac iechyd, mae'r ddau yn gweithredu mewn '*cylchoedd polisi gwahanol*', gyda nodau amrywiol, a thensiynau rhwng y nodau o gynhyrchu cyfoeth a diogelu a gwella iechyd (Fidler et al. 2009). Mae cyflawni nodau cyffredin (cydlyniant polisi) hyd yn oed yn fwy cymhleth lle mae cysylltiad anuniongyrchol rhwng masnach ac iechyd, er enghraifft drwy amodau economaidd sy'n effeithio ar benderfyniadau iechyd fel cyflogaeth neu anghydraddoldeb incwm (Smith et al. 2009).

Cafwyd ymgyrchoedd gan Sefydliad Iechyd y Byd (Smith et al. 2015) ac yn fwy diweddar Cyfadran Iechyd y Cyhoedd y DU, ymhlith eraill, i ddod â disgyblaethau masnach ac iechyd ynghyd i *sicrhau'r lefelau uchaf o iechyd a llesiant i weithlu a phoblogaeth ehangach y DU*. (Cyfadran Iechyd y Cyhoedd 2019).

Yn yr adran nesaf, rydym yn edrych ar dlodi yng Nghymru, cyn arfarnu sut y gall Brexit a chytundebau masnach rhyngwladol effeithio ar iechyd a llesiant, drwy lens tlodi.

3. Tlodi a'r dirwedd polisi yng Nghymru

Tlodi yng Nghymru

Ystyr bod mewn tlodi yw **prinder adnoddau** penodol neu **amddifadu rhywun o'r adnoddau** a fyddai'n caniatáu iddynt **gyfranogi'n ystyrllon mewn cymdeithas**. Gall yr adnoddau hyn fod yn rhai **materol** (fel incwm) neu **gymdeithasol** (megis diffyg addysg).

Nid oes un ffordd orau o fesur tlodi, ond dangosydd cyffredin yw...

Tlodi absoliwt =
Mae incwm yr aelwyd yn annigonol i allu fforddio angenrheidiâu sylfaenol bywyd

Tlodi cymharol =
Mae incwm yr aelwyd o bob ffynhonnell yn llai na 60% o incwm aelwyd cyfartalog y DU
Mesur o anghydraddoldeb incwm sy'n newid gyda thwf economaidd neu ddirwasgiad

Mae **180,000 o blant** yn byw mewn tlodi^b

Cymru sydd ag un o'r cyfraddau tlodi-mewn-gwaith uchaf yn y DU, gydag **14%** o weithwyr mewn tlodi (2016-19)^b

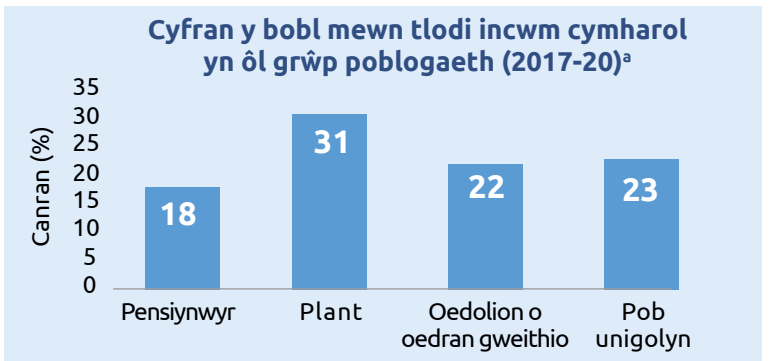
Cymru sydd â'r cyflog canolrifol isaf yr awr, o'i gymharu â holl wledydd a rhanbarthau eraill y DU, sef **£10.73^b** (2020 Ch1)

Mae mwy na **2 o bob 10** oedolyn o oedran gweithio yn derbyn budd-daliadau sy'n gysylltiedig ag incwm^b

Syrthiodd perchentyaeth o 76% yn 2001 i **70%** yn 2019, gan fod llai a llai o aelwydydd yn gallu ymuno â'r farchnad dai^b

Mae **155,000** o aelwydydd yn byw mewn tlodi tanwydd h.y. yn methu â chadw eu cartref yn gynnes am gost resymol^c (2018)

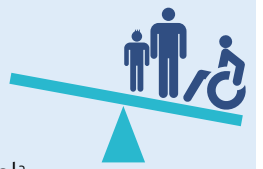
Dywedodd **17%** o ymatebwyr i'r arolwg fod eu haelwyd yn ystod y 12 mis diwethaf wedi poeni na fyddai ganddi ddigon o fwyd i bara nes bod arian ar gael i brynu mwy^d

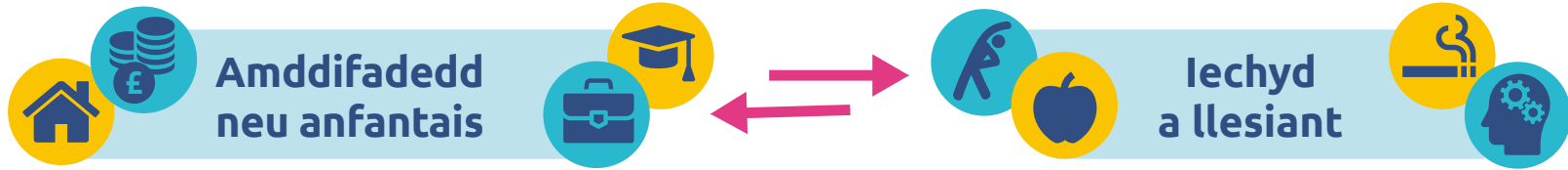
Mae'r **grwpiau poblogaeth** canlynol yn fwy tebygol o brofi tlodi yng Nghymru^a:

- Rhieni sengl
- Grwpiau lleiafrifoedd ethnig
- Teuluoedd y mae rhywun ag anabledd yn aelod ohono
- Pobl sy'n byw mewn rhanbarthau gwledig ac arfordirol

Er enghraifft: mae **38%** o blant sy'n byw mewn teulu lle mae gan rywun anabledd yn dioddef tlodi incwm cymharol, o'i gymharu â 26% o'r rhai mewn teuluoedd lle nad oes neb yn anabl^a (2015-20)

Effeithiau tlodi ar iechyd a llesiant yng Nghymru

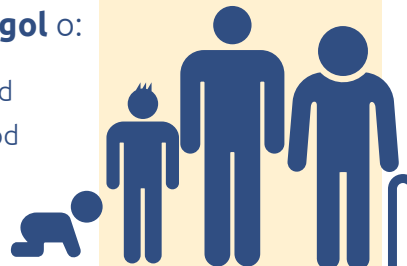
Mae tai, cyflogaeth ac addysg i gyd yn benderfynyddion iechyd pwysig a rhyng-gysylltiedig. Fodd bynnag, ni ellir anwybyddu effaith tlodi a chael **incwm digonol**

Amddifadedd materol	Straen a themlo bod pethau dan reolaeth	Ymddygiad iechyd	Cyfalaf a chydlyniant cymdeithasol
Mae 14% o blant a 7% o bensynwyr yn byw mewn amddifadedd materol, ac ni allant gael gafael ar nwyddau a gwasanaethau penodol ^e (2017-20)	Mae tua 400,000 o oedolion (16%) wedi methu â thalu o leiaf un bil, gyda 200,000 (8%) wedi methu â thalu eu rhent neu daliadau morgais ^b (June 2020)	Mae ychydig dros chwarter (26%) yr oedolion sy'n byw yn yr ardaloedd â'r amddifadedd mwyaf yng Nghymru yn ysmygwyr, o'i gymharu ag 11% o'r rhai sy'n byw yn yr ardaloedd â'r amddifadedd lleiaf ^f (2019-20)	Mae cymaint â 41% o oedolion sy'n profi amddifadedd materol yn nodi eu bod yn teimlo'n unig, o gymharu â 12% o'r rhai nad ydynt yn byw mewn amddifadedd materol (2019-2020) ^g

Yn ôl tystiolaeth o bob rhan o'r DU ac Ewrop^{h-l}

Mae pobl sy'n byw mewn tlodi yn **fwy tebygol** o:

- Gael profiadau niweidiol yn ystod plentynod
- Cael problemau iechyd meddwl yng nghyfnod y glasoed
- Cael canser, clefyd cardiofasgwlaidd a chyflyrau anadlol

Mae pobl sy'n byw mewn tlodi yn **llai tebygol** o:

- Gael graddau da yn yr ysgol e.e. 5 TGAU neu fwy graddau A*-C
- Cymryd rhan mewn prosesau democrataidd yn eu cymuned leol
- Bod yn gorfforol egniol yn rheolaidd a chynnal pwysau iach

Disgwyliad oes iach adeg geni i bobl sy'n byw yng Nghymru (2017-2019)^m

	Ardaloedd â'r amddifadedd mwyaf	Ardaloedd â'r amddifadedd lleiaf
Benywod	50.2 oed	68.4 oed
Gwrywod	51.8 oed	68.6 oed

Bu pryderon ers amser maith ynghylch effaith cynlluniau diwygio treth a lles Llywodraeth y DU ar y rhai sy'n byw mewn tlodi. Er enghraifft, yn ei adolygiad o degwch iechyd yn Lloegr yn 2020, nododd yr Athro Syr Michael Marmot fod newidiadau i'r system fudd-daliadau megis cyflwyno Credyd Cynhwysol, newidiadau i gredydau treth a rhewi budd-daliadau wedi *ehangu anghydraddoldebau incwm sy'n cosbi'r bobl dlotaf fwyaf* (Marmot et al. 2020a). Nododd Rapporteur Arbennig y Cenhedloedd Unedig ar Dlodi Eithafol a Hawliau Dynol, o ran Cymru, mai *newidiadau i fudd-daliadau yw un o'r achosion strwythurol sy'n gyfrifol am y cynnydd mewn tlodi, cysgu allan a digartrefedd* (Y Cenhedloedd Unedig 2019). Priodolwyd y cynnydd mewn lefelau tlodi plant i doriadau mewn/rhewi budd-daliadau a Chredydau Treth (Prifysgol Lerpwl et al. 2017)

Mae amrywiaeth o fesurau ar waith yng Nghymru i drechu tlodi, sy'n cael eu hategu gan Fesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010. Mae Ffigur 2 yn crynhoi polisiâu Cymru sy'n anelu at drechu tlodi neu sy'n galluogi ac yn cefnogi'r agenda lleihau tlodi.

Mae'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol, a ddechreuodd ar 31 Mawrth 2021, yn ei gwneud yn ofynnol i gyrrff cyhoeddus, wrth wneud penderfyniadau strategol, roi sylw dyledus i'r angen i leihau anghydraddoldebau mewn canlyniadau (megis disgwyliad oes iach byrrach, sgiliau a chyrhaeddiad gwaeth) sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol. Mae'r Ddyletswydd yn ategu dyletswyddau statudol eraill, er enghraifft Deddf Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru), ac yn fwy penodol ei nodau llesiant ar gyfer 'Cymru sy'n fwy cyfartal' a 'Cymru o gymunedau cydlynus' (Llywodraeth Cymru 2020a). Mae Atodiad 3 yn crynhoi'r berthynas rhwng y gwahanol ddeddfwriaethau yng Nghymru i fynd i'r afael ag anfantais economaidd-gymdeithasol.

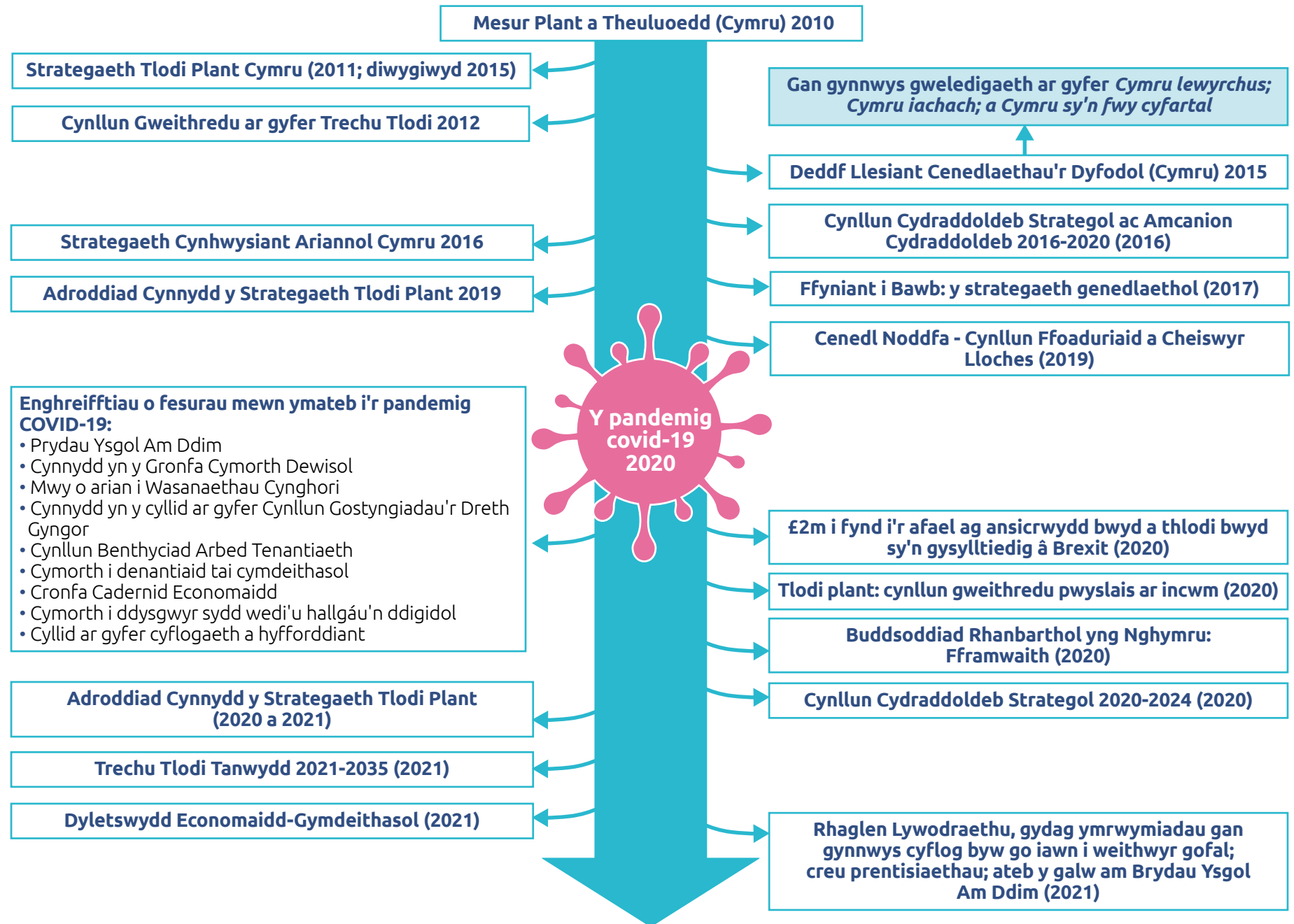
Mae adolygiad o strategaethau lliniaru tlodi a rhaglenni ac ymyriadau lleihau tlodi ar y gweill ar hyn o bryd, gyda'r nod o hysbysu dulliau'r llywodraeth o drechu tlodi yng Nghymru yn y dyfodol (Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru dim dyddiad). Wrth edrych i'r dyfodol, mae'r Rhaglen Lywodraethu (Llywodraeth Cymru 2021b) yn cynnwys ymrwymïadau megis trechu tlodi tanwydd, cefnogi creu Banc Cymunedol i Gymru, a chynyddu incwm i'r eithaf.

Mae dadansoddiad a gomisiynwyd gan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol wedi amcangyfrif bod Diwygio Lles yn y DU wedi arwain at aelwydydd Cymru'n colli 1.5% (£480) o'u hincwm net y flwyddyn ar gyfartaledd rhwng 2010 a 2018, gydag aelwydydd â'r incwm isaf sydd â phlant (yn enwedig tri o blant neu fwy) wedi colli hyd at £4,110 y flwyddyn (Llywodraeth Cymru 2019a).

Mae Llywodraeth Cymru yn gwario dros £400m bob blwyddyn ar wahanol fathau o gymorth ariannol a chymorth mewn nwyddau i bobl ar incwm isel (Sefydliad Bevan 2020a).

Er bod edrych ar y dystiolaeth ar gyfer ymyriadau i drechu tlodi y tu hwnt i gylch gwaith yr adroddiad hwn, gwyddom fod gan sawl sector ran i'w chwarae, gan gynnwys tai, addysg, datblygu economaidd, llesiant cymdeithasol ac iechyd. Mae gan sefydliadau'r sector cyhoeddus fel y GIG rôl weithredol o ran trechu tlodi, er enghraifft drwy godi ymwybyddiaeth ac eirioli dros degwch; fel rhan o'u rôl fel darparwyr gwasanaethau a chomisiynwyr; ac yn eu rôl fel sefydliadau angor mewn cymunedau (Fenney a Buck 2021), lle mae sefydliadau dielw mawr yn defnyddio eu hasedau i gefnogi llesiant y bobl leol, er enghraifft drwy gefnogi cyflogaeth leol (Reed et al. 2019).

Ffigur 2: Polisiâu Cymru i drechu tlodi

4 Brexit, tlodi, ac iechyd a llesiant yng Nghymru

Nododd asesiadau o effaith Brexit ar iechyd yng Nghymru a gynhaliwyd gan Iechyd Cyhoeddus Cymru effeithiau negyddol yn sgil Brexit ar y rhai sy'n byw ar incwm isel oherwydd:

"llai o wytnwch i ymdopi ag unrhyw effeithiau economaidd megis prisiau'n codi, cwmpw mewn cyflogau mewn termau real, llai o gyflogaeth, a llai o fynediad ac ansicrwydd o ran disodli cyllid rhanbarthol yr UE" ac "effaith gronnus gyda diwygio lles a thlodi bwyd" (Green et al. 2019; Petchey et al. 2019)

Ymhlith yr effeithiau eraill a amlygwyd mae:

- newidiadau i hawliau gweithwyr ac amodau gwaith;
- newidiadau i gyflogaeth mewn sectorau sy'n dod i gysylltiad â marchnadoedd mewnforio/allforio;
- cyflogwyr mawr yn dod yn llai cystadleuol ac yn dewis gadael Cymru;
- risg uwch o dlodi tanwydd a bwyd, ac effeithiau ar dlodi plant;
- llai o fuddsoddiad mewn ardaloedd difreintiedig, ochr yn ochr â chyfleoedd i ddatblygu modelau cyllido sy'n fwy ymatebol i anghenion cymunedau;
- newidiadau i daliadau o ganlyniad i dynnu'n ôl o'r Polisi Amaethyddol Cyffredin;
- tarfu ar y diwydiant pysgota.

Er bod y Cytundeb Masnach wedi dod â rhywfaint o eglurder ynghylch y berthynas newydd rhwng y DU a'r UE, mae llawer o'r dystiolaeth ynghylch yr effeithiau posibl ar iechyd a llesiant yn parhau i fod yn aneglur, ac mae'n seiliedig ar ddadansoddiad o wahanol senarios Brexit cyn cytuno ar y Cytundeb Masnach. Ym mis Ionawr 2021, adroddodd y King's Fund (Holmes 2021) ar oblygiadau posibl y Cytundeb Masnach, gan nodi, at ei gilydd, ei bod yn

"far too early to say what the implications of the UK's current international trading policy will be on public health or on the health and care system"

5 Effeithiau Brexit: llwybrau a themâu allweddol

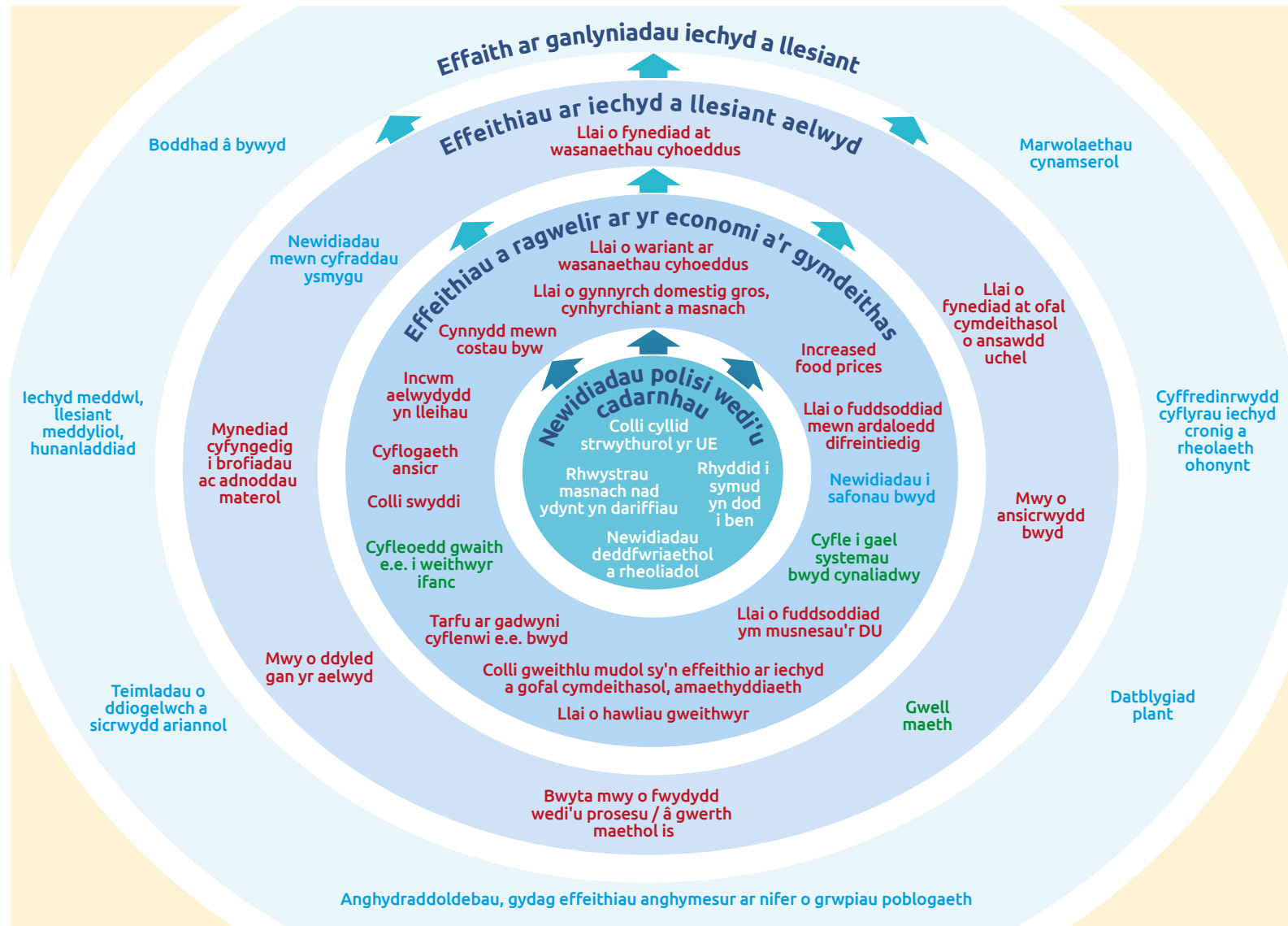
Yn yr adran hon, rydym yn crynhoi'r canfyddiadau o'r llenyddiaeth, yn gyntaf drwy ddarparu trosolwg byr o'r llwybrau y gall Brexit a chytundebau masnach effeithio ar iechyd a llesiant, cyn edrych ar yr effeithiau economaidd a ragwelir yng Nghymru, gan mai dyma un o'r prif llwybrau y bydd iechyd a llesiant yn cael eu heffeithio. Dilynir hyn gan archwiliad manylach o bum thema ble yr ydym wedi nodi'r dystiolaeth fwyaf o effeithiau posibl:

Yn olaf, rydym yn ystyried sut y bydd hyn oll yn cael effeithiau gwahanol ar grwpiau poblogaeth, gan gynnwys y rhai sy'n fwy agored i niwed. Mae'r themâu yn adlewyrchu'r pum cyflwr hanfodol ar gyfer bywyd ffyniannus ac iach a amlygir yn fframwaith menter Adroddiad Statws Tegwch Iechyd Ewropeaidd Sefydliad Iechyd y Byd: iechyd a gwasanaethau iechyd; sicrwydd ynghylch iechyd ac incwm ac amddiffyniad cymdeithasol; iechyd ac amodau byw; iechyd a chyfalaf cymdeithasol a dynol; iechyd a chyflogaeth ac amodau gwaith (Dyakova et al. 2021)

5.1 Llwybrau

Mae ein hadolygiad o'r dystiolaeth wedi tynnu sylw at nifer o lwybrau y gallai Brexit effeithio ar iechyd a llesiant, ac effeithio ar y rhai sy'n byw mewn tldi, neu mewn perygl o fyw mewn tldi - wedi'u crynhoi yn Ffigur 3.

Ffigur 3: Y cysylltiadau rhwng Brexit, tldi, ac iechyd a llesiant

Brexit a'r economi

Pwyntiau allweddol

- Mae'r berthynas rhwng yr economi ac iechyd yn gymhleth; dros y tymor hwy mae twf economaidd yn gysylltiedig â gwell iechyd. I'r gwrthwyneb, mae dirywiad economaidd yn cael effaith negyddol ar safonau byw, gwariant cyhoeddus a chyflogaeth, gyda chynnydd dilynol mewn salwch hirdymor, yn enwedig iechyd meddwl gwaeth. Y grwpiau sydd fwyaf agored i niwed yw'r rhai a chanddynt incwm is neu statws economaidd-gymdeithasol isel, teuluoedd â phlant ifanc, a menywod beichiog. Cymysg yw effaith dirywiad economaidd ar ymddygiad iechyd.
- O'i gymharu â chytundeb masnach dirwysr, o dan delerau'r Cytundeb Masnach, rhagwelir y bydd cynhyrchiant, cynnyrch domestig gros a masnach yn y DU yn lleihau yn y tymor hwy.
- Mae'r pandemig wedi gwaethygu'r sefyllfa economaidd, ac wedi ehangu anghydraddoldebau, gydag aelwydydd incwm isel yn cael eu heffeithio'n anghymesur yn sgil colli swyddi, llai o incwm, ac ansicrwydd ynghylch tanwydd a bwyd.

Iechyd a'r economi

Mae'r berthynas rhwng yr economi ac iechyd yn gymhleth, gyda'r effeithiau ar iechyd yn cael eu dylanwadu gan ystod o ffactorau megis amseriad newid economaidd (pryd y bydd yn digwydd ac a welir effeithiau yn y byrdymor neu'r hirdymor), maint y newid economaidd, a nodweddion y boblogaeth. Dros y tymor hwy, gwelwyd cysylltiad rhwng twf economaidd a gwell iechyd, ond yn y tymor byr, mae tystiolaeth y gall ehangu economaidd a dirwasgiad wella iechyd i rai unigolion a grwpiau poblogaeth (Frakt 2018). Yn gyffredinol, mae'r dystiolaeth yn aneglur, ac mae hyn yn cael ei gymhlethu ymhellach gan y gwahaniaethau mewn canlyniadau ar gyfer deilliannau iechyd amrywiol (Janke et al. 2020).

Mae'r economi yn effeithio ar benderfynyddion iechyd a llesiant, gan gynnwys incwm, mynediad at waith da, fforddiadwyedd bwyd, safonau byw, a buddsoddi mewn asedau cymunedol (Green et al. 2019). Mae cysylltiad rhwng dirywiad economaidd a mwy o ddiweithdra, llai o incwm a chyfoeth, a mwy o ansicrwydd ynghylch y dyfodol (Banks et al. 2020). Yn dilyn yr argyfwng ariannol yn 2008, cafodd newidiadau mewn cyflogaeth effaith negyddol ar salwch hirdymor, a gwelwyd yr effeithiau mwyaf ar iechyd meddwl. Mae astudiaeth fodol wedi amcangyfrif bod cynnydd o 1% mewn cyflogaeth leol yn arwain at ostyngiad o 1.7% mewn salwch cronig yn gyffredinol, ac yn cael yr effeithiau mwyaf ar y rhai â chyflyrau iechyd meddwl, ac mewn ardaloedd lle ceir diwydiannau traddodiadol, poblogaeth hŷn, ac iechyd hirdymor gwaeth (Janke et al. 2020). Yn fwy penodol, mae tystiolaeth gyson i gysylltu dirwasgiad â mwy o farwolaethau o ganlyniad i hunanladdiad (Sefydliad Iechyd y Byd 2011). Ymhlith y grwpiau a allai fod yn fwy agored i effeithiau niweidiol dirywiad economaidd ar iechyd mae'r rhai ag incwm is neu statws economaidd-gymdeithasol isel, teuluoedd â phlant ifanc, a menywod beichiog (Banks et al. 2020).

Yn Chwarter 1 2021, gostyngodd masnach mewn nwyddau gyda'r UE 23.1% a 0.8% gyda gwledydd y tu allan i'r UE, o'i gymharu â Chwarter 1 2018.

Ym mis Ebrill 2021, nododd busnesau mai diwedd y cyfnod pontio yn yr UE oedd eu her fewnforio neu allforio fwyaf, yn fwy felly na'r pandemig ar ei ben ei hun a'r pandemig a phontio o'r UE gyda'i gilydd.

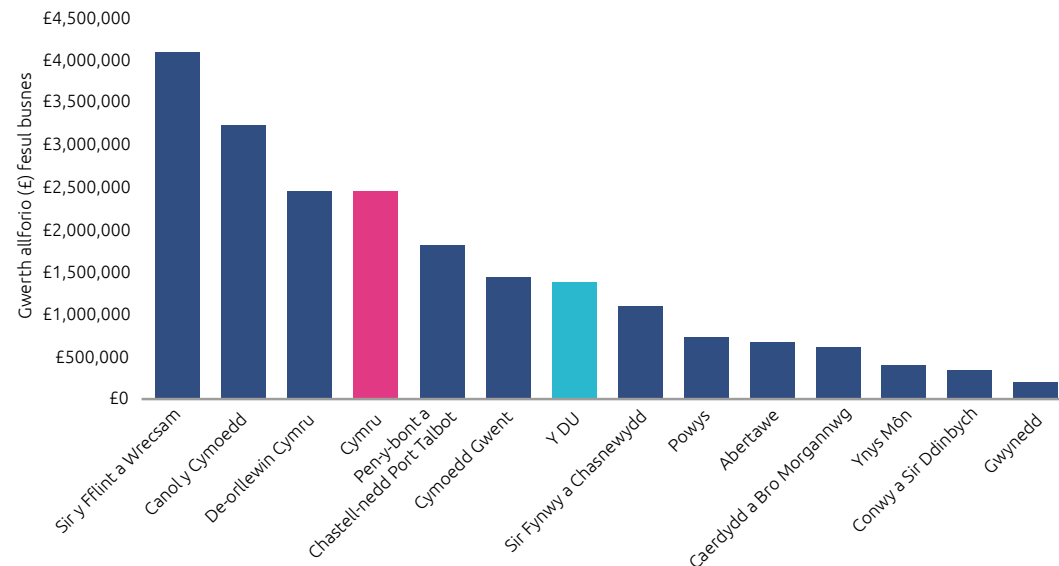
(Y Swyddfa Ystadegau Gwladol 2021)

Cymysg yw'r dystiolaeth ynghylch ymddygiad iechyd. Yn ystod dirywiad economaidd a siociau'n ymwneud ag incwm negyddol, mae peth ymchwil wedi dangos cwmp mewn cyfraddau ysmegu, yfed alcohol a bwyta bwyd nad yw'n iach (Banks et al. 2020; Elliott et al. 2010). Fodd bynnag, mae meta-ddadansoddiad diweddar wedi dangos bod dirwasgiad 2008 yn gysylltiedig â bwyta llai o galoriau, llai o fwyd cyflym, cynhyrchion llawn siwgr a diodydd meddal, yn ogystal â bwyta llai o ffrwythau a llysiau, mewn gwledydd incwm uchel (Jenkins et al. 2021).

Cyd-destun Masnach Cymru

Yn ei adroddiad ar effaith pontio o'r UE ar fasnach yng Nghymru, nododd Grant Thornton bwysigrwydd allforion i ddatblygiad a thwf busnes yng Nghymru, gyda 61% o nwyddau yn cael eu hallforio i'r UE yn 2019, cyfran uwch nag ar gyfer y DU yn gyffredinol (48%). Roedd cyrchfannau allforio eraill ar gyfer nwyddau o Gymru yn cynnwys Gogledd America (17% o nwyddau) ac Asia ac Ynysoedd y De (11% o nwyddau). Roedd nwyddau a allforiwyd o Gymru yn bennaf yn cynnwys peiriannau a chluant (50%); tanwydd mwynol (14%); cemegau (12%); a nwyddau wedi'u gweithgynhyrchu (12%). O'u cymharu â'r DU, mae gan fusnesau Cymru werth allforio uwch fesul busnes, gyda mwy o allforio mewn ardaloedd mwy gwledig fel Sir y Fflint a Wrecsam, Canol y Cymoedd a De-orllewin Cymru (gweler Ffigur 4) (Grant Thornton 2020).

Ffigur 4: Gwerth allforio (yr UE a thu allan i'r UE) fesul busnes (£) yn ardaloedd Awdurdodau Lleol Cymru, 2019

Ffynhonnell: Grant Thornton (2020). Ystadegau Masnach Is-ranbarthol Cyllid a Thollau EM a Dadansoddiad Grant Thornton

Ar gyfartaledd, mae Cymru yn mewnfario £18.1 biliwn o nwyddau bob blwyddyn, y mae 38% ohonynt yn dod o'r UE, o gymharu â'r DU lle y daw 55% o'r UE (Grant Thornton 2020).

Effeithiau'r Cytundeb Masnach a Chydweithredu ar yr economi

Ers cytuno ar y Cytundeb Masnach, bu nifer o asesiadau o'i effaith bosibl ar economi'r DU a Chymru. Yn ei hasesiad, rhagwelodd y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol (Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol 2021a) y bydd y DU yn profi gostyngiad o oddeutu 4% mewn cynhyrchiant yn yr hirdymor (dros 15 mlynedd), o'i gymharu ag aros yn yr UE. Mae cyfran sylweddol o'r gostyngiad hwn yn deillio o gyflwyno rhwystrau nad ydynt yn dariffau mewn perthynas â gwasanaethau (megis lleihau'r gallu i symud o ran y gweithwyr sy'n darparu gwasanaethau), a oedd yn ffurfio 42% o allforion y DU i'r UE yn 2019. Mae Banc Lloegr wedi rhagweld, o dan y trefniant Cytundeb Masnach newydd, y bydd masnach y DU 10.5% yn is yn yr hirdymor, a bydd cynhyrchiant a chynnyrch domestig gros 3.25% yn is o gymharu â threfniant masnach di-rwystr, er bod ansicrwydd ynghylch yr amcangyfrifon hyn (Banc Lloegr 2021a).

Gyda mwyafrif y nwyddau sy'n cael eu hallforio o Gymru yn mynd i'r UE (61%), o'i gymharu â dim ond 38% o'r nwyddau sy'n cael eu mewnfario yn dod o'r UE, mae sectorau sy'n ymwneud ag allforio nwyddau yn fwy tebygol o deimlo effeithiau Brexit. Amcangyfrifodd canlyniadau gwaith modelu ar gytundeb masnach rydd gyda'r UE cyn cyhoeddi'r Cytundeb Masnach y byddai gostyngiad o 6% yn allforion Cymru, gyda chost flynyddol o £1.1 biliwn yn sgil hynny, a rhwng 2.9%-9.4% o weithwyr (8,800 o swyddi) mewn perygl (Grant Thornton 2020).

Nododd Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru (2021) fod *"ymadawiad y DU o'r UE yn gwaethygu'r rhagolygon ar gyfer economi Cymru yn sylweddol"* ac er y bydd Brexit yn cael effaith anghymesur ar rai sectorau, bydd yr effeithiau i'w gweld ar draws economi Cymru. Mae Cymru yn agored i sioc economaidd oherwydd tanfuddsoddi mewn gwasanaethau cyhoeddus, seilwaith a sgiliau; marchnadoedd llafur lleol lle ceir ymateb araf i unrhyw sioc economaidd; a dibyniaeth ar drosglwyddiadau ariannol o'r DU. Ar lefel unigol, mae'r rhai sydd ag ychydig o gynilion neu sydd â dyledion mawr, neu sy'n methu â symud neu ailhyfforddi hefyd yn llai tebygol o allu addasu i unrhyw sioc economaidd (Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru 2020).

Mae Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru (2021) wedi nodi ymatebion polisi ar gyfer Cymru gan gynnwys adeiladu economi fwy gwydn, er enghraifft drwy newidiadau strwythurol megis canolbwyntio mwy ar arloesi ac allforion; drwy ddatblygu gweithlu medrus; a thrwy sylfaen ddiwydiannol amrywiol a rhyng-gysylltiedig. Gallai sefydliadau ddod yn fwy gwydn drwy addasu ac arloesi, drwy ddatblygu cysylltiadau cryf â chymunedau lleol, a thrwy gystadlu ar sail ansawdd uchel yn hytrach na chost. Ymhlith y camau i fynd i'r afael â'r heriau yn y tymor byr mae darparu arweiniad a chefnogaeth ariannol i'r sectorau yr effeithir arnynt; mae'r camau yn y tymor hwy yn cynnwys buddsoddi mewn ymchwil a datblygu, technoleg ac ailsgilio, a chefnogi'r rhai sy'n profi anfantais economaidd drwy sgiliau a hyfforddiant, a darpariaethau lles.

Yn ei Rhaglen Lywodraethu, mae Llywodraeth Cymru (2021b) wedi ymrwymo i fynd i'r afael â'r difrod economaidd a achosir gan gyny a Brexit, gan gefnogi busnesau Cymru i ddod o hyd i farchnadoedd allforio newydd a gweithredu ei Chynllun Allforio newydd, a dadlau dros gysylltiadau economaidd ac ymchwil agosach gyda'r UE.

Blwch 3: Effeithiau sy'n dwysáu yn sgil y pandemig COVID-19

Mae'r pandemig COVID-19, a'r mesurau ymateb cenedlaethol, wedi achosi niwed i gymdeithas a'r economi, megis colli swyddi, cynnydd yn y perygl o dodi a thodi mewn gwaith, ac ansicrwydd ynghylch bwyd a thanwydd (Sefydliad Iechyd y Byd 2020). Mae'r sioc economaidd a'r sioc i'r farchnad lafur wedi arwain at oblygiadau i nifer y swyddi, ansawdd y gwaith a'r effeithiau ar grwpiau penodol sy'n fwy tebygol o ddiodef yn sgil canlyniadau niweidiol y farchnad lafur (Sefydliad Llafur Rhyngwladol 2020).

Nododd Adroddiad Polisi Ariannol Banc Lloegr (Banc Lloegr 2021b) fod y pandemig wedi effeithio ar wariant, incwm a swyddi, gyda'r rhagolygon economaidd yn parhau i fod yn ansicr ac yn dibynnu ar hynt y pandemig a'r mesurau a roddir ar waith gan y sector iechyd y cyhoedd i ymateb iddo. Ym mis Mawrth 2021, amcangyfrifodd y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol y bydd y pandemig yn lleihau allbwn cynnyrch domestig gros y DU 3% o'i gymharu â rhagolygon cyn y pandemig (Ifan 2021).

Yn ei adroddiad ar adferiad tymor hir o'r pandemig, nododd Pwyllgor yr Economi, Seilwaith a Sgiliau y Senedd (Ymchwil y Senedd 2021) mai'r pandemig yw'r "*her economaidd fwyaf o fewn cof*", gydag effeithiau sylweddol ar gynnyrch domestig gros Cymru (2020 Ch1 -2.4%; 2020 Ch2 -15.1%). Y sectorau a ddiodefodd yr effaith fwyaf o ran twf mewn Cynnyrch Domestig Gros yn 2020 Ch2 (Ebrill i Fehefin) oedd gweithgareddau'n ymwneud â llety a gwasanaethau bwyd; gweithgareddau'n ymwneud ag aelwydydd fel cyflogwyr (e.e. gweithwyr domestig); ac adeiladu (Y Swyddfa Ystadegau Gwladol 2021). Tynnodd y Pwyllgor sylw hefyd at nifer o faterion gan gynnwys: heriau sylfaenol i economi Cymru fel cynhyrchiant isel; risgiau i swyddi mewn sectorau gweithgynhyrchu fel awyrofod a dur; effeithiau negyddol ar weithwyr ar gyflogau isel gan gynnwys ansicrwydd ynghylch swyddi a risgiau i iechyd a diogelwch; ac effeithiau cymdeithasol ac economaidd cynnydd mewn diweithdra ymhlith pobl ifanc.

Mae arfarniad Iechyd Cyhoeddus Cymru o'r dystiolaeth o effeithiau'r mesurau a roddwyd ar waith mewn ymateb i'r pandemig ar iechyd a llesiant wedi nodi bod aelwydydd incwm isel wedi cael eu heffeithio'n anghymesur, er enghraifft oherwydd mwy o ansicrwydd ynghylch cyflogaeth a cholli swyddi; llai o incwm sy'n creu ansicrwydd ynghylch tanwydd a bwyd; a risg uwch o effeithiau iechyd meddwl fel iselder ysbryd a gorbryder (Green et al. 2020).

Yn yr adolygiad o effaith y pandemig, tynnodd Marmot et al. (2020b) sylw at y ffaith bod anghydraddoldebau wedi cael eu *datgelu a'u gwaethygu*, a bod y cyfraddau marwolaeth yn dilyn graddiant cymdeithasol. Rhagwelir y bydd effeithiau cymdeithasol ac economaidd yn cael effeithiau hirdymor ar iechyd corfforol a meddyliol ac yn gwaethygu anghydraddoldebau ymhellach.

O ganlyniad i'r pandemig, cyflwynwyd ystod o fesurau polisi yn y DU a Chymru i ddiogelu'r economi a bywoliaeth pobl (gweler Ffigur 2 a Blwch 5).

5.2 Themâu Allweddol

Ar gyfer pob un o'r themâu hyn, rydym yn darparu cyflwyniad byr er mwyn amlinellu'r cysylltiad â thlodi, ac iechyd a llesiant. Dilynir hyn gan drosolwg o'r dirwedd polisi gyfredol a detholiad o ffeithiau a ffigurau allweddol ar gyfer Cymru, cyn crynhoi'r dystiolaeth o'r llenyddiaeth.

Thema 1

Cyflogaeth a sgiliau

Pwyntiau allweddol

- Mae effaith gyffredinol Brexit ar swyddi yn parhau i fod yn ansicr, ond mae'n debygol o gael effaith negyddol ar rai sectorau (dillad a thecstilau; cyfarpar cludiant; cemegau a nwyddau fferyllol; a chyllid) a grwpiau o weithwyr (gweithredwyr prosesau, peirianwaith a pheiriannau, sy'n tueddu i fod yn ddynion hŷn heb lawer o sgiliau penodol).
- Mae diweithdra, hyd yn oed yn y tymor byr, yn cynyddu'r risg o salwch a hunanladdiad; mae cyflogaeth ansicr yn gysylltiedig â risg uwch o farwolaethau a llesiant meddyliol gwaeth
- Mae galwedigaethau fel iechyd a gofal cymdeithasol; diwydiannau gweithgynhyrchu, digidol, masnach a chreadigol; y diwydiant bwyd a diod; gwasanaethau proffesiynol a busnes; y diwydiant adeiladu a'r sector addysg uwch yn wynebu prinder gweithwyr sy'n breswylwyr yn y DU; gallai llai o fewnfudo gyflwyno cyfleoedd gwaith i weithwyr â llai o sgiliau neu weithwyr iau a'r rhai sy'n ddi-waith
- Gall grwpiau penodol wynebu mwy o risg os yw hawliau gweithwyr yn cael eu gwanhau, gan gynnwys gweithwyr sy'n fenywod, LHDTTC+, gweithwyr anabl, ymfudwyr, a'r rhai mewn cyflogaeth ansicr

Mae cyflogaeth sefydlog a diogel sy'n darparu incwm rheolaidd, cyflog byw gweddus ac amodau gwaith da, yn diogelu iechyd a llesiant ac yn allweddol i atal tlodi a lleihau anghydraddoldeb (Lovell a Bibby 2018; Marmot et al. 2010; Marmot et al. 2020a; van der Noordt et al. 2013).

Gall effaith ariannol colli swydd gael effaith uniongyrchol ar iechyd, er enghraifft drwy fethu â diwallu anghenion sylfaenol fel maeth, a thrwy effeithiau eilaidd fel adfeddu tai (Elliott et al. 2010). Mae hyd yn oed diweithdra tymor byr yn effeithio ar enillion tymor hwy, (Nabarro 2020), ac yn cynyddu'r risg o salwch a'r risg o hunanladdiad (Elliott et al. 2010). Yn yr un modd, mae cysylltiad rhwng y disgwyliad o golli swydd (posibilrwydd) ac iechyd gwaeth na'r hyn sy'n deillio o brofiad gwirioneddol o ddiweithdra (Kim a von dem Knesebeck 2015). Mae cyflogaeth ansicr yn gysylltiedig â risg uwch o farwolaethau gan gynnwys marwolaethau cyn pryd ymysg gwrywod, a llesiant meddyliol gwaeth ymysg gwrywod a menywod, ac ymddengys fod profiadau parhaus o gyflogaeth ansicr yn fwy niweidiol i wrywod (Gray et al. 2020). Mewn rhai achosion gallai gwaith ansicr â chyflog isel fod yn waeth na dim gwaith oherwydd yr ansefydlogrwydd a ddaw yn ei sgil i gyllid y teulu (Goulden 2010).

Polisi

Yn y gorffennol defnyddiwyd cyllid strwythurol yr UE i drechu tlodi drwy gyflogaeth gynaliadwy; cynyddu lefelau sgiliau, cyflogaeth a chyrhaeddiad ieuencid; a darparu cymorth ariannol i fusnesau bach a chanolig (Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru 2018).

Fel rhan o egwyddor dim atchwelyd y Cytundeb Masnach, mae'n ofynnol i'r UE a'r DU beidio â gwanhau amddiffyniadau llafur (ac amddiffyniadau eraill) presennol, er mwyn atal y naill neu'r llall rhag cael mantais gystadleuol, er enghraifft drwy leihau costau cynhyrchu. Fodd bynnag, nid yw'n eglur sut y bydd hyn yn cael ei weithredu neu ei orfodi (Llywodraeth Cymru 2021a).

Rhagwelwyd y byddai'r Bil Cyflogaeth, a gyhoeddwyd gyntaf gan Lywodraeth y DU ym mis Rhagfyr 2019, yn cynnwys mesurau i leihau ansicrwydd ynghylch swyddi i weithwyr ar gyflogau isel a diogelu a gwella hawliau gweithwyr (Sefydliad Joseph Rowntree 2021). Fodd bynnag, ni chyflwynwyd unrhyw ddeddfwriaeth ers y cyhoeddiad (BBC Online 2021b).

Yn ei Rhaglen Lywodraethu, mae Llywodraeth Cymru (2021b) wedi ymrwmo i egwyddorion gwaith teg a swyddi cynaliadwy, gyda chymau fel cynnig gwaith, addysg, hyfforddiant neu hunangyflogaeth i bawb dan 25 oed; creu 125,000 o brentisiaethau i bobl o bob oed; a thalu cyflog byw go iawn i weithwyr gofal.

Ffeithiau a ffigurau allweddol

- Mae'r data ar gyfer Cymru (2017-20) yn dangos y canlynol (Llywodraeth Cymru 2021e):
 - mae 6% (40,000) o oedolion o oedran gweithio sydd mewn tlodi incwm cymharol yn byw ar aelwyd lle mae pawb yn gweithio'n llawn-amser
 - mae 53% o oedolion o oedran gweithio sydd mewn aelwydydd heb waith yn byw mewn tlodi
 - mae 71% (140,000) o blant sydd mewn tlodi incwm cymharol yn byw ar aelwydydd sy'n gweithio
 - mae 73% o blant mewn aelwydydd di-waith yn byw mewn tlodi, o'i gymharu â 25% mewn aelwydydd sy'n gweithio
- Yng Nghymru mae cyflogau'n is ym mhob sector o'u cymharu â gweddill y DU (Sefydliad Joseph Rowntree 2020a).
- Yn 2020, nododd 100,300 o drigolion Cymru y byddent fel arfer yn teithio y tu allan i Gymru ar gyfer gwaith, pe na bai cyfyngiadau'r coronafeirws ar waith (StatsCymru 2021).

Blwch 4: COVID-19, cyflogaeth ac incwm

Mae Banc Lloegr wedi rhagweld y bydd diweithdra yn y DU yn 5.2% yn 2021 Ch2, ac yna'n gostwng i 4.7% yn 2022 a 4.3% am weddill y cyfnod a ragwelir (i 2024 Ch2) (Banc Lloegr 2021b). Mae anghydraddoldebau incwm yn debygol o gynyddu o ganlyniad i'r pandemig, gyda diweithdra yn effeithio ar weithwyr iau ar gyflogau isel yn y sectorau y mae'r pandemig wedi effeithio fwyaf arnynt (Blundell et al. dim dyddiad).

Yn ystod gaeaf 2020 roedd tua chwarter (24%) yr aelwydydd (328,000 o aelwydydd) yng Nghymru wedi gweld gostyngiad yn eu hincwm ers mis Mawrth 2020; roedd 13% o aelwydydd wedi gweld eu hincwm yn gostwng ychydig ac 11% wedi gweld eu hincwm yn gostwng yn sylweddol. At hynny, ar yr un pryd profodd llawer o aelwydydd gynnydd mewn costau byw allweddol, gyda 41% yn gwario mwy ar wres, trydan a/neu ddŵr, 38% yn gwario mwy ar fwyd ac 16% yn gwario mwy ar gysylltedd digidol; y rhai yr effeithiwyd arnynt yn anghymesur oedd pobl 25-39 oed, y rhai sy'n byw mewn tai rhent cymdeithasol, aelwydydd rhieni unigol ac aelwydydd lle ceir cwpl â phlant. Mae dros un rhan o bump (22%) o aelwydydd wedi gorfod cwtogi eu gwariant ar ddillad ac mae 15% wedi cwtogi ar fwyd. Yn ogystal, roedd 9% o aelwydydd wedi methu â thalu o leiaf un bil ac roedd 15% wedi benthyca arian ers mis Mawrth 2020. Y tri phrif reswm dros ostyngiad mewn incwm oedd lleihad mewn oriau gwaith a/neu dâl ar gyfer yr aelwyd (21%), ffyrlo (19%), a cholli swyddi (13%) (Sefydliad Bevan 2020b; Sefydliad Bevan 2021). Er bod rhywfaint o dystiolaeth bod enillion yng Nghymru wedi gwrthsefyll yr effeithiau'n well na rhannau eraill o'r DU yn ystod y pandemig (Ifan et al. 2021), mae cwmp mewn enillion ar ben isaf y dosbarthiad cyflog yng Nghymru wedi bod yn fwy na'r cwmpadau cyfartalog ar lefel y DU, ond mae enillion wedi gwrthsefyll yr effeithiau'n well ar ben uchaf y raddfa (Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol 2021b).

Mae gwybodaeth am fesurau amddiffyn cymdeithasol a gyflwynwyd mewn ymateb i'r pandemig yn Adran 3 a Blwch 5.

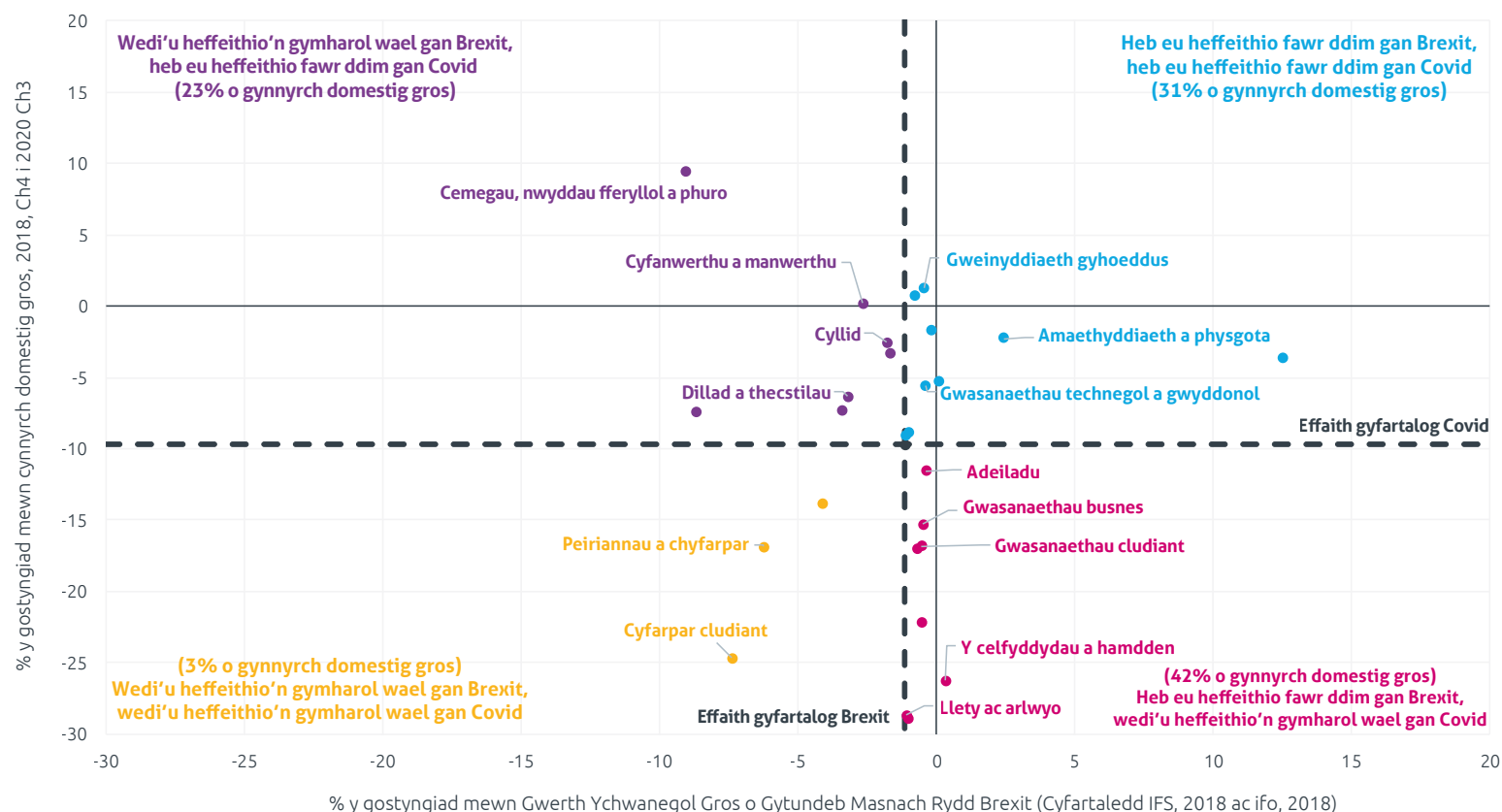
Effeithiau Brexit

Effeithiau sectoraidd

Erbyn diwedd mis Rhagfyr 2020, roedd Brexit a/neu'r pandemig wedi cael effaith fawr ar 69% o economi'r DU. Er bod Brexit yn effeithio ar sectorau sy'n dibynnu ar fasnach drawsffiniol gyda'r UE, mae COVID-19 wedi effeithio'n bennaf ar wasanaethau anfasnachol sy'n dibynnu ar gysylltiad personol (Tetlow a Pope 2020).

Mae Ffigur 5 yn rhoi crynodeb o effeithiau'r pandemig a modelau Brexit yn y tymor canolig ar wahanol sectorau, gyda'r DU a'r UE yn masnachu o dan delerau cytundeb masnach rydd (Noder, nid oedd y model hwn yn seiliedig ar delerau gwirioneddol y Cytundeb Masnach).

Ffigur 5: Effaith y coronafeirws a Chytundeb Masnach Rydd Brexit ar gynnyrch domestig gros mewn gwahanol sectorau

Ffynhonnell: Dadansoddiad yr Institute for Government o agregau lefel isel cynnyrch domestig gros y DU, y Swyddfa Ystadegau Gwladol, Tachwedd 2020, Levell. P a Norris Keiller. A, 'The exposure of different workers to potential trade barriers between the UK and the EU', Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid, Hydref 2018 a Felbermayr, Groschl a Steiner, Brexit through the lens of new quantitative trade theory, ifo, Mawrth 2018. Yn Tetlow, G. a Pope, T., (2020). Brexit and coronavirus economic impacts and policy response. Institute for Government.

Mae effeithiau Brexit ar ddiwydiant yn deillio o ffactorau fel rhwystrau i fasnach nad ydynt yn dariffau (er enghraifft newidiadau i reoliadau); llai o fuddsoddiad tramor; heriau sy'n gysylltiedig â rheolau tarddiad, a newidiadau i'r system ymfudo (Tetlow a Pope 2020; Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru 2021). O ran Cymru, mae pryderon y bydd rhwystrau i fasnach nad ydynt yn dariffau, fel gwiriadau a gwaith papur, yn effeithio ar sectorau sydd angen symud nwyddau'n gyflym, fel bwyd-amaeth, awtomeiddio ac awyrofod (Grant Thornton 2020). Mae effeithiau'n debygol o gael eu gweld dros y tymor canolig; bydd effeithiau tymor hwy ar fusnesau yn fwy nag unrhyw aflonyddwch tymor byr (Tetlow a Pope 2020).

Mae rhai diwydiannau yn debygol o gael eu heffeithio'n wael oherwydd eu bod yn gwerthu cyfran fawr o'u hallbwn i wledydd yr UE, fel dillad a thecstilau; cyfarpar cludiant (gan gynnwys cynhyrchu ceir); cemegau a nwyddau fferyllol; a chyllid (Levell a Keiller 2018). Mae gwaith modelu ar gyfer Cymru wedi nodi mai'r sectorau allforio sydd fwyaf tebygol o gael eu heffeithio gan gytundeb masnach rydd fydd peiriannau a chludiant, a nwyddau wedi'u gweithgynhyrchu (Grant Thornton 2020). Mae'r diwydiannau hyn yn darparu cyflogaeth i filoedd o bobl yng Nghymru, a nodwyd bod ardaloedd â nifer sylweddol o swyddi gweithgynhyrchu yn debygol o gael eu heffeithio (Davenport a Zaranko 2020). Fel yr amlygwyd yn Ffigur 4, mae gan Sir y Fflint a Wrecsam, a Chanol y Cymoedd werth allforio uwch fesul busnes, gydag un o bob pedair swydd yn Sir y Fflint a Wrecsam yn y maes gweithgynhyrchu (Grant Thornton 2020). Ledled y DU, y gweithwyr sy'n wynebu'r perygl mwyaf yw'r rhai a gyflogir fel gweithredwyr prosesau, peirianwaith a pheiriannau, sy'n tueddu i fod yn ddyinion hŷn â sgiliau penodol (Levell a Keiller 2018).

Mae Brexit wedi cael effaith fawr ar rai sectorau gweithgynhyrchu, megis cyfarpar cludiant (oherwydd effeithiau disgwylid rhwystrau nad ydynt yn dariffau) ac felly hefyd COVID-19 (oherwydd newid mewn ymddygiad defnyddwyr) (Tetlow a Pope 2020). Yng nghymoedd De Cymru yn benodol, gall y cyfuniad o adael yr UE a sgil-ffeithiau'r pandemig gael effaith ar nifer y swyddi a gollir (Sefydliad Bevan 2020c).

Ymysg y cynigion i hwyluso sut mae Cymru'n addasu i Brexit a'r pandemig gan Sefydliad Bevan (2020c) mae cefnogi cynhyrchion a phrosesau gweithgynhyrchu newydd, yn enwedig arloesi digidol.

Swyddi diogel

Mae ansicrwydd ynghylch Brexit (yn ogystal â phryderon am yr economi yn fwy cyffredinol) wedi arwain at amharodrwydd ymysg rhai busnesau yng Nghymru i ehangu a recriwtio staff newydd (Morris 2019). Efallai y bydd y rhai sy'n ddi-waith yn canfod ei bod yn cymryd mwy o amser i ddod o hyd i swydd newydd neu y gallai fod angen iddynt symud i sector neu alwedigaeth wahanol, a thrwy hynny wneud y sgiliau y maent wedi'u meithrin yn y gwaith yn llai gwerthfawr (Nabarro 2020). Ychydig o gymwysterau ffurfiol sydd gan lawer o weithwyr mewn sectorau sy'n wynebu mwy o risg, er y gallent fod mewn galwedigaethau medrus ac mae hyn yn ei gwneud yn anoddach iddynt ddod o hyd i waith medrus â chyflog tebyg mewn diwydiant gwahanol (Levell a Keiller 2018). Yr hwyaf y mae pobl yn ddi-waith, y gwaethaf fydd eu rhagolygon yn y farchnad lafur, a gall hyn arwain at ganlyniadau hirdymor (Nabarro 2020.).

Newidiadau i batrymau ymfudo a hawliau gweithwyr

Mae'r nifer o ddinasyddion yr UE sy'n mewnfudo i'r DU am resymau sy'n gysylltiedig â gwaith wedi mwy na haneru o'i gymharu â chyn refferendwm yr UE (190,000 y flwyddyn) hyd at ddiwedd 2019 (75,000 y flwyddyn) (Henehan a Judge 2020). Bydd colli'r rhyddid i symud a newidiadau dilynol i lif ymfudwyr o'r UE i Gymru yn newid y dirwedd cyflogaeth ac argaeledd swyddi, yn enwedig yn y sectorau hynny sy'n fwy dibynnol ar weithwyr mudol yr UE.

Yng Nghymru, ymysg y galwedigaethau lle mae cyflogwyr yn wynebu prinder gweithwyr sy'n breswylwyr yn y DU mae iechyd a gofal cymdeithasol; y diwydiannau gweithgynhyrchu, digidol, masnach a chreadigol; y diwydiant bwyd a diod; gwasanaethau proffesiynol a busnes; adeiladu; ac addysg uwch (Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru 2021; Llywodraeth Cymru 2021a). Yn gyffredinol, rhagwelir y bydd gostyngiad ym maint y boblogaeth o oedran gweithio yng Nghymru (Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru 2021), a allai effeithio ar ddarparu gwasanaethau cyhoeddus (gweler Thema 4), ac ar draws y system fwyd e.e. cwmnïau amaethyddol (gweler Thema 5).

Gallai llai o fewnfudo gyflwyno cyfleoedd gwaith i weithwyr â llai o sgiliau a phobl ifanc (Stewart et al. 2019), a hyfforddi / ailsgilio y gweithlu domestig ar gyfer y rhai sydd, neu'n wynebu bod, allan o waith (Moss 2020; Senedd y DU 2020c). Un o effeithiau posibl prinder llafur yw gwrthio cwmnïau i wella cyflogau ac amodau er mwyn denu gweithwyr newydd, a chadw gweithwyr presennol (Henehan a Judge 2020). Ym maes iechyd a gofal cymdeithasol, mae angen buddsoddiad ar gyfer hyfforddiant ac addysg dinasyddion y DU i wneud swyddi gofal cymdeithasol yn fwy deniadol yn ariannol (Stewart et al. 2019).

Mae'r UE wedi chwarae rhan bwysig mewn datblygu hawliau gweithwyr ac amodau gwaith diogel yn y DU, gan arwain at bryderon y byddai gwanhau mesurau diogelwch cyflogaeth ar ôl Brexit, fel y Gyfarwyddeb Amser Gweithio, yn niweidiol i weithwyr. Efallai y bydd rhai grwpiau mewn mwy o berygl, fel y rhai sy'n gweithio oriau hir neu mewn cyflogaeth ansicr (Stewart et al., 2019), menywod (Mott et al., 2018), gweithwyr LHDTG+ a gweithwyr ag anableddau (Roache 2018a; Roache 2018b). Ymhellach, awgrymwyd y gallai llai o reoliadau yn seiliedig ar y Gyfarwyddeb Amser Gweithio helpu rhai gweithwyr i gynyddu eu hincwm yn sgil gweithio goramser, er bod gweithwyr eisoes yn gallu optio allan o'r gyfarwyddeb a gweithio mwy o oriau os ydynt yn dewis gwneud hynny (Dobbins 2017).

Thema 2

**Amdiffyniadau
cymdeithasol
a chadernid
ariannol**

Pwyntiau allweddol

- Bydd canlyniadau economaidd posibl Brexit, er enghraifft cynnydd ym mhris nwyddau, yn effeithio fwyaf ar y tlotaf ac yn gwaethygu anghydraddoldebau.
- O gymharu ag aros yn yr UE, mae gwaith modelu gwahanol senarios masnach wedi nodi y bydd prisiau defnyddwyr yn cynyddu 0.7% -2.8% dros y tymor canolig (hyd at 2030).
- Bydd yr effeithiau economaidd yn ychwanegol at y rhai a welir eisoes o ganlyniad i'r pandemig, gan gynnwys ar gyfer y rhai heb lawer o gadernid ariannol e.e. aelwydydd ag incwm isel/anghyson neu gynilion bach, ac oedolion iau (16-34 oed).
- Gall cynnal mesurau amddiffyniad cymdeithasol helpu i wella canlyniadau iechyd yn ystod argyfyngau, ac maent yn allweddol i wella tegwch iechyd a diogelu'r rhai mwyaf agored i niwed mewn cymdeithas.

Er bod taliadau nawdd cymdeithasol y tu allan i gwmpas yr UE a'r Cytundeb Masnach, byddant yn hanfodol o ran cefnogi'r rhai ar incwm isel neu'r rhai heb lawer o gadernid ariannol os bydd unrhyw ganlyniadau economaidd negyddol yn sgil Brexit.

Mae mesurau amddiffyniad cymdeithasol, megis polisiau cynnal incwm, lliniaru tlodi a marchnad lafur weithredol, yn atal pobl rhag cael eu dal mewn tlodi ac maent yn un o'r camau mwyaf effeithiol i wella tegwch o ran canlyniadau iechyd (Hillier-Brown et al. 2019; Cenhedloedd Unedig dim dyddiad; Sefydliad Iechyd y Byd 2015), gan amddiffyn y rhai mwyaf agored i niwed mewn cymdeithas rhag canlyniadau tlodi a chryfhau cyfalaf dynol (Banc y Byd 2020). Dangoswyd bod mesurau amddiffyniad cymdeithasol yn diogelu iechyd, hyd yn oed o fewn cymdeithasau sydd fel arall yn anghyfartal, ac yn cael effaith gadarnhaol ar ddisgwyliad oes. Mae cydberthynas rhwng mesurau i gefnogi teuluoedd a lleihau tlodi a chyfraddau marwolaeth is ymysg babanod (Glennister et al. 2010). Mae tystiolaeth y gall amddiffyniadau cymdeithasol cryf helpu i wella canlyniadau iechyd yn ystod argyfyngau; er enghraifft yn dilyn yr argyfwng ariannol yn 2008, llwyddodd gwledydd â mesurau diogelu cryf, i wanhau'r cysylltiad rhwng colli swyddi a hunanladdiad, ac mewn rhai achosion dileu'r cysylltiad yn llwyr (De Vogli 2014).

Polisi

Blwch 5: COVID-19, amddiffyniadau cymdeithasol a chadernid ariannol

Mewn ymateb i'r pandemig, cyflwynwyd nifer o fesurau yn y DU i atal colli swyddi, i gefnogi'r rhai sy'n profi tlodi neu'r rhai yr oedd eu hincwm wedi gostwng / eu costau byw wedi cynyddu (gweler Adran 3 am fesurau Cymru), gan gynnwys:

- Cynllun Cadw Swyddi drwy Gyfnod y Coronafeirws, sy'n caniatáu i gyflogwyr gadw staff ar 'ffyrlo' (absenoldeb dros dro) a hawlio grant sy'n talu cyfran o'r costau cyflog (Ifan et al. 2021; Llywodraeth y DU 2020d). Cynllun Cymorth Incwm i'r Hunangyflogedig sy'n darparu lefel debyg o gymorth i unigolion hunangyflogedig neu bartneriaethau (Llywodraeth y DU 2021b).

- Cynnydd dros dro o £20 yr wythnos yn lwfans safonol (cyfradd sylfaenol) y Credyd Cynhwysol ac elfen sylfaenol y Credyd Treth Gwaith (Sefydliad Joseph Rowntree 2021).
- Atal dros dro ddiyniadau o fudd-daliadau sy'n gysylltiedig â dyled (Fitzpatrick et al. 2020).

Adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn, bydd y Cynllun Cadw Swyddi yn parhau tan 30 Medi 2021 (Llywodraeth y DU 2021c) ac mae cynlluniau gan Lywodraeth y DU i ddileu'r cynnydd mewn Credyd Cynhwysol yn ystod hydref 2021 (BBC Online 2021c).

Ni fu unrhyw godiadau i'r rhai sy'n derbyn Lwfans Ceisio Gwaith na Lwfans Cyflogaeth a Chymorth (mae'r boblogaeth hon yn cynnwys pobl anabl a gofalwyr) a budd-daliadau plant (Sefydliad Joseph Rowntree 2021).

Cynyddodd y Cyflog Byw Cenedlaethol ym mis Ebrill 2021, a disgwylir i incwm godi yn unol â thwf mewn cyflogau ac yn fwy na'r cynnydd a ragwelir mewn prisiau (Llywodraeth y DU 2020e).

Ffeithiau a ffigurau allweddol

- Mae tua 20% o wariant cyhoeddus yng Nghymru yn cael ei wario ar ddelio â thlodi a'i ganlyniadau (Sefydliad Bevan 2020d). Mae hyn yn ychwanegol at gymorth gan Lywodraeth y DU (Sefydliad Bevan 2020a).
- Cyn y pandemig, roedd 20% o oedolion y DU mewn dyled neu'n agored i ddioddef sioc ariannol (Yr Awdurdod Ymddygiad Ariannol 2021). Mae grwpiau nad oes ganddynt lawer o gadernid ariannol yn cynnwys y rhai ag incwm isel neu sydd â chynilion bach, oedolion iau (16-34 oed), a'r rhai sy'n gyflogedig (o gymharu ag unigolion hunangyflogedig) (Y Swyddfa Ystadegau Gwladol 2020).
- Yn ystod y pandemig, daeth bron i 200,000 yn fwy o bobl yn ofalwyr di-dâl, yn ychwanegol at 487,000 o bobl a oedd yn ofalwyr di-dâl cyn y pandemig (Cable 2020).
- Yng Nghymru, cafodd 247,300 o bobl eu rhoi ar ffyrlo ym mis Gorffennaf 2020; gostyngodd hyn i 68,800 ym mis Mehefin 2021 (Llywodraeth y DU 2021d). Roedd mwy o debygolrwydd i bobl ifanc (18-29 oed), pobl hŷn (60-64 oed), y rhai sy'n byw mewn cymunedau difreintiedig, y rhai sy'n wynebu anawsterau ariannol, neu'r rhai heb lawer o sgiliau (Gray et al. 2021b) gael eu rhoi ar ffyrlo. Cafodd llai na hanner y gweithwyr ar ffyrlo gyflog llawn (Sefydliad Bevan 2020d).
- Dyblodd nifer y bobl sy'n hawlio Credyd Cynhwysol a Lwfans Ceisio Gwaith yn y cyfnod rhwng mis Mawrth a mis Mai 2020 (Arsyllfa Iechyd Cyhoeddus Cymru 2021). Mae 21% o aelwydydd Cymru (290,000) wedi cael y codiad i'r Credyd Cynhwysol (Ifan et al. 2021).
- Ym mis Mawrth 2020, nid oedd gan fwy na chwarter aelwydydd Cymru ddigon o gynilion i gwmpasu eu hincwm rheolaidd am ddim ond un mis (Sefydliad Bevan 2020d).

Effeithiau Brexit

Un mecanwaith posibl o ran effeithiau Brexit yw newid ym mhris nwyddau. Yn y flwyddyn ar ôl refferendwm yr UE yn 2016, amcangyfrifwyd y bu cynnydd o 1.7% mewn chwyddiant, gyda Chymru a gwledydd datganoledig eraill yn cael eu heffeithio waethaf. Arweiniodd hyn at brisiau uwch sy'n costio £404 y flwyddyn i aelwydydd cyffredin; roedd y diffyg twf mewn cyflogau yn cyfateb i ostyngiad o £448 men cyflog i'r gweithiwr cyffredin (Breinlich et al. 2017); bydd newidiadau o'r fath wedi cael effaith anghymesur ar aelwydydd tlotach. Amcangyfrifodd dadansoddiad wedi'i ddiweddarau gan yr awduron (Breinlich et al. 2021), fod dibrisiant yn sgil Brexit, erbyn mis Mehefin 2018, wedi arwain at gynnydd o 2.9% mewn prisiau i ddefnyddwyr, sy'n cyfateb i'r cartref cyffredin yn profi cynnydd mewn costau byw o £870 y flwyddyn. Effeithiwyd yn waeth ar aelwydydd yng Nghymru oherwydd bod cyfran uwch o incwm yn cael ei wario ar gynhyrchion a fewnforiwyd, megis tanwydd, bwyd a dillad. Mae astudiaeth o wahanol senarios Brexit wedi nodi yr amcangyfrifir hyd yn oed gyda bargaen rhwng y DU a'r UE, y bydd prisiau bwyd canolrifol yn cynyddu 6.1% (cyfwng credadwy 90% o -3% i + 17%), gyda chynnydd dilynol yn nifer yr aelwydydd sy'n profi ansicrwydd o ran y cyflenwad bwyd (Barons ac Aspinall 2020) (gweler Thema 5). Mae astudiaeth o effeithiau tymor canolig (hyd 2030) gwahanol senarios masnach ar ôl Brexit wedi nodi y bydd prisiau i ddefnyddwyr yn cynyddu 0.7% -2.8% o gymharu â senario llinell sylfaen (h.y. y DU yn aros yn yr UE), oherwydd cynnydd mewn rhwystrau nad ydynt yn dariffau; ynghyd â llai o gynhyrchiant, mae cyflogau go iawn gweithwyr ar gyflogau isel yn debygol o ostwng (Sefydliad Joseph Rowntree a Cambridge Econometrics 2018).

Mae teuluoedd o grwpiau lleiafrifoedd ethnig yn fwy sensitif i newidiadau mewn prisiau o gymharu â theuluoedd gwyn, gan eu bod yn llai tebygol o fod â chynilion, maent yn gwario cyfran fwy o enillion, ac felly byddant yn fwy agored i ddiodef yn sgil dirywiad economaidd (McIntosh et al. 2018).

Mae gwaith modelu gan Sefydliad Joseph Rowntree wedi nodi y bydd effeithiau newidiadau mewn prisiau ar y rhai ag incwm isel yn cael eu penderfynu gan a yw buddion a chredydau treth yn cynyddu yn unol â chwyddiant. Bydd methu â gwneud hynny yn arwain at gynyddu tlodi ac yn golygu y bydd aelwydydd incwm isel *ymhellach ar ei hôl hi o gymharu â gweddill cymdeithas* (Barnard et al. 2018).

Thema 3

Buddsoddi mewn cymunedau, yr economi a seilwaith er mwyn mynd i'r afael ag anghydraddoldebau

Pwyntiau allweddol

- Mae Cronfeydd Strwythurol a Buddsoddi Ewropeaidd wedi darparu cyfleoedd i fuddsoddi ym mhenderfynyddion cymdeithasol iechyd a mynd i'r afael ag anghydraddoldeb iechyd
- Derbyniodd Cymru oddeutu bedair gwaith yn fwy o gyllid strwythurol a buddsoddi Ewropeaidd y pen na chyfartaledd y DU
- Gallai colli cyllid strwythurol Ewropeaidd gael effeithiau sylweddol ar gymunedau o amddifadedd
- Yr ardaloedd yr effeithir arnynt fwyaf yn sgil colli cyllid strwythurol yw rhanbarthau diwydiannol e.e. hen ranbarthau glofaol a dur De Cymru, trefi arfordirol ac ardaloedd gwledig ynysig, sydd hefyd â chrynodeiadau uwch o weithwyr llai addysgedig
- Yng Nghymru, ceir pryderon efallai na fydd Cronfa Codi'r Gwastad neu Gronfa Ffyniant Gyffredin y DU yn darparu'r un faint o gyllid ag a ddarparwyd drwy gyllid strwythurol a buddsoddi Ewropeaidd blaenorol yng Nghymru.

Prif nod y Cronfeydd Strwythurol a Buddsoddi Ewropeaidd (ESIF) yw mynd i'r afael â gwahaniaethau cymdeithasol ac economaidd rhwng rhanbarthau a hyrwyddo datblygu cynaliadwy. Mae'r ESIF wedi rhoi cyfleoedd i ranbarthau fuddsoddi ym mhenderfynyddion cymdeithasol iechyd a mynd i'r afael ag annhegwch iechyd (Neagu et al. 2017). Er 2000, mae Cymru wedi elwa o gyllid ESIF ar gyfer adfywio cymunedol, cyflogaeth a datblygu sgiliau, a buddsoddi mewn seilwaith lleol fel cyflwyno band eang a rhwydweithiau trafnidiaeth fel Metro De Cymru (Llywodraeth Cymru 2021f). Defnyddiwyd cyllid strwythurol Ewropeaidd i gefnogi'r cymunedau mwyaf difreintiedig yng Nghymru, gan fynd i'r afael â materion sy'n gysylltiedig ag anghydraddoldebau a thlodi, ac yn fwy penodol tlodi plant, ac amcangyfrifir bod buddiolwyr rhwng 2014-20 yn cynnwys 1,000 o ymfudwyr; 11,000 o bobl anabl; 4,000 o fenywod; 110,000 o bobl ifanc; a 291,00 o bobl mewn cymunedau difreintiedig (Broughton et al. 2019; Prifysgol Lerpwl et al. 2017). Fodd bynnag, mae ymchwiliad diweddar gan y Pwyllgor Materion Cymreig (Senedd y DU 2020d), wedi nodi bod dadansoddiad o effaith ESIF yn gyfyngedig, ac nad oes fawr o ddealltwriaeth o'r hyn a fyddai wedi digwydd hebddynt. Mae tystiolaeth i'r Pwyllgor wedi tynnu sylw at y ffaith nad oedd unrhyw effaith ar gynnyrch domestig gros y pen rhwng 2000-2018, er y cydnabuwyd y gallai hyn fod oherwydd maint yr her a oedd yn wynebu economi Cymru, ac na fyddai'r Cronfeydd ar eu pen eu hunain wedi gallu cyflawni trawsnewidiad mor sylweddol.

Llywodraeth Cymru sydd wedi bod yn gyfrifol am ddyrannu cyllid strwythurol yr UE drwy Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru.

Polisi

Er 1 Ionawr 2021, nid yw'r DU bellach yn gallu cael mynediad at gronfeydd strwythurol Ewropeaidd newydd, ond bydd y cyllid y cytunwyd arno ymlaen llaw yn parhau nes bydd y rhaglenni yn dod i ben yn 2023 (Llywodraeth Cymru 2020b). Yn 2018 cyhoeddodd Llywodraeth y DU y byddai'n sefydlu Cronfa Ffyniant Gyffredin y DU ar gyfer 2022 i ddisodli cyllid rhanbarthol ledled y DU (Senedd y DU 2018) ac yn canolbwyntio ar y lleoedd mwyaf anghenus, megis hen ardaloedd diwydiannol, trefi difreintiedig, cymunedau gwledig ac arfordirol, yn ogystal â chefnogi pobl drwy raglenni cyflogaeth a sgiliau (Llywodraeth y DU 2021e).

Ym mis Tachwedd 2020, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Fframwaith ar gyfer Buddsoddi Rhanbarthol (Llywodraeth Cymru 2020c) ar y sail y byddai'r Gronfa Ffyniant Gyffredin yn disodli cyllid yr UE ac y byddai Cymru yn parhau i fod yn gyfrifol am ddylunio rhaglenni a dyrannu cyllid. Roedd y fframwaith yn cynnwys mwy o ffocws ar gyllid lleol a gwneud penderfyniadau; mynd i'r afael ag anghydraddoldeb economaidd; cefnogi'r newid i economi ddi-garbon; a chymunedau iachach, tecach a mwy cynaliadwy (Llywodraeth Cymru 2020c; Cydffederasiwn GIG Cymru 2021).

Ym mis Mawrth 2021, cyhoeddodd Llywodraeth y DU ystod o gronfeydd newydd, gan gynnwys y Gronfa Codi'r Gwastad (£4.8 biliwn ar gyfer 2021-25), y Gronfa Adfywio Cymunedol (£220 miliwn ar gyfer 2021-22), a'r Gronfa Perchnogaeth Gymunedol (£150 miliwn), i ddarparu cyllid dros dro i ranbarthau'r DU a'r gwledydd datganoledig. Yng Nghymru, mae 17 o ardaloedd awdurdodau lleol sy'n brif flaenoriaeth i'r Gronfa Codi'r Gwastad ac mae gan 14 leoedd â blaenoriaeth yn y Gronfa Adfywio Cymunedol (Llywodraeth y DU 2021f).

Er bod cyllid buddsoddi yng Nghymru yn y dyfodol yn parhau i fod yn aneglur, yn ei Rhaglen Lywodraethu, ymrwymodd Llywodraeth Cymru (2021b) i fynnu bod *"Cymru yn cael ei chyfran deg o'r Gronfa Ffyniant Gyffredin a'r Gronfa Codi'r Gwastad, fel y'i gelwir, gan Whitehall"*.

Ffeithiau a ffigurau allweddol

- Dyfarnwyd £2.1 biliwn o gronfeydd strwythurol Ewropeaidd i Gymru (Gorllewin Cymru a'r Cymoedd yn bennaf) rhwng 2014 a 2020 (Llywodraeth Cymru 2021f)
- Roedd cyllid strwythurol a buddsoddi Ewropeaidd dros y cyfnod hwn oddeutu bedair gwaith cyfartaledd y DU, y pen (Goddard 2021)

Effeithiau Brexit

Yn ei dadansoddiad, nododd Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru y gallai colli cyllid strwythurol Ewropeaidd gael effaith sylweddol ar ddarparu cymorth hirdymor i gymunedau o amddifadedd, ac yn fwy penodol ar gyfer prosiectau a gynlluniwyd (Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru 2021). O'i waith ymchwil, mae'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol (Broughton et al. 2019) wedi tynnu sylw at nifer o bryderon os bydd diffyg cyllid priodol i ddisodli cyllid Ewropeaidd, gan gynnwys y posibilrwydd o gau sefydliadau'r sector gwirfoddol sy'n gweithio ar gydraddoldeb a hawliau dynol; effaith anghymesur ar bobl â nodweddion gwarchodedig penodol; llai o ffocws ar gynhwysiant cymdeithasol a chydraddoldeb economaidd-gymdeithasol; a cholli partneriaethau, er enghraifft rhwng y trydydd sector a'r sector busnes.

Gall diffyg sicrwydd gan Lywodraeth y DU ynghylch lefelau cyllid neu dargedu cyllid gael effeithiau negyddol ar blant a phobl ifanc sydd mewn tlodi, a cheir galwadau am ymrwymiad gan y Llywodraeth na fydd gostyngiad mewn prosiectau sy'n seiliedig ar dystiolaeth sy'n mynd i'r afael â thlodi ymysg plant (Prifysgol Lerpwl et al. 2017). Yr ardaloedd yng Nghymru y disgwylir iddynt gael eu heffeithio fwyaf yw rhanbarthau diwydiannol fel hen ranbarthau glo a dur De Cymru, trefi arfordirol fel Aberystwyth ac ardaloedd gwledig ynysig. (Davenport a Zaranko 2020). Mae gan yr ardaloedd hyn hefyd grynodiadau uwch o weithwyr llai addysgedig (Davenport a Zaranko 2020; Stewart et al. 2019).

Yn y tymor hwy, mae ansicrwydd ynghylch a fydd y gronfa Codi'r Gwastad (Llywodraeth Cymru 2021g) neu Gronfa Ffyniant Gyffredin y DU (Nice et al. 2021) yn cyfateb yn ddigonol â'r cyllid a gollir o'r cronfeydd strwythurol yng Nghymru. Efallai na fydd y dangosyddion a ddefnyddir gan y Gronfa Ffyniant Gyffredin i ddyrannu cyllid, megis cynhyrchiant, sgiliau, incwm ac amddifadedd yn adlewyrchu anfantais economaidd leol nac effaith y pandemig (Davenport et al. 2020). Mae'r ansicrwydd cyfunol sy'n deillio o golli cyllid strwythurol yr UE, y Gronfa Ffyniant Gyffredin, a'r pandemig yn cymhlethu dyraniad cyllid rhanbarthol ymhellach (Davenport a Zaranko 2020).

Yn fwy diweddar, mae Gweinidog yr Economi, Vaughan Gething, wedi beirniadu'r Gronfa Codi'r Gwastad gan ei disgrifio fel ymgais i *"ddwyn pwerau"* gyda Chymru yn cael *"llai o gyfle i leisio barn, dros lai o arian"*, a chododd bryderon bod diffyg cyllid i olynu cyllid yr UE yn peryglu swyddi a gwasanaethau. Er enghraifft, bydd colli cyllid yr UE yn golygu y bydd 5,300 yn llai o gyfranogwyr yng nghynllun prentisiaethau Cymru gyfan a llai o fusnesau yn derbyn cymorth ariannol drwy Gronfa Fusnes Cymru (Llywodraeth Cymru 2021h).

Thema 4

Gwasanaethau cyhoeddus, gan gynnwys darpariaeth iechyd a gofal

Pwyntiau allweddol

- Gallai unrhyw ddirywiad economaidd o ganlyniad i Brexit arwain at lai o gyllid ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus ataliol, gan effeithio'n anghymesur ar aelwydydd tlotach sy'n fwy dibynnol arnynt
- Bydd effeithiau cynnar colli rhyddid i symud i'w teimlo mewn meysydd fel adeiladu tai, ac iechyd a gofal cymdeithasol
- Ceir pryderon ynghylch prinder gweithwyr yn y maes gofal cymdeithasol, gydag effeithiau posibl ar gynaliadwyedd gwasanaethau yn y tymor hwy, gan arwain at effeithiau negyddol anghymesur ar y rhai sydd fwyaf agored i niwed

Mae gan gytundebau masnach y potensial i effeithio ar fuddsoddiad mewn gwasanaethau cyhoeddus, sy'n darparu cefnogaeth fyd-eang sy'n hanfodol i lesiant cymunedau, ac sy'n rhan annatod o ddyllanwadu ar benderfyniadau iechyd ehangach (Holmes 2021). Mae cartrefi tlotach yn fwy dibynnol ar wasanaethau cyhoeddus, ac felly maent yn fwy agored i ddirodd toriadau; gall toriadau lluosog gael effeithiau cronol ar y rhai mwyaf anghenus (Sefydliad Joseph Rowntree 2015).

Polisi

Mae'r cytundeb masnach gyda'r UE yn cynnwys trefniadau sy'n berthnasol i iechyd a gofal cymdeithasol, gan gynnwys parhau i gymryd rhan mewn rhaglenni ymchwil a ariennir gan yr UE; cyd-gydnabod cymwysterau proffesiynol; a gweithgynhyrchu meddyginiaethau. Fodd bynnag, mae effaith colli rhyddid i symud ar y gweithlu gwasanaethau cyhoeddus yn fwy perthnasol i dlodi ac amddifadedd (gweler Thema 1 hefyd).

Ffeithiau a ffigurau allweddol

- Fel ar 30 Mehefin 2021, roedd 98,600 o geisiadau i Gynllun Preswyllo'n Sefydlog i Ddinasyddion yr UE yng Nghymru, gyda'r nifer fwyaf o geisiadau yng Nghaerdydd, Casnewydd, Abertawe, Wrecsam a Sir y Fflint (Llywodraeth y DU 2021g).
- Yng Nghymru yn 2017, roedd 3% o weithwyr yn y meysydd iechyd, addysg a gweinyddiaeth gyhoeddus wedi cael eu geni yng ngwledydd yr UE (yr Arsyllfa Ymfudo dim dyddiad).
- Yn 2020, roedd tuag 8% o staff a gyflogwyd yn y maes iechyd a gofal cymdeithasol yn ddinasyddion nad ydynt yn dod o'r DU, y mwyafrif ohonynt o'r UE. Mae 6.4% o'r staff sy'n gweithio ym maes gofal cymdeithasol cofrestredig yn ddinasyddion yr UE nad ydynt yn hano o'r DU (Llywodraeth Cymru dim dyddiad).

Effeithiau Brexit

Cyllido gwasanaethau cyhoeddus

Gallai unrhyw ddirywiad economaidd o ganlyniad i Brexit leihau refeniw treth, gan olygu bod llai o arian ar gael ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus ataliol sy'n bwysig i iechyd y cyhoedd a threchu tlodi, megis tai a llesiant. Mae unrhyw effeithiau o'r fath yn debygol o gael eu gweld dros y tymor hwy, ymhen pum mlynedd a thu hwnt (Dayan et al. 2021).

Y gweithlu

Yn y flwyddyn gyntaf ar ôl y Cytundeb Masnach, rhagwelir y bydd effaith ar recriwtio o dramor, gan waethygu'r prinder llafur blaenorol (Henehan a Judge 2020, Read a Fenge 2018). Lle mae ymfudwyr o'r UE yn ffurfio cyfran sylweddol o'r gweithlu gwasanaethau cyhoeddus, bydd effeithiau cynnar colli'r rhyddid i symud i'w teimlo gan y rhai sy'n gweithio mewn meysydd allweddol fel adeiladu tai, gofal cymdeithasol a gofal iechyd (Stewart et al., 2019). Yn y tymor hwy (pum mlynedd a thu hwnt), gall bargeinion masnach newydd alluogi mwy o bobl i ymfudo o wledydd y tu allan i'r UE, er efallai na fydd y rhain yn ddigonol i fynd i'r afael â bylchau staffio parhaus mewn iechyd a gofal cymdeithasol (Dayan et al. 2020).

Er gwaethaf y Fisa Gweithiwr Iechyd a Gofal a Fisa Gweithiwr Medrus, mae pryderon i'r sector gofal cymdeithasol, lle mae staff yn cael eu recriwtio o gronfa lafur gyffredinol heb gymwysterau penodol a lle bydd llai o swyddi'n bodloni gofynion fisa (Portes et al. 2020). Mae ofnau hefyd gan y sector gofal cymdeithasol y bydd anawsterau recriwtio a chadw oherwydd cystadleuaeth gynyddol gan ddarparwyr mwy, er enghraifft y GIG, sydd â thelerau ac amodau ffafriol. Gallai prinder gweithwyr yn y maes gofal cymdeithasol wneud darparu gwasanaethau yn ddrytach ac yn anoddach (Stewart et al. 2019), gan effeithio ar gynaliadwyedd gwasanaethau yn y tymor hwy, ac o bosibl effeithio ar iechyd a llesiant y rhai sydd mewn tlodi.

Mynediad at wasanaethau

Gall unrhyw un o ddinasyddion yr UE a oedd yn byw yng Nghymru cyn 31 Rhagfyr 2020 barhau i gael mynediad at wasanaethau'r GIG yn rhad ac am ddim, ar yr amod bod ganddynt statws preswylydd sefydlog neu statws preswylydd cyn-sefydlog (Cydffederasiwn GIG Cymru 2021). Fodd bynnag, mae pryderon y gallai llai o wariant ar wasanaethau cyhoeddus fel gofal iechyd effeithio ar hygyrchedd neu ansawdd gwasanaethau, ac y bydd yn arwain at fwy o bobl yn prynu yswiriant iechyd preifat, ac yn sgil hynny leihau gofal iechyd teg (Dayan et al. 2020).

Thema 5

Amaethyddiaeth a diogelu'r cyflenwad bwyd

Pwyntiau allweddol

- Bydd newidiadau i fasnach yn creu anfantais i'r diwydiant amaethyddol yng Nghymru, gyda ffermwyr defaid a chig eidion yn cael eu heffeithio fwyaf
- Gallai rhwystrau i fasnach nad ydynt yn dariffau gynyddu pris bwyd sy'n cael ei fewnforio o'r UE, gan arwain at fwy o ansicrwydd ynghylch y cyflenwad bwyd, ac aelwydydd tlotach yn bwyta llai o fwyd maethlon
- Gallai newidiadau i bolisi mewnfudo'r DU arwain at lafur tymhorol annigonol, ac annog cwmnïau yn y gadwyn cyflenwi bwyd i symud dramor, gyda goblygiadau i gyfleoedd gwaith a phrisiau bwyd
- Mae polisi amaethyddol ar ôl Brexit yn cynnig cyfle i symud i systemau bwyd cynaliadwy, hyrwyddo deiet sy'n gyforiog o ffrwythau a llysiau, a lleihau effeithiau amgylcheddol

Mae'r hawl i fwyd, sydd ar gael, yn hygyrch (yn economaidd ac yn ffisegol), ac yn ddigonol (sy'n diwallu anghenion deietegol) yn hawl ddynol o dan gyfraith ryngwladol ac mae'n rhyng-gysylltiedig â hawliau dynol eraill, megis yr hawl i iechyd a'r hawl i fywyd (Y Cenhedloedd Unedig 2010). Mae'r diwydiant amaethyddol, sy'n cynrychioli cyfran uwch o economi Cymru o'i chymharu â'r DU yn gyffredinol (Llywodraeth Cymru 2019b), yn rhan hanfodol o'r system fwyd, a gall effeithio ar ddiogelwch y cyflenwad bwyd a maeth, yr economi, y gymdeithas a'r amgylchedd (Sefydliad Bwyd ac Amaeth y Cenhedloedd Unedig 2018).

Polisi

Mae cyllid yr UE wedi cefnogi'r economi wledig ac, yn fwy penodol, ffermio a rheoli tir yng Nghymru. Ar ôl gadael Polisi Amaethyddol Cyffredin (PAC) yr UE, mae taliadau amaethyddol Cymru bellach yn dod o dan Ddeddf Amaethyddiaeth 2020. Mae'r Ddeddf yn berthnasol i Loegr yn bennaf ond mae'n darparu ar gyfer parhau â thaliadau i ffermwyr yng Nghymru, yn debyg i'r taliadau a wnaed o dan gynlluniau PAC, tan 31 Rhagfyr 2024 (Senedd y DU 2020b).

Yn gynnar yn 2021, ymgynghorodd Llywodraeth Cymru ar gyflwyno Bil Amaethyddiaeth (Cymru). Mae'r Papur Gwyn yn seiliedig ar egwyddor Rheoli Tir yn Gynaliadwy ac mae'n nodi cynigion ar gyfer Cynllun Ffermio Cynaliadwy i fynd i'r afael â heriau i'r hinsawdd, iechyd y cyhoedd a'r amgylchedd (Orford a Henderson 2020; Llywodraeth Cymru 2020d). Mae elfennau allweddol y bil yn cynnwys darparu cefnogaeth i'r gadwyn cyflenwi bwyd ehangach; lleihau cymhlethdod rheoliadol drwy gyflwyno un set o safonau gofynnol cenedlaethol; a gwella iechyd a llesiant anifeiliaid.

Fel rhan o'r Cytundeb Masnach, mae'r DU a'r UE yn gallu datblygu rheolau a rheoliadau iechydol a ffytoiechydol annibynnol i ddiogelu iechyd pobl, anifeiliaid a phlanhigion. Ar ôl Brexit, mae safonau gofynnol y DU ar gyfer bwyd yn cael eu gosod gan Asiantaeth Safonau Bwyd y DU.

Ffeithiau a ffigurau allweddol

- Defnyddir 90% o dir Cymru ar gyfer ffermio, ac mae'r rhan fwyaf o hynny ar gyfer magu defaid a gwartheg (Llywodraeth Cymru 2019c); Llywodraeth Cymru 2020e).
- Yn 2016, amcangyfrifwyd bod 6,200 o weithwyr tymhorol/achlysurol/gangiau yn niwydiant amaethyddol Cymru. Yn 2017, roedd 99% o lafur tymhorol o asiantaeth yn y diwydiant garddwriaethol yn ddinasyddion yr UE (Swyddfa Ystadegau Gwladol 2018).
- Ar gyfer 2014-20, roedd y cyllid a ddyrannwyd ymlaen llaw i Gymru yn €5.2 biliwn fel rhan o'r Rhaglen Datblygu Gwledig (Colofn 2) a €22.5 biliwn ar gyfer y Gronfa Gwarant Amaethyddol (Colofn 1) o dan PAC yr UE (Bird a Phillips dim dyddiad).
- Yn 2018, roedd 10% o ymatebwyr i'r arolwg yng Nghymru yn byw ar aelwydydd lle nad oedd llawer o sicrwydd ynghylch bwyd; roedd yr unigolion hyn yn fwyaf tebygol o fod yn ifanc (16-34 oed), mewn aelwydydd â phlant, ac roedd incwm yr aelwyd yn isel. Roedd yr ymatebwyr mewn aelwydydd lle nad oedd llawer o sicrwydd ynghylch bwyd yn llai tebygol o nodi lefel uchel/uchel iawn o foddhad â bywyd, lefelau uchel/uchel iawn o hapusrwydd, a lefelau isel/isel iawn o orbyrder (Asiantaeth Safonau Bwyd 2019).
- Yn y cyfnod o fis Ionawr i fis Fawrth 2021, dywedodd 2% o bobl yng Nghymru eu bod wedi derbyn bwyd gan fanc bwyd yn ystod y 12 mis blaenorol oherwydd diffyg arian (Llywodraeth Cymru 2021i).

Effeithiau Brexit

Amaethyddiaeth

Mae Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru (2021) wedi nodi y bydd newidiadau i fasnach yn rhoi amaethyddiaeth yng Nghymru dan anfantais (a ffermwyr defaid a chig eidion yn fwy felly), er y gallai ffermydd cymysg, llaeth a garddwriaeth fod mewn gwell sefyllfa i elwa. Mae unrhyw ddirywiad mewn cyllid ar gyfer amaethyddiaeth yn debygol o effeithio fwyaf ar Ogledd a Gorllewin Cymru.

Er bod y Cytundeb Masnach yn golygu nad oes tariffau ar fwyd, bellach ceir rhwystrau nad ydynt yn dariffau fel gwiriadau tollau newydd ar ffiniau. Mae'n ofynnol i anifeiliaid byw a chynhyrchion anifeiliaid gael eu harchwilio ar safleoedd rheoli ffiniau dynodedig. Ar hyn o bryd nid oes unrhyw safleoedd rheoli ffiniau yng Nghymru, ac mae'n ofynnol ailgyfeirio mewnforion o Iwerddon i bwyntiau mynediad eraill yn y DU, sydd â goblygiadau posibl i economi Cymru (Prifysgol East Anglia dim dyddiad). Mae'n werth nodi bod Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi safle rheoli ffiniau ar gyfer Caergybi ym mis Mawrth 2021 (Llywodraeth Cymru 2021j).

Y tu hwnt i'r aflonyddwch uniongyrchol, mae pryderon y gallai rhwystrau o'r fath arwain at gynnydd ym mhpris bwyd a fewnforir o'r UE (The Affordable Food Deal 2020; Sandiford 2020). Bydd unrhyw gynnydd mewn prisiau bwyd yn gwaethygu ansicrwydd bwyd (The Affordable Food Deal 2020), a bydd yn effeithio'n anghymesur ar aelwydydd lle ceir mwy o amddifadedd (Barons ac Aspinall 2020) sy'n fwy tebygol o newid eu deiet (Guo et al. 1999), gan fwyta mwy o fwydydd wedi'u prosesu a llai o fwyd maethlon (Barons ac Aspinall 2020).

Gallai amaethyddiaeth yng Nghymru elwa pe bai defnyddwyr yn newid o fewnforion drutach i brynu cynhyrchion a wneir yn y DU (Levell a Keiller 2018).

Diogelu'r cyflenwad bwyd

Mae gan bolisi mewnfudo newydd y DU oblygiadau i'r gadwyn cyflenwi bwyd oherwydd ei bod yn fwy dibynnol ar weithwyr tramor o'i gymharu â'r mwyafrif o sectorau eraill. Yn ogystal, mae angen arbenigedd sy'n seiliedig ar brofiad nad yw'n cael ei gydnabod gan ddiffiniad y polisi mewnfudo o waith medrus ar gyfer llawer o swyddi yn y gadwyn cyflenwi bwyd. Gallai llafur tymhorol annigonol beri i gwmnïau amaethyddol ac eraill yn y gadwyn cyflenwi bwyd adleoli dramor, gan arwain at lai o gyfleoedd gwaith i drigolion lleol, neu gynnydd ym mhrisiau bwyd (Senedd y DU 2020c).

Mae senarios wedi'u modelu wedi dangos y gallai dyrannu mwy o dir i gynhyrchu ffrwythau a llysiau leihau nifer y marwolaethau o glefyd cardiofasgwlaidd a lleihau anghydraddoldebau (Seferidi et al. 2019). Bydd mesurau polisi amaethyddol i gefnogi newid i ddeiet sy'n gyforiog o blanhigion yn cyfrannu at y nod deublyg o wella iechyd a symud i systemau bwyd cynaliadwy sy'n lleihau effeithiau amgylcheddol (EAT dim dyddiad). Fodd bynnag, mae angen ystyried hyn yng nghyd-destun y proffil tir yng Nghymru, lle mae 80% o dir amaethyddol wedi'i ddynodi gan yr UE fel tir sydd â photensial is, gan fod y tir mynyddig a'r glawiad uchel yn cyfyngu ar opsiynau ffermio (Llywodraeth Cymru 2019b).

Mae cyfleoedd i wella cyflenwad ac ansawdd bwyd drwy fargeinïon masnach, yn ogystal â chefnogi system fwyd iachach (Seferidi et al. 2018; Holmes 2021). I'r gwrthwyneb, gall iechyd y cyhoedd ddioddef, er enghraifft os yw bargaen fasnach yn y dyfodol yn arwain at fewnforio bwyd o safon is (The Affordable Food Deal 2020; Holmes 2021; Senedd y DU 2020c). Mae pryderon parhaus y gall trafodaethau masnach arwain at safonau rheoleiddio is neu wanhau darpariaethau diogelu bwyd (Dayan et al. 2020).

5.3 Crynodeb o'r effeithiau ar anghydraddoldebau a grwpiau sy'n agored i niwed

Pwyntiau allweddol

Bydd effeithiau negyddol anghymesur ar:

- Y rhai ar incwm isel
- Y rhai sy'n ddi-waith neu'n wynebu tlodi mewn gwaith
- Gweithwyr heb sgiliau, neu'r rhai sy'n gweithio yn y crefftiau medrus
- Y rhai sydd fwyaf tebygol o brofi tlodi fel aelwydydd â phlant, rhieni sengl, grwpiau lleiafrifoedd ethnig, pobl anabl, y rhai sy'n gweithio'n rhan-amser neu sy'n ddi-waith, a'r rhai sy'n byw mewn tai rhent cymdeithasol neu dai rhent preifat
- Gweithwyr â lefel isel o addysg a gwrywod hŷn
- Menywod
- Y rhai sy'n byw yn rhanbarthau diwydiannol De Cymru, a threfi gwledig arfordirol ac ynysig.

Mae'n bwysig ystyried effeithiau gwahanol Brexit ar wahanol boblogaethau, cymunedau, diwydiannau a rhanbarthau, a allai fod â goblygiadau difrifol i anghydraddoldebau rhyngpersonol a daearyddol.

Mae unigolion a theuluoedd sy'n wynebu **anfantais ac anghydraddoldeb lluosog**, fel y rhai ar incwm isel, y rhai sy'n ddi-waith neu sy'n profi tlodi mewn gwaith, y rhai heb fawr o gadernid ariannol a chymdeithasol, er enghraifft llai o gynilion, mwy o ddyled, llai o allu i ailhyfforddi, yn fwy agored i ddioddef effeithiau economaidd niweidiol posibl yn sgil Brexit. Bydd unrhyw gynnydd mewn prisiau bwyd yn cael effaith anghymesur ar aelwydydd tlotach o ganlyniad i newidiadau yng nghost cadwyni masnach a chyflenwi (gweler Thema 5), neu unrhyw doriadau i wasanaethau cyhoeddus neu ostyngiad mewn cyllid i gymdeithas sifil o ganlyniad i golli cyllid yr UE (gweler Themâu 3 a 4).

Awgrymwyd y byddai unrhyw effeithiau cyffredinol Brexit ar brisiau, cyflogau a chyflogaeth yn cael eu teimlo ar draws y dosbarthiad incwm cyfan, gan olygu y bydd mwyafrif gweithwyr y DU yn waeth eu byd, ond gallai o bosibl leihau rhai anghydraddoldebau incwm yn y broses (Barnard et al. 2018; Levell a Keiller 2018). Serch hynny, mae amcangyfrifon cymedrol yn awgrymu, er y bydd mwyafrif llethol yr aelwydydd yn gallu parhau i dalu eu costau ar ôl Brexit, bydd 1.1% ychwanegol o'r aelwydydd ar yr incwm isaf yn y DU yn wynebu prinder incwm sylweddol, gydag aelwydydd oddeutu £25 yn waeth eu byd bob mis (Tims 2019). Gall y ffactorau hyn gael effaith andwyol anghymesur ar **aelwydydd sy'n fwy tebygol o brofi tlodi yng Nghymru, megis cartrefi â phlant; rhieni sengl; grwpiau lleiafrifoedd ethnig; pobl anabl; y rhai â swyddi rhan-amser neu sy'n ddi-waith; a'r rhai sy'n byw mewn cartrefi rhent cymdeithasol neu gartrefi rhent preifat** (Sefydliad Joseph Rowntree 2020a) (Gweler Adran 3).

Mae gweithwyr ar incwm isel a heb sgiliau, yn ogystal â'r rhai ar gontractau dim oriau a phobl ifanc sy'n ymuno â'r farchnad swyddi, yn

gyffredinol yn fwy tebygol o golli eu swyddi. Fodd bynnag, rhagwelir mai unigolion a gyflogir yn y diwydiannau hynny sydd mewn mwy o berygl oherwydd eu bod yn gwerthu cyfran fawr o'u cynnyrch i wledydd yr UE, megis dillad a thecstilau; cyfarpar trafniadaeth (gan gynnwys cynhyrchu ceir); cemegau a nwyddau fferyllol; a chyllid yw'r rhai fydd yn dioddef yr effeithiau mwyaf negyddol (Levell a Keiller 2018) (gweler Thema 1).

Yn benodol, gallai hyn effeithio ar weithwyr enillion canol coler las e.e. gweithredwyr peiriannau a gweithwyr mewn crefftiau medrus, sy'n tueddu i fod yn **wrywod hŷn**, â llai o gymwysterau ffurfiol a llai o gyfle i ddod o hyd i waith amgen yn eu marchnadoedd llafur lleol, er enghraifft o'u cymharu â'r rhai mewn rolau rheoli sydd â mwy o allu i symud. Mae **menywod** yn fwy tebygol o gael eu cyflogi mewn diwydiannau anfasnachol ac felly maent yn llai tebygol o gael eu heffeithio gan newidiadau mewn costau masnach. Fodd bynnag, yn aml mae partneriaid gweithwyr benywaidd sydd ar gyflogau isel yn aml yn weithwyr mewn galwedigaethau sy'n hynod ddiamddiffyn, ac felly gallant gael eu heffeithio'n negyddol yn anuniongyrchol drwy ostyngiad yn aml yn incwm cyffredinol yr aelwyd ac effeithiau'n gysylltiedig â lles (Griffith et al. 2020).

Mae yna hefyd wahaniaethau rhanbarthol pwysig, er enghraifft **gweithwyr gwrywaidd heb lawer o addysg mewn swyddi coler las**, sydd wedi'u cyflogi mewn diwydiannau a allai fod yn ddiamddiffyn iawn, sydd i'w gweld yn bennaf mewn ardaloedd fel De Cymru. Gyda'r DU yn un o'r gwledydd mwyaf anghyfartal yn ddaearyddol yn y byd datblygedig, mae lleihau gwahaniaethau gofodol a chynyddu perfformiad economaidd y tu allan i Lundain (a elwir hefyd yn 'codi'r gwastad') yn flaenoriaeth ddatganedig gan lywodraeth bresennol y DU. Disgrifir yn aml bod Cymru'n cael ei 'gadael ar ôl' (ynghyd â rhannau o Ogledd Lloegr a Gorllewin Canolbarth Lloegr); gellir nodweddu ardaloedd sy'n cael eu gadael ar ôl fel hen ardaloedd diwydiannol gyda diweithdra hirdymor parhaus, fel **De Cymru; trefi arfordirol** megis Aberystwyth; ac **ardaloedd gwledig ynysig**. Mae hen ranbarthau diwydiannol De Cymru ymhlith yr ardaloedd sydd â'r gyfran isaf o oedolion ag addysg lefel gradd a'r gyfran uchaf o'r boblogaeth oedran gweithio sy'n derbyn budd-dal analluogrwydd (Davenport a Zaranko 2020). Mae rhanbarthau yn amrywio o ran y graddau yr oedd eu heconomiâu wedi'u cysylltu â'r UE o'r blaen drwy fewnforion ac allforion, a'r cyllid yr oeddent yn arfer ei dderbyn i leihau tlodi drwy gronfeydd strwythurol Ewropeaidd. Roedd rhaglenni gwariant o'r fath yn bwysig ar gyfer yr agenda 'codi'r gwastad', er bod pryderon y gallai Brexit wneud 'codi'r gwastad' yn anoddach os yw'n cael effeithiau economaidd anghymesur (Davenport a Zaranko 2020) neu os yw cyllid yn llai na chynlluniau blaenorol yr UE (gweler Thema 3).

6 Meysydd gweithredu

Yn dilyn effaith ddinistriol ac anghyfartal y pandemig ar gymdeithas ac economi Cymru, ni fu erioed yn bwysicach deall sut y gall Brexit a chytundebau masnach effeithio ar iechyd, llesiant a thegwch, a hynny ar fyrder. Mae llawer o'r ysgogiadau ar gyfer ymateb i Brexit a threchu tlodi y tu allan i Gymru. Fodd bynnag, gall deddfwriaeth a pholisïau uchelgeisiol Cymru, megis Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol ysgogi gweithredu i amddiffyn y rhai sydd fwyaf agored i niwed mewn cymdeithas.

Yn yr adran hon rydym yn crynhoi meysydd gweithredu, a nodwyd yn y dystiolaeth, i gefnogi ymateb Cymru i Brexit, fel bod y rhai sy'n profi tlodi yn elwa o enillion ac yn cael eu hamddiffyn rhag risgiau i iechyd a llesiant. Bydd angen i gamau gweithredu adlewyrchu natur gymhleth, ddeinamig a rhyng-gysylltiedig tlodi, Brexit, a'r pandemig.

Thema	Meysydd gweithredu	Tystiolaeth
1 Cadernid economaidd Cymru	<ul style="list-style-type: none"> Adeiladu cadernid busnes drwy roi cyngor i'r sectorau yr effeithir arnynt, a chanolbwyntio ar arloesi, ymchwil a datblygu, ac allforion Hyrwyddo cysylltiadau cryfach rhwng busnes a chymunedau lleol 	Adran 5.1
2 Cyflogaeth, sgiliau ac incwm	<ul style="list-style-type: none"> Nodi effeithiau gwahanol a chronnus Brexit a'r pandemig ar wahanol sectorau a swyddi yn y tymor canolig i'r tymor hwy, ar draws gwahanol ranbarthau a chymunedau yng Nghymru Hyfforddi/ailhyfforddi sy'n canolbwyntio ar y dyfodol a datblygu sgiliau i'r rheini sy'n gweithio mewn sectorau yr effeithir arnynt, gan gynnwys llenwi bylchau mewn sgiliau sy'n codi oherwydd newidiadau mewn patrymau ymfudo 	Adran 5.1 Thema 1
3 Amddiffyniadau cymdeithasol a chadernid ariannol	<ul style="list-style-type: none"> Diogelu buddsoddiad mewn amddiffyniadau cymdeithasol ar gyfer grwpiau poblogaeth nad oes ganddynt fawr o gadernid ariannol, sy'n fwy agored i ddioddef yn sgil newidiadau yn yr economi, a phris nwyddau yn fwy penodol 	Thema 2
4 Buddsoddiad cymunedol i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau rhanbarthol	<ul style="list-style-type: none"> Ar gyfer cymunedau sydd wedi colli mynediad at gyllid strwythurol Ewropeaidd yn y dyfodol: <ul style="list-style-type: none"> Nodi a mesur effeithiau ar gymunedau yr effeithir arnynt yn anghymesur Targedu buddsoddiad cymunedol yn y dyfodol yn seiliedig ar: ddealltwriaeth o anghenion lleol; cynnwys y gymuned; atebion cynaliadwy; ac egwyddorion cyffredinoliaeth gymesur² 	Thema 3
5 Gwasanaethau cyhoeddus	<ul style="list-style-type: none"> Cryfhau rôl gwasanaethau cyhoeddus wrth drechu tlodi, er enghraifft drwy eiriolaeth, drwy eu rôl fel cyflogwyr mawr, ac yn ehangach fel sefydliadau angor Monitro effeithiau colli gweithwyr yr UE ar sectorau sydd mewn perygl o ddioddef yn sgil newidiadau mewn patrymau ymfudo, fel gofal cymdeithasol 	Adran 3 Thema 1 Thema 4

6 Amaethyddiaeth a diogelu'r cyflenwad bwyd	<ul style="list-style-type: none"> Gwneud y gorau o gyfleoedd i gefnogi cymunedau ffermio y mae newidiadau i batrymau masnach yn effeithio arnynt, a hyrwyddo systemau bwyd cynaliadwy sy'n gwella iechyd drwy fynediad at fwyd maethlon a fforddiadwy Mabwysiadu dull sy'n seiliedig ar hawliau dynol i fynd i'r afael ag ansicrwydd bwyd 	Thema 5
7 Masnach ac iechyd	<ul style="list-style-type: none"> Defnyddio ystod o ddulliau ac offer i gefnogi integreiddio iechyd a llesiant i bolisi masnach a chytundebau masnach, er enghraifft drwy: adeiladu dull rhyngddisgyblaethol rhwng masnach ac iechyd; mabwysiadu dull iechyd ym Mhob Polisi; ac ymgymryd â HIA Cryfhau tystiolaeth o'r cysylltiadau a'r llwybrau uniongyrchol ac anuniongyrchol, rhwng masnach ac iechyd, a dosbarthiad costau a buddion ar draws y boblogaeth 	Adran 2 Adran 7
8 Data a gwybodaeth iechyd	<ul style="list-style-type: none"> Nodi dangosyddion i fonitro effaith cytundebau masnach ar iechyd a llesiant yng Nghymru, gan ganolbwyntio ar sectorau, ardaloedd daearyddol a grwpiau poblogaeth y rhagwelir y byddant yn cael eu heffeithio yn y tymor byr, y tymor canolig a'r tymor hwy. 	Adran 7

7 Meysydd allweddol ar gyfer ymchwil

Mae nifer o fylchau pwysig yn y dystiolaeth sy'n cyfyngu ar ein dealltwriaeth gyfredol o debygolrwydd a maint effeithiau Brexit, a newidiadau cymdeithasol a deddfwriaethol cysylltiedig, ar dlodi, iechyd a llesiant ledled Cymru. Gallai adnabod y bylchau hyn a mynd i'r afael â nhw gyda thystiolaeth amserol o ansawdd da helpu i lywio penderfyniadau polisi yn y dyfodol.

Prif gyfyngiadau'r dystiolaeth ar Brexit a adolygwyd

- Mae'n anodd **gwahaniaethu rhwng effeithiau COVID-19 ac effeithiau Brexit**; gall effeithiau'r pandemig waethygu, neu yn wir wanhau'r llwybrau o Brexit i dlodi, iechyd a llesiant. Nid yw'r dystiolaeth sydd ar gael bob amser yn eglur wrth wahanu'r effeithiau hyn, ac ar hyn o bryd nid oes unrhyw arwydd pryd y gallwn ddisgwyl i'r naill ddylanwad na'r llall gilio.
- Ychydig o waith ymchwilio sydd wedi'i wneud i **gyfleoedd** posibl y gallai newidiadau sy'n gysylltiedig â Brexit eu cyflwyno i'r DU a Chymru yn fwy penodol.
- Mae tystiolaeth sy'n gysylltiedig â Brexit fel arfer yn ystyried ôl troed y DU gyfan ac mae diffyg tystiolaeth amserol a thrylwyr sy'n **ymwneud yn benodol â Chymru**. Er ei bod yn bosibl dod i gasgliadau yn seiliedig ar dystiolaeth y DU, efallai na fydd modd trosglwyddo'r canfyddiadau bob amser i gyd-destun gwleidyddol, cymdeithasol ac economaidd unigryw Cymru.
- Ceir diffyg **data** yn gyffredinol ar gyfer asesu cyfeiriad a maint effeithiau Brexit, ac nid oes **llinell sylfaen sefydledig** i fesur newid. Er enghraifft, nid yw nifer y gweithwyr mudol cyn Brexit mewn rhai sectorau yn hysbys, gan ei gwneud yn anodd mesur effaith colli'r rhyddid i symud. Er bod peth data **gwyliadwriaeth** ar gael (e.e. cyflogaeth) ac wedi'u haenu'n ddaearyddol, efallai na fydd hyn yn cynnwys y manylion sy'n ofynnol i ddeall yr effeithiau ar wahanol gymunedau.
- Prin yw'r dystiolaeth sy'n archwilio'r **amserlenni ar gyfer effeithiau**. Yn benodol, mae'r ddealltwriaeth gyfredol o'r effeithiau hirdymor posibl yn anghyflawn.

Pynciau y mae angen eu harchwilio ymhellach

- Er bod diddordeb cynyddol yn y cysylltiadau rhwng masnach ac iechyd a chydabyddiaeth gynyddol o hynny, erys bylchau mewn tystiolaeth ar **lwybrau achosol** pwysig h.y. rhwng masnach, penderfynyddion ehangach iechyd, ac iechyd. Mae deall y gwahanol lwybrau a'r mecanweithiau hyn yn hanfodol er mwyn deall nifer o effeithiau posibl y Cytundeb Masnach a chytundebau masnach yn y dyfodol.
- Mae tlodi yn ei hanfod yn **ddeinamig** o ran ei natur. Mae bylchau'n bodoli yn ein dealltwriaeth o dlodi a sut i fesur ei effeithiau; mae hyrwyddo'r ddealltwriaeth hon yn gofyn am yr un ddynamiaeth.
- Mae penderfyniad Llywodraeth y DU i beidio â chynnal **asesiad effaith cydraddoldeb** llawn o Brexit yn gadael bwlch sylweddol yn ein dealltwriaeth o'r goblygiadau i wahanol grwpiau. Mae hyn yn arbennig o wir yn achos pobl hŷn a phobl ifanc sy'n ymuno â'r gweithlu.

-
- Nodwyd tystiolaeth newydd gyfyngedig ar gyfer nifer o lwybrau effaith allweddol a drafodwyd mewn HIAs blaenorol. Er enghraifft nodwyd y gallai **iechyd meddwl a llesiant, rheoleiddio tybaco ac alcohol a'r defnydd ohonynt** oll gael eu heffeithio gan Brexit. Efallai bod y bwch ymddangosiadol hwn yn y dystiolaeth yn deillio o'n strategaeth chwilio am lenyddiaeth, a oedd yn canolbwyntio ar dlodi, yn hytrach nag effeithiau ehangach Brexit ar iechyd a llesiant.
 - Mae'r **sector gwirfoddol** yn chwarae rhan allweddol wrth gefnogi unigolion a chymunedau sydd mewn tlodi yng Nghymru. Fodd bynnag, ni chanfu'r adolygiad hwn unrhyw dystiolaeth sy'n archwilio effaith Brexit ar y sector gwirfoddol.
 - Ochr yn ochr â Brexit, mae Cymru'n wynebu nifer o heriau, gyda'r pandemig a'r newid yn yr hinsawdd ymysg y rhai mwyaf dybryd a phwysig; bydd yr heriau hyn yn gorgyffwrdd ac yn cael effeithiau cronol. Ar hyn o bryd mae Iechyd Cyhoeddus Cymru yn gwneud gwaith i ddeall yr 'her driphlyg' hon a'i goblygiadau i iechyd a thegwch.

8 Casgliad

Wrth i Gymru ddechrau perthynas fasnachu newydd gyda'r UE ac adfer o'r pandemig, mae'n hollbwysig ystyried sut olwg fydd ar y dyfodol i bobl sydd mewn tlodi.

Mae tystiolaeth sy'n dod i'r amlwg yn rhoi dealltwriaeth i ni o sut y bydd Brexit yn effeithio ar iechyd a llesiant yng Nghymru, er mai dim ond dros amser y bydd yr effeithiau llawn yn dod i'r amlwg. Mae tystiolaeth annigonol yn golygu nad ydym yn deall yn llawn y cyfleoedd a'r risgiau sydd o'n blaenau; caiff y darlun hwn ei gymhlethu ymhellach gan faint y niwed a achosir gan y pandemig. Bydd ansicrwydd parhaus y pandemig, realiti gweithredu'r Cytundeb Masnach, a byd newydd o negodi cytundebau masnach rhyngwladol yn cael effaith ynddynt eu hunain.

Serch hynny, bydd gan bobl sy'n byw mewn tlodi yng Nghymru, sydd wedi cael eu heffeithio'n anghyfartal gan y pandemig, lai o wytnwch i ymateb i unrhyw newidiadau economaidd a chymdeithasol ehangach o ganlyniad i Brexit. Rydym wedi tynnu sylw at dystiolaeth o sut y bydd Brexit yn cael effeithiau pellach ar yr economi; ar gyflogaeth; ar amddiffyniadau cymdeithasol a gwasanaethau cyhoeddus; ar gyllid seilwaith; ac ar amaethyddiaeth a diogelwch y cyflenwad bwyd. Mae hefyd yn amlwg y bydd newidiadau o'r fath yn cael effeithiau cymhleth a chronnus, a gallent waethygu anghydraddoldebau yng Nghymru ymhellach, ac arwain at effeithiau ar iechyd a llesiant.

Er nad oes dealltwriaeth lawn o ran sut y mae'r union fecanweithiau y mae masnach a chytundebau masnach yn effeithio ar iechyd, gwyddom fod cyfleoedd i ddiogelu a gwella iechyd, yn enwedig i'r rhai sydd fwyaf agored i niwed mewn cymdeithas. Er enghraifft, mae corff o dystiolaeth sy'n dangos pwysigrwydd dull gweithredu rhyngddisgyblaethol ar fasnachu ac iechyd, er mwyn hybu iechyd, tegwch a ffyniant.

Drwy ein hymateb i faterion cymhleth sydd wedi'u cydblethu yn ymwneud â'r pandemig COVID-19, Brexit, a thlodi, mae gennym gyfle i atgyfnerthu a gweithredu ar ein hymrwymiad i ddatblygu cynaliadwy a sicrhau canlyniadau teg, gwella llesiant pobl Cymru, a chreu cymdeithas decach.

Geirfa

Mecanwaith pontio

Mae gwledydd wedi defnyddio mecanweithiau pontio i wneud trefniadau gyda'i gilydd ar draws ystod o feysydd cysylltiadau rhyngwladol, gan gynnwys materion yn ymwneud â masnach ryngwladol. Nid yw mecanwaith pontio yn gyfreithiol rwymol ond mae'n creu ymrwymiad gwleidyddol cryf.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/947282/cnc-information-note-dec2021.pdf

Polisi Amaethyddol Cyffredin (PAC)

Polisi ar gyfer holl wledydd yr UE yw hwn sy'n anelu at: gefnogi ffermwyr a gwella cynhyrchiant amaethyddol, gan sicrhau cyflenwad sefydlog o fwyd fforddiadwy; diogelu ffermwyr yr UE i wneud bywoliaeth resymol; helpu i fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd a rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy; cynnal ardaloedd a thirweddau gwledig ledled yr UE; hyrwyddo swyddi yn y byd amaeth, diwydiannau bwyd-amaeth a sectorau cysylltiedig.

Mae dwy elfen o daliadau PAC:

- Colofn 1 - taliadau cymorth incwm uniongyrchol i ffermwyr yn seiliedig ar faint o dir y mae ffermwr yn berchen arno, nid ar faint y maent yn ei gynhyrchu.
- Colofn 2 - ar gyfer datblygu gwledig, sy'n gofyn am gyd-ariannu gan lywodraethau

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/common-agricultural-policy

Cytundeb Cynhwysfawr a Blaengar ar gyfer Partneriaeth y Môr Tawel (CPTPP)

Cytundeb masnach rydd rhwng 11 o wledydd o amgylch Ymylon y Môr Tawel: Canada, Mecsico, Periw, Chile, Seland Newydd, Awstralia, Brunei, Singapore, Malaysia, Fietnam a Japan yw'r CPTPP.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/trade-cptpp

Cytundeb masnach rydd

Cytundeb rhwng dwy wlad neu fwy i leihau rhwystrau i fewnforion ac allforion rhyngddynt yw cytundeb masnach rydd. O dan bolisi masnach rydd, gellir prynu a gwerthu nwyddau a gwasanaethau ar draws ffiniau rhyngwladol heb fawr ddim neu ddim tariffau, cwotâu, cymorthdaliadau na gwaharddiadau gan y llywodraeth i atal eu cyfnewid.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: www.investopedia.com/terms/f/free-trade.asp

Datganiad ar y cyd

Datganiad ar y cyd yw'r bwriad i gytuno yn ddiweddarach. Mae nifer o ddatganiadau ar y cyd wedi'u cynnwys fel Atodiad i'r Cytundeb Masnach a Chydweithredu. Mae'r datganiadau hyn yn ymwneud ag ystod o faterion gan gynnwys rheoleiddio gwasanaethau ariannol; a lloches a dychweliadau.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/948105/EU-UK_Declarations_24.12.2020.pdf

Tegwch yn y farchnad	<p>Term polisi masnach yw tegwch yn y farchnad ar gyfer set o reolau a safonau cyffredin sy'n atal busnesau mewn un wlad rhag cael mantais gystadleuol dros y rhai sy'n gweithredu mewn gwledydd eraill. Y meysydd a gwmpesir gan degwch yn y farchnad yw hawliau gweithwyr, cystadleuaeth a chymorth gwladwriaethol, trethiant, a chyfiawnder cymdeithasol ac amgylcheddol.</p> <p>Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/future-relationship-level-playing-field</p>
Cytundebau cydnabyddiaeth gilyddol	<p>Cytundebau rhwng dau bartner masnachu i leihau rhwystrau technegol i fasnach yw cytundebau cydnabyddiaeth gilyddol. Mae'r cytundebau hyn yn caniatáu i wledydd gydnabod canlyniadau asesiadau cydymffurfiaeth rhywun arall gyda gofynion cyfreithiol penodol.</p> <p>Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://ukandeu.ac.uk/explainers/mutual-recognition-agreements-mras-all-you-need-to-know/</p>
Cydnabod cymwysterau proffesiynol yn gilyddol	<p>System yw hon i ganiatáu i weithwyr proffesiynol sydd wedi cymhwyso mewn un wlad i ymarfer mewn gwlad arall, heb yr angen i ailgymhwyso.</p> <p>Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9172/</p>
Cymhwyso dros dro	<p>Mae cymhwyso dros dro yn galluogi gwledydd i gymhwyso ymrwmiadau cytuniad dros dro cyn iddynt ddod i rym, tra byddant yn cwblhau eu gweithdrefnau domestig angenrheidiol a materion ffurfiol perthnasol yn ymwneud â chytuniadau rhyngwladol.</p> <p>Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/947282/cnc-information-note-dec2021.pdf</p>
Rheolau Tarddiad	<p>Yng nghyd-destun y Cytundeb Masnach, dim ond nwyddau sy'n tarddu o'r UE ac sy'n cael eu mewnfario i'r DU, neu sy'n tarddu o'r DU ac sy'n cael eu mewnfario i'r UE, sydd â hawl i gael triniaeth ffafriol, hynny yw dim tariffau a dim cwotâu.</p> <p>Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://brc.org.uk/media/677079/deloitte-rules-of-origin-report.pdf</p>
Mesurau iechydol a ffytoiechydol	<p>Mesurau i ddiogelu bodau dynol, anifeiliaid a phlanhigion rhag clefydau, plâu neu halogion yw mesurau iechydol a ffytoiechydol.</p> <p>Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/customs-controls/safety-health-environment-customs-controls/sanitary-phytosanitary-requirements_en</p>

Cytundeb Masnach a Chydweithredu (y Cytundeb Masnach)

Cytundeb rhwng y DU a'r UE sy'n ymwneud ag ystod o feysydd gan gynnwys masnach mewn nwyddau a gwasanaethau, masnach ddigidol, caffael cyhoeddus, ynni, pysgodfeydd, cydgysylltu nawdd cymdeithasol, cymryd rhan yn rhaglenni'r UE, a meysydd ar gyfer cydweithredu yn y dyfodol.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/982648/TS_8.2021_UK_EU_EAEC_Trade_and_Cooperation_Agreement.pdf

Cytundeb Parhad Masnach

Mae Cytundeb Parhad Masnach rhwng Canada a'r Deyrnas Unedig yn efelychu Cytundeb Economaidd a Masnach Cynhwysfawr rhwng Canada a'r Undeb Ewropeaidd ar sail ddwyochrog. Nod y Cytundeb Parhad Masnach, felly, yw cynnal y status quo o ran y berthynas fasnach rhwng Canada a'r DU.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/cuktca-accru/economic_impact_assessment-evaluation_impact_economique.aspx?lang=eng

Rhwyrstr nad yw'n dariff

Rhwyrstr nad yw'n dariff yw unrhyw fesur, heblaw tariff tollau, sy'n gweithredu fel rhwyrstr i fasnach ryngwladol. Mae'r rhain yn cynnwys rheoliadau neu reolau sy'n nodi sut y gellir cynhyrchu, trin neu hysbysebu cynnyrch; rheolau tarddiad sy'n gofyn am brawf o'r wlad y cynhyrchwyd nwyddau ynddi; neu gwotâu sy'n cyfyngu ar faint o gynnyrch penodol y gellir ei werthu mewn marchnad.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/non-tariff-barriers

Codi'r gwastad

Mae Cronfa Codi'r Gwastad Llywodraeth y DU yn rhan o becyn eang o ymyriadau ledled y DU sy'n cynnwys: Cronfa Adfywio Cymunedol y DU; Cronfa Perchnogaeth Gymunedol y DU; Y Cynllun ar gyfer Swyddi; Y Rhaglen Porthladdoedd Rhydd; Banc Seilwaith y DU a'r Gronfa Trefi.

Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/966138/Levelling_Up_prospectus.pdf

Cyfeiriadau

The Affordable Food Deal., (2020). *Keeping Britain's food affordable*.

Arsyllfa Iechyd Cyhoeddus Cymru., (2021). *COVID-19 Recovery Profile Report, 2021*. Ar gael yn: <https://phw.nhs.wales/services-and-teams/observatory/data-and-analysis/covid-19-recovery-profile/> [Fel ar 27 Gorffennaf 2021]

Yr Arsyllfa Ymfudo., (Dim dyddiad). *Migration Observatory Regional Profile. Wales*. [Ar-lein]. Ar gael yn: [Migration-Observatory-Regional-Profile-Wales.pdf \(ox.ac.uk\)](#) [Fel ar 6 Awst 2021]

Yr Asiantaeth Safonau Bwyd., (2019). *Yr Arolwg Bwyd a Chi Cylch 5 Dadansoddi Eilaidd: Y dirwedd fwyd yng Nghymru*. Ar gael yn: https://www.food.gov.uk/sites/default/files/media/document/foodandyou_wave5_landscape-in-wales_welsh_v4.pdf [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Awdurdod Ymddygiad Ariannol., (2021). *Financial Lives Survey: the impact of coronavirus*. Llundain: Awdurdod Ymddygiad Ariannol. Ar gael yn: <https://www.fca.org.uk/publication/research/financial-lives-survey-2020.pdf#page=191> [Fel ar 21 Gorffennaf 2021]

Banc Lloegr., (2021a). *Monetary Policy Report. February*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/monetary-policy-report/2021/february/monetary-policy-report-february-2021.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Banc Lloegr., (2021b). *Monetary Policy Report'. May*. [Ar-lein]. Ar gael yn: [Bank of England Monetary Policy Report February 2021](#) [Fel ar 5 Awst 2021]

Banc y Byd., (2020). *The World Bank in Social Protection*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.worldbank.org/cy/topic/socialprotection/overview> [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Banks, J., Karjalainen, H., Propper, C., (2020). *Recessions and health: the long-term health consequences of responses to the coronavirus*. Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. Ar gael yn: [BN281-Recessions-and-health-The-long-term-health-consequences-of-responses-to-COVID-19-FINAL.pdf \(ifs.org.uk\)](#)

Barlow, P., McKee, M., Basu, S. a Stuckler, D., (2017). The health impact of trade and investment agreements: a quantitative systematic review and network co-citation analysis. *Globalization and Health*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12992-017-0240-x.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Barnard, H., Heykoop, L. a Kumar, A., (2018). *How could Brexit affect poverty in the UK?* Sefydliad Joseph Rowntree. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/files-research/briefing-how_could_brexit_affect_poverty_in_the_uk_0.pdf [Fel ar 14 Ebrill 2021]

Barons, M. J. ac Aspinall, W., (2020). Anticipated impacts of Brexit scenarios on UK food prices and implications for policies on poverty and health: a structured expert judgement approach. *BMJ Open*. 22 Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/10/3/e032376.full.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

BBC Online., (2021a). *High Court blocks Welsh challenge to post-Brexit UK trade law*. 19 Ebrill. [Ar-lein]. Ar gael yn: www.bbc.co.uk/news/uk-wales-politics-56800830 [Fel ar 20 Ebrill 2021]

BBC Online., (2021b). *Employment rights review scrapped by business secretary*. 28 Ionawr [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bbc.co.uk/news/business-55842992> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

BBC Online., (2021c). *Universal credit: When will the £20 increase stop?* 7 Gorffennaf. Ar gael yn: www.bbc.co.uk/news/uk-41487126 [Fel ar 28 Gorffennaf 2021]

Bird N., Phillips D., (dim dyddiad). *Preparations for replacing EU funding for Wales. Response to the Finance Committee of the National Assembly of Wales's Call for Evidence*. Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. Ar gael yn: [IFS Response to the Finance Committee of the National Assembly of Wales's Call for Evidence.pdf](#) [Fel ar 6 Awst 2021]

Blundell, R., Cribb, J., McNally, S., Warwick, R. a Xu X., (dim dyddiad). *Inequalities in education, skills, and incomes in the UK: The implications of the COVID-19 pandemic*. Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.ifs.org.uk/inequality/wp-content/uploads/2021/03/BN-inequalities-in-education-skills-and-incomes-in-the-UK-the-implications-of-y-COVID-19-pandemic.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Breinlich, H., Leromain, E., Novy, D. a Sampson, T., (2017). *The Brexit Vote, Inflation and UK Living Standards*. Ar gael yn: <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit11.pdf> [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Breinlich, H., Leromain, E., Novy, D. a Sampson, T., (2021). *The Brexit Vote, Inflation and UK Living Standards*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/dnovy/brexitinflation.pdf> [Fel ar 20 Awst 2021]

Broughton, A., Andriescu, M. a Rizzo, S., (2019) *The future of funding for equality and human rights*. Adroddiad Ymchwil 127. Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol. Ar gael yn: https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/the-future-of_funding-for-equality-and-human-rights.pdf [Fel ar 28 Gorffennaf 2021]

Cable, R., (2020). *Gofal, Tlodi a'r Coronafeirws yng Nghymru. Papur briffio gan Oxfam Cymru*. Oxfam Cymru. Ar gael yn: <https://oxfamapps.org/cymru/wp-content/uploads/2020/09/Care-Poverty-and-Coronavirus-in-Wales-WELSH.pdf> (oxfamapps.org) [Fel ar 6 Awst 2021]

Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru, (dim dyddiad). *Adolygiad Tlodi*. Ar gael yn: <https://www.wcpp.org.uk/cy/prosiect/adolygiad-tlodi/> [Fel ar 21 Gorffennaf 2021]

Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru., (2020). *Goblygiadau brexit i incwm aelwydydd*. Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. Awst. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.wcpp.org.uk/wp-content/uploads/2020/08/Goblygiadau-Brexit-i-incwm-aelwydydd.pdf> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru., (2021). *Papur briffio tystiolaeth: Brexit a Chymru*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.wcpp.org.uk/wp-content/uploads/2021/03/Papur-briffio-tystiolaeth-Brexit-a-Chymru.pdf> [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Y Cenhedloedd Unedig., (2010). *The Right to adequate Food*. Cenhedloedd Unedig, Geneva. Ar gael yn: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet34en.pdf> [Fel ar 21 Gorffennaf 2021]

Y Cenhedloedd Unedig., (2019). *Visit to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://undocs.org/A/HRC/41/39/Add.1> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Y Cenhedloedd Unedig., (dim dyddiad). *Social Protection*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.un.org/development/desa/socialperspectiveondevelopment/issues/social-protection.html> [Fel ar 21 Gorffennaf 2021]

Confederasiwn GIG Cymru., (2021). *What leaving the EU means for health and social care in Wales*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.nhsconfed.org/publications/what-leaving-eu-means-health-and-social-care-wales> [Fel ar 21 Awst 2021]

Cyfadran Iechyd Cyhoeddus., (2019). *Negotiating a 'healthy' trade policy for the UK*. Ebrill. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.fph.org.uk/media/2444/a-blueprint-for-a-public-health-approach-to-post-brexit-trade-negotiations.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Davenport, A. a Zaranko, B., (2020). *Levelling up: where and how?* Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://mk0nuffieldfounpg9ee.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2020/10/Green-Budget-2020-Levelling-up-where-and-how.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Davenport, A., North, S. a Phillips, D., (2020). *Sharing prosperity? Options and issues for the UK Shared Prosperity Fund*. Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.ifs.org.uk/publications/14936> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Dayan, M., Fahy, N., Hervey, T., McCarey, M., Jarman, H. a Greer, S., (2020). *Understanding the impact of Brexit on health in the UK*. Ymddiriedolaeth Nuffield. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.nuffieldtrust.org.uk/files/2020-12/1608656718_impact-of-brexit-on-health-web-nuffield-trust.pdf [Fel ar 28 Ebrill 2021]

De Vogli, R., (2014). The financial crisis, health and health inequities in Europe: the need for regulations, redistribution and social protection. *International Journal for Equity in Health*. 13:58. Ar gael yn: <https://equityhealthj.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12939-014-0058-6.pdf> [Fel ar 30 Gorffennaf 2021]

Dobbins, T., (2017). *Tory attack on Working Time Directive signals a post-Brexit race to the bottom*. *The Conversation*. 20 Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://theconversation.com/tory-attack-on-working-time-directive-signals-a-post-brexit-race-to-the-bottom-89395> [Fel ar 6 Awst 2021]

Dougan, M., Hayward, K., Hunt, J., McEwen, N., McHarg, A. a Wincott, D., (2020). *UK Internal Market Bill. Devolution and the Union*. Canolfan Newid Cyfansoddiadol Prifysgol Caerdydd, UK in A Changing Europe. Ar gael yn: www.cardiff.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0004/2468038/UK-INTERNAL-MARKET-BILL,-DEVOLUTION-AND-THE-UNION-4.pdf [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Dyakova, M., Couzens, L., Allen, J., van Eimeren, M. Stielke, A., Cotter-Roberts, A., Kadel, R., Bainham, B., Ashton, K., Stewart, D., Hughes, K. a Bellis, M.A., (2021). *Gosod tegwch iechyd wrth wraidd ymateb ac adferiad cynaliadwy COVID-19: Adeiladu bywydau llewyrchus i bawb yng Nghymru*. Menter Adroddiad Statws Tegwch Iechyd Cymru (WHESRI). Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. Ar gael yn: <https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2021/07/WHESRI-Covid-Report-Cym.pdf> [Fel ar 10 Ebrill 2021]

EAT, (dim dyddiad). *EAT-Lancet Commission Summary Report. Health Diets from Sustainable Food Systems*. Ar gael yn: [EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf](https://eatforum.org/eatforum.org) [Fel ar 30 Gorffennaf 2021]

Elliott, E., Harrop, E., Rothwell, H., Shepherd, M. a Williams, G., (2010). *The impact of the economic downturn on health in Wales: a review and case study*. [Working paper]. Prifysgol Caerdydd. [Ar-lein]. Ar gael yn: <http://orca.cf.ac.uk/78194/> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Fenney, D. a Buck, D., (2021). *The NHS's role in tackling poverty*. The King's Fund. Mawrth. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.kingsfund.org.uk/sites/default/files/2021-03/nhss-role-tackling-poverty.pdf> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Ferguson, P., Thurley, D., Webb, D., Ares, E., Jozepa, I., Fella, S., Kennedy, S. a Powell, T., (2020). *The UK-EU Trade and Cooperation Agreement: summary and implementation*. Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9106-2/> [Fel ar 23 Ebrill 2021].

Ferrangina, E., Tomlinson, M. a Walker, R., (2013). *Poverty, participation and choice*. Caerefrog: Sefydliad Joseph Rowntree. Ar gael yn: www.jrf.org.uk/report/poverty-participation-and-choice [Fel ar 6 Awst 2021]

Fidler, D. P., Drager, N. a Lee, K. Managing the pursuit of health and wealth: the key challenges. *The Lancet*. 22 Ionawr 2009. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736> [Fel ar: 23 Ebrill 2021]

Fitzpatrick, S., Bramley, G., Blenkinsopp, J., Wood, J., Sosenko, F., Littlewood, M., Johnsen, S., Watts, B., Treanor, M. a McIntyre, J., (2020). *Destitution in the UK*. Sefydliad Joseph Rowntree. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/report/destitution-uk-2020> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Frakt, AB, (2018). How the Economy Affects Health. *JAMA Forum*. 319 (12):1187–1188. Ar gael yn: <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2676095> [Fel ar 27 Gorffennaf 2021].

Glennerster, H., Bradshaw, J., Lister, R. a Lundberg, O., (2010). *The report of the Social Protection Task Force*. Y Sefydliad Tegwch Iechyd, Llundain. Ar gael yn: <https://www.instituteoftheequity.org/resources-reports/social-protection-task-group-report/task-group-3-social-protection-task-group-report-full.pdf> [Fel ar 30 Gorffennaf 2021]

Goddard, J., (2021). *Brexit: Replacing EU funding in Wales*. Llyfrgell Tŷ'r Arglwyddi. Ar gael yn: <https://lordslibrary.parliament.uk/brexit-replacing-eu-funding-in-wales/> [Fel ar 28 Gorffennaf 2021]

Goodman N.M., (1971). *International health organizations and their work*. 2il argraffiad. Llundain: Churchill Livingstone

Goulden, C., (2010). *Cycles of poverty, unemployment and low pay: Round-up. Reviewing the evidence.* Sefydliad Joseph Rowntree. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/poverty-employment-lowpay-summary.pdf> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Grant Thornton., (2020). *The impact of the EU transition on trade in Wales. Final Report.* Grant Thornton, Llundain. Ar gael yn: <https://www.wlga.wales/SharedFiles/Download.aspx?pageid=62&mid=665&fileid=2884> [Fel ar 4 Awst 2021]

Gray, B.J., Grey, C., Hookway, A., Homolova, L. a Davies A.R., (2021). Differences in the impact of precarious employment on health across population subgroups: a scoping review. *Perspect Public Health.* 2021 Jan;141(1):37-49 Ar gael yn: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1757913920971333> [Fel ar 6 Awst 2021]

Gray, B.J., Kyle, R.G., Song, J. a Davies, A.R., (2021b). *Who are most vulnerable to employment changes during the COVID-19 pandemic? Key findings from a national survey.* Caerdydd: Iechyd Cyhoeddus Cymru. Ar gael yn: <https://phw.nhs.wales/publications/publications1/who-are-most-vulnerable-to-employment-changes-during-the-covid-19-pandemic-key-findings-from-a-national-survey/> [Fel ar 6 Awst 2021]

Green, L., Edmonds, N., Morgan, L., Andrew, R., Ward, M., Azam, S. a Bellis, M. A., (2019). *Goblygiadau Brexit i Iechyd y Cyhoedd yng Nghymru.* Iechyd Cyhoeddus Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/PHW_Implications_of_Brexit_Main_Findings.pdf [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Green, L., Morgan, L., Azam, S., Evans, L., Parry-Williams, L., Petchey, L. a Bellis, M. A., (2020). *Asesiad o'r Effaith ar Iechyd o'r 'Polisi Aros Gartref ac Ymbellhau Cymdeithasol' yng Nghymru mewn ymateb i'r pandemig COVID-19.* Iechyd Cyhoeddus Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2020/07/HIA_-_Rapid_Review_of_SAH_Policy_Main_Report_Welsh.pdf [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Griffith, R., Levell, P. a Norris Keiller, A., (2020). *Potential consequences of post-Brexit trade barriers for earnings inequality in the UK.* VOX EU CEPR. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://voxeu.org/article/potential-consequences-post-brexit-trade-barriers-earnings-inequality-uk> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Guo, X., Popkin, B. M., Mroz, T. A. a Zhai, F., (1999). Food price policy can favorably alter macronutrient intake in China. *Journal of Nutrition.* [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.cpc.unc.edu/projects/china/publications/196> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Henehan, K. a Judge, L., (2020). *Home and away: The UK labour market in a post-Brexit world.* Resolution Foundation. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.resolutionfoundation.org/publications/home-and-away/> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Hillier-Brown, F., Thomson, K., MCGowan, V., Cairns, J., Eikemo, T.A., Gil-Gonzalez, D. a Bambra C., (2019). The effects of social protection policies on health inequalities: Evidence from systematic reviews. *Scandinavian Journal of Public Health.* 47(6): 655-665. Ar gael yn: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1403494819848276> [Fel ar 30 Gorffennaf 2021]

Holmes, J., (2021). *Brexit and the end of the transition period: what does it mean for the health and care system?* The King's Fund. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.kingsfund.org.uk/publications/articles/brexit-end-of-transition-period-impact-health-care-system> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Iechyd Cyhoeddus Cymru., (2021). *Sut rydym yn gwneud Nghymru. Arolwg Ymgysylltu â'r Cyhoedd am Iechyd a Llesiant yn ystod Mesurau Coronafeirws Wythnos 66:* Caerdydd: Iechyd Cyhoeddus Cymru. Ar gael yn: <https://icc.gig.cymru/newyddion1/wythnos-66-canlyniadau-arolwg-ymgysylltu-ar-cyhoedd-sut-rydym-ni-yng-nghymru-sut-rydym-yn-gwneud-yng-nghymru-wythnos-66-5edir14ego-orffennaf2021/> [Fel ar 6 Awst 2021]

Ifan, G., Rodriguez, J. a Sion, C., (2021). *UK Budget 2021: the implications for Wales and the Welsh budget.* Prifysgol Caerdydd. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.cardiff.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0007/2503816/WFA_UK_budget_analysis.pdf [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Institute for Government., (dim dyddiad). *UK Internal Market Bill.* [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/internal-market-act> [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Janke, K., Lee, K., Propper, C., Shields, K. a Shields, M., (2020). *Macroeconomic Conditions and Health in Britain: Aggregation, Dynamics and Local Area Heterogeneity.* Centre for Economic Policy Research. Papur Gwaith IFS W20/12. Ar gael yn <https://ifs.org.uk/publications/14807> [Fel ar 8 Awst 2021]

Jenkins, R.H., Vamos E.P., Taylor-Robinson D., Millett C. a Lavery A.A., (2021). Impacts of the 2008 Great Recession on dietary intake: a systematic review and meta-analysis. *International Journal of Behavioural Nutrition and Physical Activity.* 18,57. Ar gael yn: [Impacts of the 2008 Great Recession on dietary intake: a systematic review and meta-analysis | International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity | Full Text \(biomedcentral.com\)](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34888888/) [Fel ar 21 August 2021]

Khullar, D. a Choksi D., (2018). *Health, income, and poverty: Where we are and what could help.* Health Affairs. Ar gael yn: [Health, Income, & Poverty: Where We Are & What Could Help | Health Affairs](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31111111/) [Fel ar 6 Awst 2021]

Kim, T. J. a von dem Knesebeck, O., (2015). 'Is an insecure job better for health than having no job at all? A systematic review of studies investigating the health-related risks of both job insecurity and unemployment'. *BMC Public Health.* 29 Medi. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-015-2313-1> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Levell, P. a Norris Keiller, A., (2018). *The exposure of different workers to potential trade barriers between the UK and the EU.* Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.ifs.org.uk/publications/13463> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Lovell, N. a Bibby, J., (2018). *What makes us healthy? An introduction to the social determinants of health – quick guide.* Y Sefydliad Iechyd. Mawrth. [Ar-lein]. <https://www.health.org.uk/sites/default/files/What-makes-us-healthy-quick-guide.pdf> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2019a). *Dadansoddiad o effaith diwygiadau Llywodraeth y Deyrnas Unedig i'r system les ar aelwydydd yng Nghymru.* Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-03/effaith-diwygiadau-lles-ar-aelwydydd-yng-nghymru.pdf> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2019b) *Amaethyddiaeth yng Nghymru*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-03/amaethyddiaeth-yng-nghymru-tystiolaeth.pdf> [Fel ar 29 Gorffennaf 2020]

Llywodraeth Cymru., (2019c). *Arolwg Amaethyddol a Garddwrol: Mehefin 2019 Canlyniadau Cymru*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/statistics-and-research/2019-11/arolwg-or-cyfrifiad-amaethyddol-garddwrol-mehefin-2019-806.pdf> [Fel ar 29 Gorffennaf 2020]

Llywodraeth Cymru., (2020a). *Dyletswydd economaidd-gymdeithasol: trosolwg*. Medi. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/dyletswydd-economaidd-gymdeithasol-trosolwg> [Fel ar 5 Mai 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020b) *Brexit a Phrosiectau a a Ariennir gan yr UE*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/brexit-phrosiectau-ariennir-gan-yr-ue> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020c). *Fframwaith ar gyfer Buddsoddi Rhanbarthol yng Nghymru*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/consultations/2020-06/fframwaith-dogfen-ymgynghoriad-2.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020d). *Papur Gwyn Amaeth (Cymru)*. Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/consultations/2020-12/bil-amaethyddiaeth-papur-gwyn.pdf> [Fel ar 21 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020e). *Arolwg Amaethyddol a Garddwrol: Mehefin 2020 Canlyniadau Cymru*. Ar gael yn: [Arolwg Amaethyddol a Garddwrol: Mehefin 2020](https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-03/arolwg-amaethyddol-a-garddwrol-mehefin-2020) [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020e). *Y berthynas rhwng y DU a'r UE yn y Dyfodol*. Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/y-berthynas-rhwng-y-du-ar-ue-yn-y-dyfodol-blaenoriaethau-negodi-i-gymru.html> [Fel ar 29 Gorffennaf 2020]

Llywodraeth Cymru., (2021a). *Y Berthynas Newydd â'r UE: Beth mae'n ei olygu i Gymru*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-02/y-berthynas-newydd-ar-ue-beth-maen-ei-olygu-i-gymru.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021b). *Rhaglen Lywodraethu*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-06/rhaglen-lywodraethu-2021-i-2026.pdf> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021c). *Datganiad Ysgrifenedig: Her gyfreithiol i Ddeddf Marchnad Fewnol y DU 2020*. 19 Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-her-gyfreithiol-i-ddeddf-marchnad-fewnol-y-du-2020> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021d). *Datganiad ysgrifenedig: Her gyfreithiol i Ddeddf Marchnad Fewnol y DU 2020 - Yr wybodaeth ddiweddaraf*. 29 Mehefin. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-her-gyfreithiol-i-ddeddf-marchnad-fewnol-y-du-2020-yr-wybodaeth-ddiweddaraf> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021e). *Tlodi incwm cymharol: Ebrill 2019 i Fawrth 2020*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/pdf-versions/2021/7/3/1626248906/tlodi-incwm-cymharol-ebryll-2019-i-fawrth-2020.pdf> [Fel ar 10 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021f). *Rhaglen Cronfeydd Strwythurol yr UE 2014-2020 yng Nghymru: Effaith a manteision i bobl, cymunedau a busnesau Cymru*. Ar gael yn: https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-03/rhaglen-cronfeydd-strwythurol-yr-ue-2014-i-2020-yng-nghymru-effaith-manteision-i-bobl-cymunedau-a-busnesau-cymru_0.pdf [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021g). *Datganiad Ysgrifenedig: Y Gronfa Codi'r Gwastad*. 25 Chwefror. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-y-gronfa-codir-gwastad> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021h). *Datganiad i'r wasg: Mae cynlluniau Llywodraeth y DU i ddisodli cronfeydd yr UE yn golled ariannol i Gymru ac yn ymosodiad bwriadol ac annerbyniol ar ddatganoli yng Nghymru - Vaughan Gething*. 4 Mehefin. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/mae-cynlluniau-lywodraeth-y-du-i-ddisodli-cronfeydd-yr-ue-yn-golled-ariannol-i-cymru-ac-yn> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021i). *Arolwg Cenedlaethol Cymru (arolwg chwarterol): Ionawr i Fawrth 2021*. 1 Gorffennaf. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/arolwg-cenedlaethol-cymru-arolwg-chwarterol-ionawr-i-fawrth-2021.html> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021j). *Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi lleoliad yng Nghaerdydd ar gyfer safle rheoli ar y ffin*. 12 Mawrth. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/llywodraeth-cymru-yn-cyhoeddi-leoliad-yng-nghaerdydd-ar-gyfer-safle-rheoli-ar-y-ffin> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (dim dyddiad). *Paratoi Cymru. Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/paratoi-cymru-brexit/iechyd-gwasanaethau-cymdeithasol> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth y DU., (2020a). *Deddf Marchnad Fewnol y DU*. Gorffennaf. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/901299/uk-internal-market-white-paper-print-ready.pdf [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Llywodraeth y DU., (2020b). *Reservation of subsidy control*. 17 Tachwedd. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-internal-market-bill-2020-policy-statements/reservation-of-subsidy-control--2> [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Llywodraeth y DU., (2020c). *The UK's trade agreements*. 28 Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/collections/the-uks-trade-agreements> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Llywodraeth y DU., (2020d). *Coronavirus Job Retention Scheme*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/collections/coronavirus-job-retention-scheme> [Fel ar 21 Gorffennaf 2021]

Llywodraeth y DU., (2020e). *National Living Wage increase to protect workers' living standards*. 25 Tachwedd. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/news/national-living-wage-increase-to-protect-workers-living-standards> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Llywodraeth y DU., (2021a). *Trade with Japan*. Ar-lein. Ar gael yn: [Trade with Japan - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/collections/trade-with-japan) [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth y DU., (2021b). *Claim a grant through the Self-Employment Income Support Scheme*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/guidance/claim-a-grant-through-the-self-employment-income-support-scheme> [Fel ar 22 Gorffennaf 2021]

Llywodraeth y DU., (2021d). *HMRC coronavirus (COVID-19) statistics*. [Ar-lein]. Ar gael yn: [HMRC coronavirus \(COVID-19\) statistics - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/collections/hmrc-coronavirus-covid-19-statistics) [Fel ar 28 Gorffennaf 2021]

Llywodraeth y DU., (2021e). *Policy Paper. UK Community Renewal Fund: prospectus 2021-22*. [Ar-lein]. Ar gael yn: [UK Community Renewal Fund: prospectus 2021-22 - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/collections/uk-community-renewal-fund-prospectus-2021-22)

Llywodraeth y DU., (2021f). *New levelling up and community investments*. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/collections/new-levelling-up-and-community-investments> [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth y DU., (2021g). *EU Settlement Scheme quarterly statistics, March 2021*. [Ar-lein]. Ar gael yn [EU Settlement Scheme quarterly statistics, March 2021 - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/collections/eu-settlement-scheme-quarterly-statistics-march-2021) [Fel ar 6 Awst 2021]

Llywodraeth y DU., (2021c). *Changes to the Coronavirus Job Retention Scheme from July 2021*. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/publications/changes-to-the-coronavirus-job-retention-scheme/changes-to-the-coronavirus-job-retention-scheme> [Fel ar 28 Gorffennaf 2021]

Marmot, M. J., Allen, J., Goldblatt, P., Boyce, T., McNeish, D., Grady, M., Strelitz, J., Geddes, I., Friel, S., Porritt, F., Reinertsen, E., Bell, R. a Allen, M., (2010). *Fair society, healthy lives: strategic review of health inequalities in England post 2010*. Institute of Health Equity. [Ar-lein]. Ar gael yn: <http://www.instituteoftheequity.org/resources-reports/fair-society-healthy-lives-the-marmot-review/fair-society-healthy-lives-full-report-pdf.pdf> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

McIntosh, K., Mirza, R. a Shehreen Ali, I., (2018). 'Brexit for BAME Britain: Investigating the impact'. *Race on the Agenda*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.rota.org.uk/sites/default/files/events/ROTA%20Brexit%20for%20BME%20briefing%20221118.pdf> [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Marmot, M., Allen, J., Allen, M., Goldblatt, P., Boyce, T., Ntouve, A., Morrison, J. a Porritt, F., (2020a). *Health Equity in England: The Marmot Review 10 Years On*. Institute of Health Equity. [Ar-lein]. Ar gael yn: <http://www.instituteoftheequity.org/resources-reports/marmot-review-10-years-on/the-marmot-review-10-years-on-full-report.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Marmot, M., Allen, J., Goldblatt, P., Herd, E. a Morrison, J., (2020b). *Build Back Fairer: The COVID-19 Marmot Review*. Institute of Health Equity. Ar gael yn: [Build Back Fairer: Adolygiad Marmot COVID-19 | Y Sefydliad Iechyd](https://www.instituteoftheequity.org/resources-reports/build-back-fairer-the-covid-19-marmot-review) [Fel ar 6 Awst 2021]

Morris, S., (2019). *Welsh factory fears for future: 'We're not in a position to swallow tariffs'*. The Guardian. 26 Awst. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/aug/26/welsh-factory-fears-future-not-in-position-swallow-tariffs-recession-risk> [Fel ar 1 Ebrill 2021]

Moss, R., (2020). Dramatic fall in immigration could spark skills shortage. *Personnel Today*. 27 Tachwedd. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.personneltoday.com/hr/immigration-nino-registrations-skills-shortage-cip/> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Mott, H., Fontana, M., Sepsenson, M. a De Henau, J., (2018). *Exploring the Economic Impact of Brexit on Women*. Women's Budget Group and the Fawcett Society. Ar gael yn: <https://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2018/03/Economic-Impact-of-Brexit-on-women-briefing-FINAL-1.pdf> [Fel ar 6 Awst 2021]

Nabarro, B., (2020). *The cost of adjustment: emerging challenges for the UK economy*. Yn Emmerson, et al. (Gol) The IFS Green Budget October 2020. Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid. Ar gael yn: <https://ifs.org.uk/uploads/IFS%20GB2020%20Digital.pdf> [Fel ar 10 Ebrill 2021]

Neagu, O.M., Michelsen, K., Watson, J., Dowdeswell, B. a Brand H., (2017). Addressing health inequalities by using Structural Funds. A question of opportunities. *Health Policy*. 121:3: 300-306. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2017.01.001> [Fel ar 6 Awst 2021]

Nice, A., Paun, A. a Hall, D., (2021). *The UK Shared Prosperity Fund. Strengthening the union or undermining devolution?* Institute for Government. Ar gael yn: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/shared-prosperity-fund.pdf> [Fel ar 28 Gorffennaf 2021]

OECD., (dim dyddiad). *Employment Outlook 2020*. Ar gael yn: [Employment Outlook 2020 | Facing the jobs crisis \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/employment/2020/) [Fel ar 6 Awst 2021]

Orford, K. a Henderson, E., (2020). *Bil Amaethyddiaeth y DU 2019-21: Crynodeb o'r Bil*. Senedd Cymru Ymchwil y Senedd. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://senedd.wales/Research%20Documents/20-19%20UK%20Agriculture%20Bill%202019-21/july-2020-update-wel.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Petchey, L., Green, L., Edmonds, N., van Eimeren, M., Morgan, L., Azam, S. a Bellis, M. A., (2019). *Goblygiadau Brexit i Iechyd y Cyhoedd yng Nghymru: Ymagwedd Asesu Effaith ar Iechyd. Adolygiad a diweddariad cyflym*. Iechyd Cyhoeddus Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2020/07/PHW-Health-Implications-of-Brexit-Update-report-Cym.pdf> [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Portes, J., Oommen, E a Johnson, C., (2020). *UK migration policy and the Welsh NHS and social care workforce*. Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. Ar gael yn: www.adss.cymru/cy/blog/post/report-launch-social-care-workforce-faces-increased-challenges-from-new-uk-immigration-laws. [Fel ar 6 Awst 2021]

Prifysgol East Anglia, ESRC, UK in a Changing Europe, Centre for Competition Policy and Policy a B&E, (dim dyddiad). *UK Regulation after Brexit*. Ar gael yn: [DU-reoliad-ar-ol Brexit.pdf \(ukandeu.ac.uk\)](https://www.du-reoliad-ar-ol-brexit.pdf) [Fel ar 6 Awst 2021]

Prifysgol Lerpwl, Cymdeithas y Plant, CORAM, Children's Right Alliance for England, Biwro Cenedlaethol y Plant, Bernardo's, ECPAT UK, Children in Scotland, Plant yng Nghymru, Children England, Together, Children's Law Centre, Arsyllfa Abertawe, Prifysgol y Frenhines Belfast, Danielle Cohen, CFAB a The Centre., (2017). *Making Brexit work for children. The impact of Brexit on children and young people*. Ar gael yn: [Making Brexit work for children \(childrenlegalcentre.com\)](https://www.childrenlegalcentre.com) [Fel ar 6 Awst 2021]

Read, R. a Fenge, L., (2018). *What does Brexit mean for the UK social care workforce? Perspectives from the recruitment and retention frontline*. *Health Soc Care Community*, 2019; 27:676-682. [Ar-lein] <https://doi.org/10.1111/hsc.12684> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Reed, S., Gopfert, A., Wood, S., Allwood, D. a Warburton W., (2019). *Building Healthier Communities: the role of the NHS as an anchor institution*. The Health Foundation. Ar gael yn: [Building healthier communities: the role of the NHS as an anchor institution | The Health Foundation](#). [Fel ar 26 Gorffennaf 2021]

Roache, Q., (2018a). *Brexit and LGBT+ Rights*. Cyngres yr Undebau Llafur, ar gael yn <https://www.tuc.org.uk/research-analysis/reports/brexit-and-lgbt-rights> [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Roache, Q., (2018b). *Brexit and Disability Rights*. Cyngres yr Undebau Llafur, ar gael yn <https://www.tuc.org.uk/research-analysis/reports/brexit-and-disability-rights> [Fel ar 6 Awst 2021]

Roberts S., (2018). *Key facts: Poverty and poor health*. Health Poverty Action. Ar gael yn: [Key Facts: Poverty and Poor Health | Health Poverty Action](#)

Sandiford, J., (2020). *How will Brexit impact food prices in the UK?* The Big Issue. 11 Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bigissue.com/latest/how-will-brexit-impact-food-prices-and-food-poverty-in-the-uk/> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Sargeant J., a Stojanovic A., (2021). *The United Kingdom Internal Market Act 2020*. Institute for Government, Llundain. Ar gael yn: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/internal-market-act.pdf> [Fel ar 5 Awst 2021]

Seferidi, P., Laverty, A. A., Collins, B., Bandosz, P., Capewell, S., O'Flaherty, M., Millett, C. a Pearson-Stuttard, J., (2019). Potential impacts of post-Brexit agricultural policy on fruit and vegetable intake and cardiovascular disease in England: a modelling study. *BMJ Nutrition, Prevention and Health*. 20 Rhagfyr. Cyhoeddwyd ar-lein cyn ei argraffu. Ar gael yn: [Potential impacts of post-Brexit agricultural policy on fruit and vegetable intake and cardiovascular disease in England: a modelling study \(bmj.com\)](#) [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

Seferidi, P., Laverty, A. A., Pearson-Stuttard, J., Guzman-Castillo, M., Collins, B., Capewell, S., O'Flaherty, M. a Millett, C., (2018). Implications of Brexit on the effectiveness of the UK soft drinks industry levy upon CHD in England: a modelling study. *Public Health Nutrition*. 15 Awst 2018. [Ar-lein]. Available at: <https://doi:10.1017/S1368980018002367> [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2020a). *A Welsh Benefits System, how it can help solve poverty*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/09/Welsh-Benefits-System-Final-Report-1.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2020b). *A snapshot of poverty in Winter 2020*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/12/A-snapshot-of-poverty-in-winter-2020.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2020c). *Transforming the valleys: a manifesto for resilience*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/12/Transforming-the-valleys-a-manifesto-for-resilience.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2020d). *Transforming Wales: how Welsh public services and benefits can reduce poverty and inequality*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/10/Transforming-Wales-through-public-services-and-benefits-FINAL.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2021). *Different experiences of poverty in Winter 2020*. Sefydliad Bevan, Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/resources/differing-experiences-of-poverty/> [Fel ar 6 Awst 2021]

Sefydliad Bwyd ac Amaeth y Cenhedloedd Unedig., (2018). *Sustainable food systems. Concept and framework*. FAO. Ar gael yn: <http://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf> [Fel ar 6 Awst 2021]

Sefydliad Iechyd y Byd., (2011). *Impact of economic crises on mental health*. Copenhagen: Sefydliad Iechyd y Byd. Ar gael yn: [Impact of economic crises on mental health \(who.int\)](#) [Fel ar 6 Awst 2021]

Sefydliad Iechyd y Byd., (2015). *Health 2020: Social protection and health*. Copenhagen: Sefydliad Iechyd y Byd. Ar gael yn: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/324631/Health-2020-Social-protection-and-health-en.pdf [Fel ar 30 Gorffennaf 2021]

Sefydliad Iechyd y Byd., (2020) *Strengthening and adjusting public health measures throughout the COVID-19 transition phases*. Copenhagen: Sefydliad Iechyd y Byd. Ar gael yn: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332467/WHO-EURO-2020-690-40425-54211-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Fel ar 27 Gorffennaf 2021]

Sefydliad Joseph Rowntree a Cambridge Econometrics., (2018). *The Impact of Brexit on Poverty in the UK* [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.camecon.com/wp-content/uploads/2018/09/FINAL-REPORT-The-impact-of-Brexit-on-poverty-in-the-UK.pdf> [Fel ar 20 Awst 2021]

Sefydliad Joseph Rowntree., (2015) *The cost of the cuts: The impact on local government and poorer communities*. Ar gael yn: [Summary-Final.pdf \(jrf.org.uk\)](#) [Fel ar 6 Awst 2021]

Sefydliad Joseph Rowntree., (2020a) *Papur Briffio: Toldi yng Nghymru 2020*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/report/poverty-wales-2020> [Fel ar 20 Ebrill 2020]

Sefydliad Joseph Rowntree., (2021) *UK Poverty 2020/21*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/report/uk-poverty-2020-21> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Y Sefydliad Llafur Rhyngwladol., (2020). *COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses*. Ar gael yn: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf [Fel ar 21 Awst 2021]

Y Sefydliad Llafur Rhyngwladol., (Dim dyddiad). *History of the ILO*. [Ar-lein]. Ar gael yn: www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang-en/index.htm [Fel ar 21 Awst 2021]

Senedd y DU., (2018). *Local Growth. Statement made by James Brokenshire*. [Ar-lein]. Ar gael yn: [Written statements - Written questions, answers and statements - UK Parliament](#) [Fel ar 6 Awst 2021]

Senedd y DU., (2020a). *The UK Internal Market Act 2020*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://bills.parliament.uk/bills/2775> [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Senedd y DU., (2020b). *Agriculture Act 2020*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/21/contents/enacted/data.htm> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Senedd y DU., (2020c). *The UK's new immigration policy and the food supply chain*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmenvfru/231/23101.htm> [Fel ar 6 Awst 2021]

Senedd y DU., (2020d). *Wales and the Shared Prosperity Fund: Priorities for the replacement of EU structural funding*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://committees.parliament.uk/publications/2800/documents/27507/default/> [Fel ar 20 Awst 2021]

Smith, R. D., Lee, K. a Drager, N., (2009). 'Trade and health: an agenda for action'. *The Lancet*. 22 Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(08\)61780-8.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(08)61780-8.pdf) [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Smith, R., Blouin, C., Mirza, Z., Beyer, P. a Drager, N., (gol) (2015). *Trade and Health: Towards building a National Strategy*. Sefydliad Iechyd y Byd. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/183934/9789241565035_eng.pdf;jsessionid=A766E6618524FB8031F78AA1CEEAC6E1?sequence=1 [Fel ar 23 Ebrill 2021]

StatsCymru., (2021). *Patrymau cymudo yn ôl awdurdod lleol yng Nghymru a mesur*. Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Business-Economy-and-Labour-Market/People-and-Work/Employment/Commuting/commutingpatterns-by-welshlocalauthority-measure> [Fel ar 30 Gorffennaf 2021]

Stewart, K., Cooper, K. a Shutes, I., (2019). *What does Brexit mean for social policy in the UK?* London School of Economics and Political Science. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/spdo/spdorp03.pdf> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol., (2021a). *Impact of the Brexit trade agreement on our economy forecast*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://obr.uk/box/impact-of-the-brexit-trade-agreement-on-our-economy-forecast/> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol., (2021b). *Devolved tax and spending forecasts, March 2021*. Ar gael yn: <https://obr.uk/download/march-2021-devolved-tax-and-spending-forecasts/> [Fel ar 21 Awst 2021]

Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru., (2018). *Rhaglenni Cronfa Strwythurol Ewropeaidd 2014-2020. Crynodeb o Raglenni Cronfeydd Strwythurol ERDF ac ESF yng Nghymru*. Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://gov.wales/docs/wefo/publications/150123summaryoferdfandesfgy.pdf> [Fel ar 27 Gorffennaf 2020]

Y Swyddfa Ystadegau Gwladol., (2018). *Financial resilience of households; the extent to which financial assets can cover an income shock*. Ar-lein. Ar gael yn: [Financial resilience of households; the extent to which financial assets can cover an income shock - Office for National Statistics \(ons.gov.uk\)](https://www.ons.gov.uk/employmentandproductivity/articles/financial-resilience-of-households;the-extent-to-which-financial-assets-can-cover-an-income-shock) [Fel ar 6 Awst 2021]

Y Swyddfa Ystadegau Gwladol., (2018). *Labour in the agriculture industry, UK: Chwefror 2018*. Ar gael yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/articles/labourintheagricultureindustry/2018-02-06 [Fel ar 6 Awst 2021]

Y Swyddfa Ystadegau Gwladol., (2021b). *GDP, UK regions and countries: April to June 2020*. 1 Chwefror. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/bulletins/gdpukregionsandcountries/apriltojune2020> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Y Swyddfa Ystadegau Gwladol., 2021a *The impacts of EU exit and the coronavirus on UK trade in goods*. Ar gael yn: [The impacts of EU exit and the coronavirus on UK trade in goods - Office for National Statistics \(ons.gov.uk\)](https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/bulletins/gdpukregionsandcountries/apriltojune2020) [Fel ar 6 Awst 2021]

Tetlow, G. a Pope, T., (2020). *Brexit and coronavirus Economic impacts and policy response*. Institute for Government. Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/brexit-coronavirus-economic-impact.pdf> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Tims, S., (2019). *The impact of Brexit on low-income households*. Policy in Practice. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://policyinpractice.co.uk/the-impact-of-brexit-on-low-income-households/> [Fel ar 14 Ebrill 2021]

Thimont Jack, M. a Rutter, J., (2021). *Managing the UK's relationship with the European Union*. Institute for Government. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/managing-uk-relationship-eu.pdf> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Uchel Lys Cyfiawnder., (2021). *The Counsel General for Wales v The Secretary of State for Business, Energy and Industrial Strategy and The Lord Advocate*. Ar gael yn: <https://gov.wales/sites/default/files/inline-documents/2021-01/210119%20Counsel%20General%20for%20Wales%20v%20Secret%20of%20State%20for%20Business%20-%20grounds%20for%20dyfarnol%20review.pdf> [Fel ar 29 Gorffennaf 2021]

van der Noordt, M., IJzelenberg, H., Droomers, M. a Proper, K. I., (2014). Health effects of employment: a systematic review of prospective studies. *Occupational and Environmental Medicine*. 13 Awst. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://doi.org/10.1136/oemed-2013-101891> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Webb, D. a Ward, M., (2021). *The Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership*. Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin. Ar gael yn: [CBP-9121.pdf \(Parliament.uk\)](https://www.parliament.uk/documents/foreign-affairs/2021-01-21/210121%20CPTPP%20-%20summary.pdf) [Fel ar 6 Awst 2021]

Ymchwil y Senedd., (2021) *Adferiad economaidd ar ôl y pandemig*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://ymchwil.senedd.cymru/erthyglau-ymchwil/adferiad-economaidd-ar-ol-y-pandemig/> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Llyfryddiaeth

Anderson, H., (2021). *After a decade of deprivation, we need policies that prioritise recovery for families in poverty*. Sefydliad Joseph Rowntree. 13 Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/press/after-decade-deprivation-we-need-policies-prioritise-recovery-families-poverty> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Bevington, M., Menon, A., Hawking, M. a Schmucker, K., (2019). *Briefing: post-Brexit priorities for low-income voters in deprived areas*. Sefydliad Joseph Rowntree. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2019/07/Post-Brexit-priorities-for-low-income-voters-in-deprived-areas.pdf> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Bhattacharjee, A., Lisauskaite, E., (2020). *The regional distribution of destitution from the Covid-19 crisis*. National Institute of Economic and Social Research. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.niesr.ac.uk/publications/regional-distribution-destitution-covid-19-crisis> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Blouin, C., Chopra, M. a van der Hoeven, R., (2009). Trade and social determinants of health. *The Lancet*. 22 Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(08\)61777-8.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(08)61777-8.pdf) [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Carnegie UK Trust., (2018). *Remaking British Towns after Brexit: Key Actions for Policy Makers and Planners*. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/carnegie_uk_trust/2018/09/27135653/LOW-RES-3478-CUKT-Brexit-and-Towns-Summary.pdf [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Clarke, S., (Golygydd) (2017). *Work in Brexit Britain: Reshaping the Nation's Labour Market*. Resolution Foundation. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2017/07/RF-Brexit-ebook.pdf> [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Y Comisiwn Ewropeaidd., (Dim dyddiad). *The EU-UK Withdrawal Agreement*. [Ar-lein]. Ar gael yn: [The EU-UK Withdrawal Agreement | European Commission \(europa.eu\)](https://europa.eu) [Fel ar 6 Awst 2021] Cyngrair Iechyd y Cyhoedd Ewrop., (2018). *Trade, Investment and Public Health*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://epha.org/wp-content/uploads/2018/09/trade-public-health-brexit.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

de Oliveira, K. H. D., de Almeida, G. M., Gubert, M. B., Moura, A. S., Spaniol, A.M., Hernandez, D. C., Pérez-Escamilla, R. a Buccini, G., (2020). 'Household food insecurity and early childhood development: Systematic review and meta-analysis'. *Maternal and Child Nutrition*, 12 Februaury [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://doi.org/10.1111/mcn.12967> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

The European Union and The European Atomic Energy Community and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland., (2020). *Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1580206007232&uri=CELEX%3A12019W/TXT%2802%29> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Finlay, J., Audickas, L., Ward, M. a Coe, S., (2020). *Agriculture Act 2020*. Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8702/> [Fel ar 23 Ebrill 2021].

Franlin, R., (2018). *Unskilled and low skilled men most at risk from Brexit*. Insight. 8 Hydref. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://workplaceinsight.net/unskilled-and-low-skilled-men-most-at-risk-from-brexit/> [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Harari, D., (2020). *Slowing economic growth, Brexit and the productivity challenge*. Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://commonslibrary.parliament.uk/slowng-economic-growth-brexit-and-the-productivity-challenge/> [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Hill-Dixon, A., Roberts, M. a Carter, I., (dim dyddiad). *Adolygiad Tlodi*. Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.wcpp.org.uk/cy/prosiect/adolygiad-tlodi/> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Human Rights Watch., (2019). *UK: No Deal Brexit Risks Hunger for Poorest*. 9 Hydref. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.hrw.org/news/2019/10/16/uk-no-deal-brexit-risks-hunger-poorest> [Fel ar 14 Ebrill 2021]

Lawson, S., (2018). *Poverty and health. How do our money and resources influence our health?* The Health Foundation. 30 Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.health.org.uk/infographic/poverty-and-health> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2012). *Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi 2012* [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bangor.ac.uk/sustainability/documents/wefo/120625stackpovplancy.pdf> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2019). *Cenedl Noddfa - Cynllun Ffoaduriaid a Cheiswyr Lloches*. Ionawr. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-03/cenedl-noddfa-cynllun-ffoaduriaid-a-cheiswyr-lloches_1.pdf [Fel ar 29 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2019). *Strategaeth Tlodi Plant: Adroddiad Cynnydd 2019*. Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/strategaeth-tlodi-plant-adroddiad-cynnydd-2019> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020). *Datganiad Ysgrifenedig: Cyhoeddi'r Papur Gwyn Amaethyddiaeth (Cymru)*. 16 Rhagfyr. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-cyhoeddir-papur-gwyn-amaethyddiaeth-cymru> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (2020). *Tlodi plant: cynllun gweithredu pwyslais ar incwm 2020 i 2021*. 2 Tachwedd. [Ar-lein]. Ar gael yn <https://llyw.cymru/tlodi-plant-cynllun-gweithredu-pwyslais-ar-incwm-2020-i-2021> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021). *Tlodi incwm cymharol: Ebrill 2019 i Fawrth 2020*. 25 Mawrth. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/tlodi-incwm-cymharol-ebriill-2019-i-fawrth-2020-html> [Fel ar 21 Awst 2021]

Llywodraeth Cymru., (2021). *Trechu Tlodi Tanwydd 2021-2035*. Mawrth. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-04/trechu-tlodi-tanwydd-2021-2035.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Llywodraeth Cymru., (dim dyddiad). *Y berthynas rhwng y DU a'r UE yn y Dyfodol. Blaenoriaethau Negodi i Gymru*. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2020-01/y-berthynas-rhwng-y-du-ar-ue-yn-y-dyfodol_0.pdf [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Llywodraeth y DU., (2021). *EU Settlement Scheme statistics*. Ar-lein. Ar gael yn: EU Settlement Scheme statistics - GOV.UK (www.gov.uk)

Llywodraeth y DU., (2021). *Food and drink businesses: working with the EU*. 26 Chwefror. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/guidance/food-and-drink-businesses-working-with-the-eu> [Fel ar 22 Ebrill 2021]

Llywodraeth y DU., (2021). 'UK trade agreements with non-EU countries'. 22 Ebrill 2021 [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/guidance/uk-trade-agreements-with-non-eu-countries> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Llywodraeth yr Alban., (2019) *Measures needed to address 'no deal' Brexit poverty risks*. 2 Hydref. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.gov.scot/news/measures-needed-to-address-no-deal-brexit-poverty-risks/> [Fel ar 14 Ebrill 2021]

Parker, L. a Bevan, S., (2011). *Good work and our times: Report of the Good Work Commission*. Y Comisiwn Gwaith Da. [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.slideshare.net/cmi_managers/good-work-and-our-times [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Pope, T., (2020). *Is there a Brexit dividend?* Institute for Government. 10 Mawrth. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/brexit-dividend> [Fel ar 15 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2020). *Lifting children out of poverty, the role of the Welsh Benefits System*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/06/Lifting-children-out-of-poverty-the-role-of-the-Welsh-Benefits-System.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Sefydliad Bevan., (2020). *Reducing the impact of Coronavirus on Poverty in Wales*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/09/Reducing-the-impact-of-Coronavirus-on-Poverty-in-Wales.pdf> [Fel ar 20 Ebrill 2021]

Sefydliad Joseph Rowntree., (2020) *UK Poverty 2019/20*. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/report/uk-poverty-2019-20> [Fel ar 19 Ebrill 2021]

Ward, N. a Coe, S., (2019). *Brexit: Trade issues for food and agriculture*. Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7974> [Fel ar 20 Ebrill 2021].

Williams, R., (2018). *How is work good for our health?* The Health Foundation. 17 Gorffennaf. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.health.org.uk/infographic/how-is-work-good-for-our-health> [Fel ar 23 Ebrill 2021]

Ymchwil y Senedd., (2021) *Yr hyn a fydd yn disodli ffrydiau cyllido'r UE: Yr achos dros gyllid yn y dyfodol i Gymru*. Ar gael yn: <https://ymchwil.senedd.cymru/erthyglau-ymchwil/yr-hyn-a-fydd-yn-disodli-ffrydiau-cyllido-r-ue-yr-achos-dros-gyllid-yn-y-dyfodol-i-gymru/> [Fel ar: 2 Mawrth 2020].

Cyfeiriadau ar gyfer y ffeithluniau

- a. Llywodraeth Cymru., (2021). *Tlodi incwm cymharol: Ebrill 2019 i Fawrth 2020*. 25 Mawrth. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/tlodi-incwm-cymharol-ebryll-2019-i-fawrth-2020-html> [Fel ar 21 Awst 2021]
- b. Sefydliad Joseph Rowntree., (2020) *Papur Briffio: Toldi yng Nghymru 2020*. London. Ar gael yn: <https://www.jrf.org.uk/report/poverty-wales-2020> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- c. Llywodraeth Cymru., (2018). *Amcangyfrifon tlodi tanwydd ar gyfer Cymru*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/amcangyfrifon-tlodi-tanwydd-ar-gyfer-cymru-2018> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- d. Yr Asiantaeth Safonau Bwyd., (2019). *Yr arolwg Bwyd a Chi. Adroddiad Cylch 5 Cymru*. Ar gael yn: <https://www.food.gov.uk/sites/default/files/media/document/arolwg-bwyd-a-chi-cylch-5.pdf> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- e. Llywodraeth Cymru., (2020). *Amddifadedd materol ac incwm isel: Ebrill 2019 i Fawrth 2020*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/amddifadedd-materol-ac-incwm-isel-ebryll-2019-i-fawrth-2020> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- f. StatsCymru., (2020). *Arolwg Cenedlaethol Cymru: Ffordd o fyw oedolion yn ôl cwintel amddifadedd MALLC*. Ar gael yn: <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/National-Survey-for-Wales/Population-Health/Adult-Lifestyles/adultlifestyles-by-wimddeprivation> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- g. Llywodraeth Cymru., (2021). *Arolwg Cenedlaethol Cymru: dangosydd canlyniadau*. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/arolwg-cenedlaethol-cymru-dangosydd-canlyniadau> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- h. Marmot, M., Allen, J., Boyce, T., Goldblatt, P. a Morrison, J., (2020). *Health Equity in England: The Marmot Review 10 years on*. Llundain: Institute of Health Equity.
- i. Reiss, F., (2013). Socioeconomic inequalities and mental health problems in children and adolescents: A systematic review. *Social Science and Medicine*, 90: 24-31.
- j. Wickham, S., Anwar, E., Barr, B., Law, C. a Taylor-Robinson D., (2016). Poverty and child health in the UK: using evidence for action. *Archives of Disease in Childhood*, 101: 759-766.
- k. Swyddfa Ranbarthol Ewrop Sefydliad Iechyd Y Byd., (2014). *Review of social determinants and the health divide in the WHO European Region: final report*. Ar gael yn: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/251878/Review-of-social-determinants-and-the-health-divide-in-the-WHO-European-Region-FINAL-REPORT.pdf
- l. NatCen., (2017). *Social and political attitudes of people on low incomes 2017 report*. Ar gael yn: <https://natcen.ac.uk/our-research/research/social-political-attitudes-of-people-on-low-incomes/> [Fel ar 28 Ebrill 2021]
- m. Swyddfa Ystadegau Gwladol., (2019). *Health state life expectancies by national deprivation deciles, Wales: 2017 i 2019*. Ar gael yn: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthinequalities/bulletins/healthstatelifeexpectanciesbynationaldeprivationdecileswales/2017to2019> [Fel ar 28 Ebrill 2021]

Atodiad 1: Dulliau a chyfyngiadau

Dulliau

Adnabod tystiolaeth: Cynhaliwyd chwiliadau systematig o lenyddiaeth lwyd ac academiaidd (a adolygwyd gan gymheiriaid) fel sail i'r briff hwn. Cynhaliwyd chwiliadau cychwynnol eang eu cwmpas i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i adolygiadau cyflym blaenorol, yn cwmpasu'r cyfnod 14/09/2019 i 31/12/2020, gan ddefnyddio termau chwilio a bonion sy'n gysylltiedig â "Brexit" a "leaving the EU", ynghyd â'r rhai sy'n disgrifio penderfynyddion iechyd a llesiant (e.e. "education"). Chwiliwyd Google, gwefannau seneddol allweddol, ac adnoddau ar-lein melinau trafod blaenllaw yn y meysydd iechyd a pholisi am lenyddiaeth lwyd, a nodwyd llenyddiaeth academiaidd gan ddefnyddio cronfeydd data Medline, CINAHL, PsycINFO ac ASSIA. Cafodd tystiolaeth a nodwyd ei storio mewn llyfryddiaeth wedi'i mynegeo a chwiliwyd yr adolygiad llenyddiaeth cyffredinol hwn â llaw i nodi cynnwys sy'n berthnasol i'r briff tldi hwn. Cynhaliwyd chwiliadau atodol hefyd hyd at 31/12/2020, gan ddefnyddio'r un ffynonellau ag uchod, ond gan ganolbwyntio'n fwy penodol ar effaith Brexit ar dlodi. Roedd hyn yn cynnwys defnyddio termau fel "deprivation" a "socio-economic status". Darperir manylion llawn yr holl strategaethau chwilio ar gais. Gan fod hon yn broses ailadroddol, adolygwyd rhagor o gyhoeddiadau hyd at 21 Awst 2021, er mwyn llenwi'r bylchau a nodwyd yn ystod y broses syntheseiddio.

Adolygu a syntheseiddio tystiolaeth: Cafodd teitlau a chrynodebau o lenyddiaeth eu sgrinio gan uwch ymchwilydd/swyddog polisi i weld a oeddent yn berthnasol/a ddylid eu cynnwys. Cafwyd mynediad i destunau llawn ac fe'u dosbarthwyd ar draws tîm o adolygwyr, a ddefnyddiodd dempled echdynnu data i nodi gwybodaeth allweddol o bob papur neu adroddiad yn ymwneud ag effeithiau cadarnhaol, negyddol neu anhysbys posibl neu wirioneddol Brexit ar (lwybrau i) dlodi. Gwerthuswyd, llenyddiaeth yn feirniadol gan ddefnyddio Rhestr Wirio AACODS (Tyndall, 2010). Cymerodd y tîm ran mewn cyfres o gyfarfodydd dadansoddi i syntheseiddio'r dystiolaeth a adolygwyd, gan amlygu cysyniadau a themâu allweddol.

Cyfyngiadau

Mae'r dirwedd gymdeithasol, economaidd a gwleidyddol yn parhau i newid mewn ymateb i 'sioc ddeublyg' Brexit a COVID-19. Mae'r cymhlethdod a ddaeth yn sgil y ffaith bod y cyfnod pontio a'i ddiwedd yn cyd-daro â'r pandemig yn creu her o ran datblethu eu heffeithiau ehangach a nodi'r effeithiau hynny y gellir eu priodoli'n benodol i Brexit.

Mae llawer o'r canfyddiadau yr adroddwyd arnynt hyd yma yn seiliedig ar ragfynegiadau a wnaed cyn cytuno ar y Cytundeb Masnach ac maent yn cynnwys canlyniadau modelu gwahanol senarios Brexit 'dim bargaen'/caled/meddal a'u heffeithiau posibl. Cydnabyddir y gallai fod effeithiau eraill ar iechyd a llesiant sy'n anhysbys ar hyn o bryd, ac y bydd effeithiau ehangach Brexit yn dod yn gliriach dros amser.

Cafwyd diffyg cyhoeddiadau ymchwil o ansawdd uchel yn canolbwyntio ar effeithiau Brexit ar iechyd a llesiant. Yn gysylltiedig â hyn, mae'n debygol y bydd oedi wrth ddangos tystiolaeth o effeithiau unrhyw newidiadau a ddaw yn sgil Brexit ar iechyd y boblogaeth. Yn ogystal, nid yw'r amserlenni ar gyfer cyhoeddi llenyddiaeth academiaidd, sy'n aml yn hirfaith, yn ddigon ymatebol i nodi'r polisi, y cyd-destun a'r effeithiau diweddaraf sy'n gysylltiedig â Brexit.

Mae'r briff hwn wedi'i gyfyngu i lenyddiaeth Saesneg ac, yn unol â natur y dull, fe'i cynhaliwyd mewn cyfnod cymharol fyr. Serch hynny, defnyddiwyd gweithdrefn systematig i chwilio am erthyglau a'u dethol.

Gall y llenyddiaeth academiaidd sydd ar gael hefyd gynnwys rhagfarn ar ddau brif fater; y cyntaf, tuag at heriau Brexit o'u cymharu â chyfleoedd posibl, a'r ail tuag at effeithiau COVID-19, sydd wedi bod yn flaenoriaeth ar gyfer adolygiadau cyflym a chyhoeddi. Mae cynnwys llenyddiaeth lwyd wedi gwneud cyfraniad pwysig at yr adolygiad hwn ac mae'n debygol o fod wedi lleihau'r risg o ragfarn cyhoeddi.

Gan ystyried y cyfyngiadau uchod, mae'r briff hwn yn darparu tystiolaeth amserol i lechyd Cyhoeddus Cymru a rhanddeiliaid ar effeithiau Brexit ar dlodi ac iechyd a llesiant yng Nghymru. Er y gall ei ffocws penodol gyfyngu ei addasrwydd i'w drosglwyddo i wledydd eraill, bydd canfyddiadau'r briff hwn o ddiddordeb i'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau a rhanddeiliaid y tu allan i Gymru.

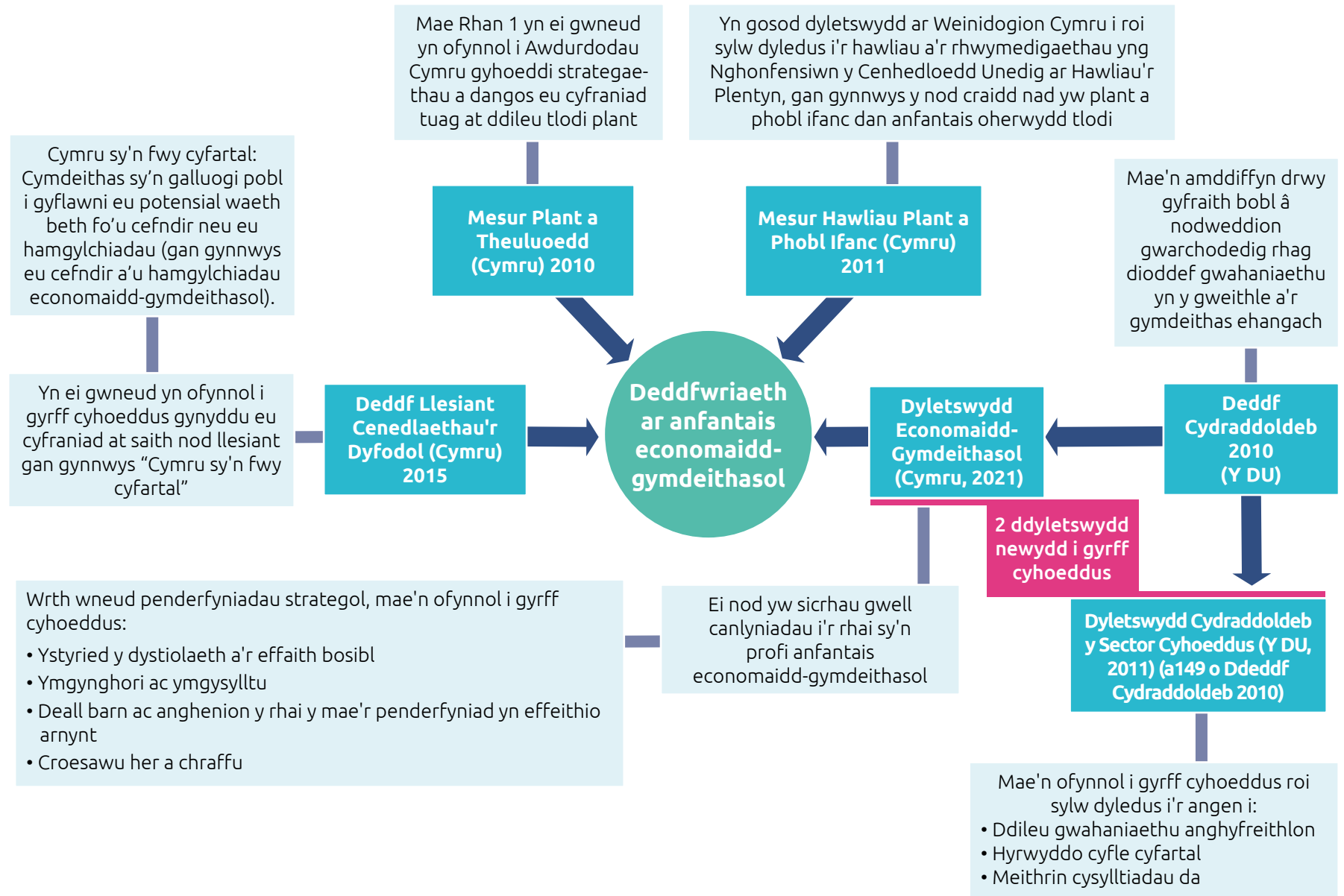
Atodiad 2: Cytundebau masnach y DU a ddaeth i rym ar 1 Ionawr 2021³

Cadarnhad llawn	Mecanwaith pontio ⁴	Cymhwyso dros dro
Yr Aifft	Cameroon	Bloc masnach CARIFORUM (ac eithrio Trinidad a Tobago)
Awdurdod Palestina	Colombia	Fietnam
Bloc masnach Dwyrain a De Affrica	Gwladwriaethau'r Môr Tawel (ac eithrio Papua Guinea Newydd)	Gogledd Macedonia
Canol America	Kenya	Gwlad yr Iâ a Norwy
Chile	Trinidad a Tobago	Moldofa
De Korea		Morocco
Georgia		Papua Guinea Newydd
Gwledydd yr Andes (ac eithrio Colombia)		Twrci
Israel		
Japan		
Kosovo		
Libanus		
Liechtenstein		
Mozambique		
Singapore		
Swistir		
Y Traeth Ifori		
Tunisia		
Undeb Tollau De Affrica a bloc masnach		
Wcrain		
Ynysoedd Ffaro		

³ <https://www.gov.uk/guidance/uk-trade-agreements-with-non-eu-countries>

⁴ Defnyddiwyd mecanweithiau pontio a chymhwyso dros dro i alluogi masnach i barhau, lle nad yw cytundebau masnach wedi'u cadarnhau eto.

Atodiad 3: Crynodeb o'r ddeddfwriaeth yng Nghymru i fynd i'r afael ag anfantais economaidd-gymdeithasol

**Canolfan Gydweithredol Sefydliad
Iechyd y Byd ar Fuddsoddi
ar gyfer Iechyd a Llesiant**

**GIG
CYMRU
NHS
WALES**

**Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales**

Canolfan Gydweithredol Sefydliad Iechyd y Byd
ar Fuddsoddi ar gyfer Iechyd a Llesiant (WHO CC)
Iechyd Cyhoeddus Cymru,
2 Capital Quarter, Stryd Tyndall,
Caerdydd CF10 4BZ

E-bost: enquiries@wales.nhs.uk

phwwhocc.co.uk

 @phwwhocc

 /Phwwhocc

